

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ & ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ
ΣΤΗΝ ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ, ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΥΓΕΙΑ»**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΒΙΑ ΣΤΗ ΣΥΝΤΡΟΦΙΚΗ ΣΧΕΣΗ: ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΑΠΟ ΤΑ
ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΑ ΔΙΚΤΥΑ**

Χαμαϊδὴ Αναγνωστοπούλου

Μέλη τριμελούς επιτροπής:

Χριστίνα Αθανασιάδου, αναπληρώτρια καθηγήτρια (επιβλέπουσα)

Γιώργος Κλεφτάρας, καθηγητής

Αναστασία Ψάλτη, καθηγήτρια

Βόλος, 2019

Υπεύθυνη δήλωση περί μη λογοκλοπής

Η Χαμαϊδή Αναγνωστοπούλου, γνωρίζοντας τις συνέπειες της λογοκλοπής, δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία με τίτλο «Βία στη συντροφική σχέση: εμπειρίες γυναικών από τα υποστηρικτικά δίκτυα» αποτελεί προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας και όλες οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει έχουν δηλωθεί κατάλληλα στις βιβλιογραφικές παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή / και πηγές άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή.

Η ΔΗΛΟΥΣΑ

Χαμαϊδή Αναγνωστοπούλου

Σύντομη περίληψη

Η συντροφική βία αποτελεί ένα από τα πιο διαδεδομένα και σύνθετα προβλήματα παγκοσμίως και επηρεάζει τη ζωή όχι μόνο των γυναικών που τη βιώνουν, αλλά και ολόκληρης της κοινωνίας. Τα τελευταία χρόνια η διαθεσιμότητα των υποστηρικτικών δικτύων έχει αυξηθεί. Ωστόσο, μόνο ένα μικρό ποσοστό γυναικών απευθύνεται σε αυτά για να βρει υποστήριξη για τη βία που βιώνει στη συντροφική σχέση. Αυτή η ποιοτική εργασία διερεύνησε την εμπειρία των γυναικών σχετικά με την υποστήριξη που έλαβαν από τα δίκτυα στα οποία απευθύνθηκαν, καθώς και τους παράγοντες που θεωρούν βοηθητικούς ή αποτρεπτικούς στην επαφή τους με τα δίκτυα αυτά. Για τον σκοπό της εργασίας πραγματοποιήθηκαν ημιδομημένες συνεντεύξεις με 10 γυναίκες, οι οποίες είχαν βιώσει συντροφική βία και είχαν απευθυνθεί για υποστήριξη για το λόγο αυτό, σε κάποια υπηρεσία συμβουλευτικού τύπου. Τα αποτελέσματα της έρευνας αναλύθηκαν με τη μέθοδο της ερμηνευτικής φαινομενολογικής ανάλυσης. Βρέθηκε ότι οι γυναίκες περνούν ένα μεγάλο χρονικό διάστημα σε μια βίαιη σχέση πριν αποκαλύψουν την κακοποίηση και αναζητήσουν υποστήριξη, ενώ τα άτυπα δίκτυα υποστήριξης είναι αυτά στα οποία καταφεύγουν αρχικά. Οι γυναίκες επιλέγουν να απευθυνθούν για βοήθεια σε συμβουλευτικές δομές για θύματα κακοποίησης, όταν δεν μπορούν να αντέξουν άλλο τη συντροφική βία που βιώνουν. Τα χαρακτηριστικά των συμβούλων και η στάση τους απέναντι στις γυναίκες επηρεάζει τη συνεργασία των γυναικών με τα υποστηρικτικά δίκτυα.

Λέξεις κλειδιά: συντροφική βία, υποστηρικτικά δίκτυα, συμβουλευτικές δομές, φαινομενολογική ανάλυση

Abstract

Intimate partner violence constitute one of the most wide spread and complex problems worldwide and affects not only the life of the women who experience it, but the whole society. Last years, the availability of the supportive networks has raised. Never the less, only a small percentage of women addresses to them in order to get support for the violence that endure in the intimate partner relationship. This qualitative study explored women's experience according the support they took from the networks they addressed to, and the factors they consider helpful or deterring in their contact. For the purpose of the study semi structured interviews contacted with 10 women who had experienced intimate partner violence and had addressed for that reason in some kind of consulting agent for support. The results of the research analyzed with the method of interpretive phenomenological analysis. It was found that women spend a long time in a violent relationship before they disclose the abuse and search for support and that they firstly turn to informal network for support. Women choose to address for help in consulting agencies for victims of violence when they can't endure any more the intimate partner violence they experience. The characteristics of the counselors and their attitude toward women affect women's collaboration with the supportive networks.

Key words: intimate partner violence, supportive networks, consulting agencies, interpretive phenomenological analysis

Εκτενής περίληψη

Η συντροφική βία είναι μία από τις πιο συστηματικές και εκτεταμένες μορφές διάκρισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Θύματα της συντροφικής βίας μπορεί να είναι τόσο οι άνδρες όσο και οι γυναίκες, ωστόσο το γυναικείο φύλο πλήττεται δυσανάλογα σε σχέση με το ανδρικό. Η συντροφική βία ξεπερνά την ηλικία, τα κοινωνικά, οικονομικά, πολιτισμικά και γεωγραφικά σύνορα και επηρεάζει όλες τις κοινωνίες. Συνδέεται με προβλήματα υγείας που έχουν ψυχολογικές και σωματικές συνέπειες για το άτομο που τη βιώνει, μπορεί να οδηγήσει σε πρόωρο θάνατο μέσω των αυτοκτονιών ή των ανθρωποκτονιών και επηρεάζει ολόκληρη την κοινωνία, μέσα από πιέσεις που ασκεί στα δικαστικά και στα συστήματα υγείας και πρόνοιας των κρατών.

Η συντροφική βία παίρνει διάφορες μορφές, με τις γυναίκες να γίνονται συχνά στις πιο προσωπικές τους σχέσεις θύματα σεξουαλικής, ψυχολογικής ή/και σωματικής κακοποίησης. Έρευνες που έχουν διεξαχθεί σε διάφορες χώρες δείχνουν ότι μόνο ένα μικρό ποσοστό των γυναικών που εκτίθεται στη συντροφική βία αναζητά βοήθεια απευθυνόμενο, κυρίως, σε άτυπα υποστηρικτικά δίκτυα, όπως είναι η οικογένεια και οι φίλοι, και μόνο ένα ελάχιστο ποσοστό γυναικών αναζητά επαγγελματική βοήθεια σε δίκτυα που προσφέρουν υποστήριξη και συμβουλευτική στα θύματα.

Σκοπός της συγκεκριμένης εργασίας είναι η μελέτη της εμπειρίας των γυναικών αναφορικά με τα δίκτυα στα οποία αποκαλύπτουν και αναζητούν υποστήριξη για τη βία που βιώνουν από τον σύντροφό τους και συγκεκριμένα η μελέτη: α) των παραγόντων που επηρεάζουν την απόφαση των γυναικών να αποκαλύψουν τη βία που δέχονται από τον σύντροφό τους, β) των δικτύων που επιλέγουν να αποκαλύψουν την κακοποίηση και να αναζητήσουν βοήθεια, γ) των λόγων για τους οποίους αποφασίζουν να αναζητήσουν επαγγελματική βοήθεια για τη συντροφική βία που βιώνουν και τις πηγές που αντλούν πληροφορίες για τα υποστηρικτικά δίκτυα, και δ) των παραγόντων που διευκολύνουν, αλλά και όσων δυσχεραίνουν τη συνεργασία με τα υποστηρικτικά δίκτυα.

Στην έρευνα συμμετείχαν 10 γυναίκες, οι οποίες έχουν βιώσει κάποια στιγμή ή εξακολουθούσαν να βιώνουν στη ζωή τους συντροφική βία και έχουν απευθυνθεί για τον λόγο αυτό σε οποιαδήποτε υπηρεσία συμβουλευτικού τύπου, συμπεριλαμβανομένων των καταφυγίων, των συμβουλευτικών κέντρων και των τηλεφωνικών γραμμών άμεσης βοήθειας. Για τον σκοπό της έρευνας διενεργήθηκαν με τις γυναίκες ημιδομημένες συνεντεύξεις. Το υλικό που προέκυψε από τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων αναλύθηκε μέσα από την ερμηνευτική φαινομενολογική προσέγγιση. Στόχο αποτέλεσε η -μέσα από την εμπειρία των γυναικών- αύξηση της κατανόησης του ρόλου που διαδραματίζουν τα δίκτυα, στην αποκάλυψη της κακοποίησης και την αναζήτηση βοήθειας των γυναικών για τη συντροφική βία που βιώνουν στη ζωή τους.

Από την ανάλυση των δεδομένων προέκυψαν τέσσερις υπερθεματικές: α) παράγοντες που επηρεάζουν την απόφαση της αποκάλυψης της συντροφικής βίας, β) δίκτυα στα οποία οι γυναίκες αποκαλύπτουν τη συντροφική βία, γ) αναζήτηση επαγγελματικής βοήθειας, και δ) παράγοντες που επηρεάζουν τη συνεργασία με τα υποστηρικτικά δίκτυα.

Τα αποτελέσματα από την παρούσα έρευνα δείχνουν ότι οι γυναίκες μένουν για μεγάλο χρονικό διάστημα σε μια σχέση πριν αποφασίσουν να αποκαλύψουν τη συντροφική βία που βιώνουν και αναζητήσουν υποστήριξη για αυτήν. Η οικογένεια αποτελεί το πρώτο δίκτυο στο οποίο αποκαλύπτουν την κακοποίηση. Οι γυναίκες αποφασίζουν να αναζητήσουν επαγγελματική βοήθεια όταν η βία είναι πλέον τόσο επώδυνη, που δεν μπορούν να την

αντέξουν. Φαίνεται πως δεν υπάρχει ένας συγκεκριμένος λόγος που να επηρεάζει την απόφαση της αποκάλυψης της συντροφικής βίας, αλλά αντίθετα, αυτή επηρεάζεται από ένα συνονθύλευμα παραγόντων. Η αποκάλυψη της βίας δεν είναι εύκολη διαδικασία για τις γυναίκες. Πολλές φορές αποτελεί μια αρνητική εμπειρία για εκείνες, η οποία εξαρτάται από την απόκριση των ατόμων στα οποία την αποκαλύπτει. Τέλος, φαίνεται, ότι τα χαρακτηριστικά και η στάση των συμβούλων επηρεάζουν σε αρκετά μεγάλο βαθμό τη συνεργασία των γυναικών με τα υποστηρικτικά δίκτυα.

Ίσως, πιο δύσκολο από το να μένεις σε μια κακοποιητική σχέση, είναι να φεύγεις από αυτήν

Στην κόρη μου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σύντομη περίληψη	iii
Abstract	iii
Εκτενής περίληψη	iv
Περιεχόμενα	vii
Μέρος I. Θεωρία.....	9
Κεφάλαιο 1. Εισαγωγή	10
1.1 Τι είναι συντροφική βία	14
1.2 Ο κύκλος της βίας	15
1.3 Συντροφική βία: αίτια και παράγοντες κινδύνου	17
1.4 Συντροφική βία: μορφές και συνέπειες	19
Κεφάλαιο 2. Βοήθεια με επίκεντρο τη γυναίκα	23
2.1 Υποστηρικτικά δίκτυα	25
2.1.1. Τηλεφωνικές Γραμμές	28
2.1.2. Συμβουλευτικά Κέντρα	28
2.1.3. Ξενώνες Φιλοξενίας	29
2.2 Παράγοντες που αποτρέπουν τη γυναίκα από την αναζήτηση βοήθειας.....	30
Μέρος II. Η παρούσα έρευνα	32
Κεφάλαιο 3. Στόχοι και ερευνητικά ερωτήματα	33
Κεφάλαιο 4. Μεθοδολογία	34
4.1 Οι συμμετέχουσες της έρευνας	34
4.2 Το εργαλείο συλλογής των δεδομένων	37
4.3 Η διαδικασία συλλογής των δεδομένων	37
4.4 Ερμηνευτική φαινομενολογική ανάλυση των δεδομένων	39
Κεφάλαιο 5. Αποτελέσματα	43

5.1 Παράγοντες που επηρεάζουν την απόφαση της αποκάλυψης	
της συντροφικής βίας	43
5.1.1 Παράγοντες που κινητοποιούν την αποκάλυψη της συντροφικής βίας.	44
5.1.2 Παράγοντες που αποτρέπουν την αποκάλυψη της συντροφικής βίας ..	48
5.2 Δίκτυα στα οποία οι γυναίκες αποκαλύπτουν τη συντροφική βία	60
5.3 Αναζήτηση επαγγελματικής βοήθειας	63
5.3.1 Αιτίες αναζήτησης	63
5.3.2 Δίκτυα πληροφόρησης	64
5.4 Παράγοντες που επηρεάζουν τη συνεργασία με τα υποστηρικτικά δίκτυα	65
5.4.1 Παράγοντες που δυσχεραίνουν τη συνεργασία	65
5.4.2 Παράγοντες που διευκολύνουν τη συνεργασία	73
Κεφάλαιο 6. Συζήτηση	83
6.1 Συζήτηση αποτελεσμάτων	83
6.2 Συμπεράσματα	92
6.3 Αναστοχαστικότητα	94
6.4 Περιορισμοί έρευνας	96
6.5 Προτάσεις για μελλοντικές έρευνες και δράσεις	97
Βιβλιογραφία	100
Παράρτημα Α. Πρόσκληση ενδιαφέροντος	110
Παράρτημα Β. Έντυπο συναίνεσης	111
Παράρτημα Γ. Δημογραφικά στοιχεία	112
Παράρτημα Δ. Οι ερωτήσεις της έρευνας	113

ΜΕΡΟΣ Ι. ΘΕΩΡΙΑ

Κεφάλαιο 1. Εισαγωγή

Η βία κατά των γυναικών είναι μία από τις πιο συστηματικές και εκτεταμένες μορφές διάκρισης και παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (UN General Assembly, 2006). Χρησιμοποιείται παγκοσμίως ως συνώνυμο του όρου έμφυλη βία, δηλαδή της βίας που στοχοποιεί άτομα ή ομάδες εξαιτίας του φύλου στο οποίο ανήκουν. Η έμφυλη βία μπορεί να επηρεάσει τόσο το γυναικείο όσο και τον ανδρικό πληθυσμό, ωστόσο πλήττει δυσανάλογα τα κορίτσια και τις γυναίκες, αντανακλώντας την υποδεέστερη θέση τους στο κοινωνικό περιβάλλον. Για το λόγο αυτό, τα Ηνωμένα Έθνη στο άρθρο 1 της Διακήρυξης για την Εξάλειψη της Βίας κατά των Γυναικών, ορίζουν τη βία κατά των γυναικών ως «οποιαδήποτε πράξη βίας βασιζόμενη στο φύλο, η οποία έχει ως αποτέλεσμα ή είναι πιθανό να έχει ως αποτέλεσμα, τη σωματική, σεξουαλική ή ψυχική βλάβη ή πόνο στις γυναίκες, συμπεριλαμβανομένων των απειλών για τέτοιες πράξεις, τον εξαναγκασμό ή την αυθαίρετη στέρηση της ελευθερίας, είτε συμβαίνει στη δημόσια, είτε στην ιδιωτική ζωή» (UN General Assembly, 1993, "article 1", para.1).

Η βία κατά των γυναικών πηγάζει από την άνιση κατανομή ισχύος μεταξύ ανδρών και γυναικών, η οποία ενυπάρχει σε διαφορετικό βαθμό σε όλες τις κοινότητες του κόσμου. Ως εκ τούτου, η ανισότητα των φύλων, οι διακρίσεις εις βάρος των γυναικών και η ύπαρξη κοινωνικών κανόνων που υπαγορεύουν τους ρόλους των δύο φύλων και αποδέχονται την κακοποίηση, αποτελούν τις κύριες αιτίες εμφάνισης και διαίωσής της (UN General Assembly, 2006). Η βία κατά των γυναικών περιλαμβάνει -αλλά δεν εξαντλείται από- την: «α) σωματική, σεξουαλική και ψυχολογική βία που συμβαίνει μέσα στην οικογένεια, συμπεριλαμβάνοντας τον ξυλοδαρμό, τη σεξουαλική κακοποίηση κοριτσιού του σπιτιού, τη βία που σχετίζεται με την προίκα, τον συζυγικό βιασμό, τον ακρωτηριασμό των γυναικείων γεννητικών οργάνων και άλλες παραδοσιακές πρακτικές βλαπτικές για το γυναικείο φύλο, τη μη συζυγική βία και τη βία που σχετίζεται με την εκμετάλλευση, β) σωματική, σεξουαλική και ψυχολογική βία που συμβαίνει μέσα στην γενική κοινωνία, συμπεριλαμβανομένου του βιασμού, της σεξουαλικής κακοποίησης, της σεξουαλικής παρενόχλησης και του εκφοβισμού στην εργασία, στα εκπαιδευτικά ιδρύματα ή οπουδήποτε αλλού, την εμπορία γυναικών και τον εξαναγκασμό σε πορνεία, γ) σωματική, σεξουαλική και ψυχολογική βία που διαπράττεται ή επιτρέπεται από το Κράτος όπου και αν αυτή συμβαίνει» (UN General Assembly, 1993, "article 2", para. 2-4).

Η βία κατά των γυναικών παίρνει διάφορες μορφές, με κάποιες από αυτές να είναι περισσότερο συνηθισμένες σε συγκεκριμένες κοινωνίες ή περιοχές. Η τελευταία έρευνα που διενεργήθηκε στα 28 κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποκάλυψε ότι ένα ποσοστό γυναικών μεταξύ του 15% και 76% γίνεται στόχος σωματικής ή/και σεξουαλικής κακοποίησης κατά τη διάρκεια της ζωής τους (European Union Agency for Fundamental Rights, 2014). Η ίδια έρευνα αποκάλυψε ότι η περισσότερη από αυτή τη βία λαμβάνει χώρα στις πιο προσωπικές σχέσεις των γυναικών, με τις γυναίκες να αναφέρουν σε ποσοστό που κυμαίνεται -ανάλογα με τη χώρα- από 9% έως 70% ως δράστες, τους συζύγους ή τους συντρόφους τους. Στο σύνολο των κρατών μελών μία στις πέντε γυναίκες αναφέρει ότι έχει βιώσει σωματική ή/και σεξουαλική βία από τον σύντροφό της, ενώ σε έκθεση που εκδόθηκε από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας και περιλαμβάνει δεδομένα ερευνών που διεξήχθησαν σε 133 χώρες, αναφέρεται ότι μία στις τρεις γυναίκες έχει πέσει θύμα σωματικής ή σεξουαλικής κακοποίησης από το ερωτικό της ταίρι σε κάποια περίοδο της ζωής της (WHO, United Nations Office on Drugs and Crime [UNODC], & United Nations Development Programme [UNDP], 2014α). Η βία αυτή, πολλές φορές, οδηγεί σε πρόωρο θάνατο των γυναικών, με το 38% παγκοσμίως των γυναικείων ανθρωποκτονιών να διαπράττεται από άρρενα σύντροφο (WHO, London School of Hygiene & Tropical Medicine [LSHTM], & South African Medical Research Council [SAMRC], 2013).

Τα παραπάνω στοιχεία επιβεβαιώνουν τη βία από τον σύντροφο ως μία από τις πλέον συνηθέστερες μορφές βίας κατά των γυναικών παγκοσμίως. Ωστόσο, η ύπαρξη διαφορών στα ποσοστά μεταξύ των χωρών, υποδηλώνει αφενός ότι υπάρχουν πολλά ακόμη να γίνουν ως προς την εξάλειψη του φαινομένου, αφετέρου δε, πως η βία κατά των γυναικών δεν είναι ένα δισεπίλυτο πρόβλημα. Είναι αποτρέψιμη και αποτελεί ευθύνη των κυβερνήσεων των κρατών να την αντιμετωπίσει (WHO et al., 2014α).

Οι έρευνες που πραγματοποιούνται στο γενικό πληθυσμό παρέχουν πολύτιμες πληροφορίες για την περιγραφή και την έκταση του προβλήματος, καθώς και των μέτρων που απαιτούνται για την αντιμετώπισή του και καταγράφουν την πρόοδο που έχουν επιτύχει πολλές χώρες σε επίπεδο ύπαρξης εθνικών σχεδίων δράσης με στόχο την εξάλειψη της βίας. Αποκαλύπτουν, όμως, και τα πολλά κενά που υπάρχουν στην ύπαρξη των ανάλογων δεδομένων (European Commission [EC], 2013. European Institute for Gender Equality [EIGE], 2012. WHO et al., 2014α). Παρότι σε πολλές χώρες υπάρχουν σχέδια δράσης, δεν ταυτίζονται πάντα με την ύπαρξη σχετικών δεδομένων, υποδεικνύοντας ότι πολλές φορές τα

σχέδια δράσης και οι πολιτικές που εφαρμόζονται από τα κράτη για την αντιμετώπιση του φαινομένου της βίας κατά των γυναικών, δε βασίζονται σε ανάλογα δεδομένα. Αυτό ίσως να εξηγεί και το γεγονός ότι, αν και σε πολλές χώρες βρέθηκαν σχετικά υψηλά ποσοστά διαθεσιμότητας των υπηρεσιών, δε διαπιστώθηκε η αντίστοιχη ποιότητα και προσβασιμότητα των γυναικών σε αυτές (WHO et al., 2014α).

Σε έρευνα που διενεργήθηκε στα 28 κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης μία στις πέντε γυναίκες δήλωσαν ότι δε γνωρίζουν καμία από τις υπηρεσίες υποστήριξης για γυναίκες θύματα βίας για τις οποίες ερωτήθηκαν και οι οποίες αφορούσαν κυρίως σε συμβουλευτικά κέντρα, καταφύγια και γραμμές βοήθειας εθνικής εμβέλειας, με το αντίστοιχο ποσοστό στην Ελλάδα να ανέρχεται στο 53% (European Union Agency for Fundamental Rights, 2014). Η ίδια έρευνα καταδεικνύει το γεγονός ότι, παρά τη θεσμοθέτηση νόμων και την ύπαρξη υποστηρικτικών δικτύων στις περισσότερες χώρες, όπως για παράδειγμα υπηρεσίες υγείας, δομές παροχής κοινωνικής στήριξης και συμβουλευτικής ή/και νομικής βοήθειας, μόνο ένα μικρό ποσοστό γυναικών που βίωσε βία από τον σύντροφό τους απευθύνεται σε αυτά. Η πλειοψηφία των γυναικών που υπέστη βία βρίσκει ανακούφιση στο οικογενειακό περιβάλλον, στο οποίο και ανατρέχει για βοήθεια προκειμένου να αντιμετωπίσει τις συνέπειές της. Τα νούμερα, όπως αναφέρονται στην παραπάνω έρευνα, είναι αποκαλυπτικά: 35% των γυναικών δηλώνουν ότι η βοήθεια που πήραν από άτομα δίκτυα στήριξης, όπως είναι η οικογένεια και οι φίλοι, ήταν βοηθητική ώστε να ξεπεράσουν την κακοποίηση και μόνο ένα ελάχιστο ποσοστό της τάξης του 6% αναφέρει ότι βρήκε βοηθητική την παροχή βοήθειας από υπηρεσίες που προσφέρουν συμβουλευτική ή υποστήριξη στα θύματα. Το ποσοστό αυτό πέφτει στο 2% για τις γυναίκες που ανέφεραν ότι βοηθήθηκαν μέσω δικαστικών διαδικασιών, όπως για παράδειγμα η απαγγελία κατηγοριών στον δράστη ή η καταδίκη του. Στην Ελλάδα, σε έρευνα που διεξήχθη από το Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (2003) για την ενδοοικογενειακή βία, από τις γυναίκες που ανέφεραν ότι βίωσαν βία από τον σύντροφό τους, το 60,9% δήλωσε ότι το εκμυστηρεύτηκε σε μέλη της οικογένειάς τους και μόνο το 1,6% ανέφερε ότι απευθύνθηκε για βοήθεια σε συμβουλευτικό κέντρο γυναικών. Τα παραπάνω εγείρουν πολλά ερωτηματικά ως προς την ποιότητα της παροχής βοήθειας των υπηρεσιών και υποδεικνύουν σαφώς ότι υπάρχουν πολλά ακόμη να γίνουν σε επίπεδο ενημερότητας του πληθυσμού, διαθεσιμότητας ή/και καταλληλότητας των υπηρεσιών που απευθύνονται σε θύματα βίας, ενώ υποδηλώνουν την έλλειψη δεδομένων που υπάρχει στην χώρα μας σχετικά με τη βία που βιώνουν οι γυναίκες από τον σύντροφό τους.

Η παρούσα εργασία επιχειρεί να απαντήσει σε αυτό το κενό των δεδομένων, με τη βοήθεια 10 γυναικών που βίωσαν βία από τον σύντροφό τους μέσα από το μοίρασμα της εμπειρίας τους από την επαφή που είχαν με υποστηρικτικές δομές, συμπεριλαμβανομένων των τηλεφωνικών γραμμών, των συμβουλευτικών κέντρων και των ξενώνων φιλοξενίας για γυναίκες θύματα βίας. Ως ερευνητική μέθοδος συλλογής δεδομένων επιλέχθηκε η ποιοτική, καθώς μέσα από τις εμπειρίες γυναικών που βιώνουν βία προσφέρεται μια καλύτερη κατανόηση του πλαισίου που σχετίζεται με αυτήν (Ellsberg & Heise, 2005) και σε κάθε περίπτωση, αντανακλώνται αποτελεσματικότερα οι ανάγκες των ίδιων των χρηστών των δικτύων αυτών. Στόχος της εργασίας είναι να απεικονιστεί η εμπειρία των γυναικών και να διερευνηθούν οι παράγοντες που επηρεάζουν την απόφασή τους να αποκαλύψουν τη συντροφική βία, τα δίκτυα στα οποία προσφεύγουν για βοήθεια, τους λόγους για τους οποίους αναζητούν επαγγελματική βοήθεια, καθώς και τα χαρακτηριστικά που θεωρούν βοηθητικά, αλλά και όσα θεωρούν αποτρεπτικά στη συνεργασία τους με τα δίκτυα αυτά.

Στη βιβλιογραφία, ο όρος συντροφική βία χρησιμοποιείται συχνά ως συνώνυμο των όρων βία κατά των γυναικών, έμφυλη βία, ενδοοικογενειακή βία, συζυγική βία. Στη συγκεκριμένη εργασία η ερευνήτρια επιλέγει τη χρησιμοποίηση του όρου συντροφική βία, καθώς θεωρεί ότι αναδεικνύει καλύτερα και πιο ξεκάθαρα τους στόχους της παρούσας έρευνας, καθώς η ενδοοικογενειακή βία περιλαμβάνει και άλλες μορφές βίας, όπως για παράδειγμα την παιδική κακοποίηση, ενώ ο όρος συζυγική βία αποκλείει ζευγάρια που δε βρίσκονται σε έγγαμη σχέση μεταξύ τους (WHO, 2012). Επίσης, στην παρούσα εργασία, η ερευνήτρια, χωρίς να παραγνωρίζει τη συντροφική βία που μπορεί να βιώνει το ανδρικό από το γυναικείο φύλο ή τη συντροφική βία μεταξύ ομόφυλων ζευγαριών, όταν χρησιμοποιεί τον όρο συντροφική βία, αναφέρεται στην άσκηση βίας από άνδρα σε γυναίκα.

Η εργασία αποτελείται από δύο μέρη. Το πρώτο μέρος περιλαμβάνει τα πρώτα δύο κεφάλαια και παρουσιάζει το θεωρητικό πλαίσιο της εργασίας όπου διασαφηνίζεται ο όρος συντροφική βία, περιγράφεται η έκταση του φαινομένου, ο κύκλος της βίας, τα αίτια και οι παράγοντες κινδύνου της συντροφικής βίας, οι μορφές και οι συνέπειές της, ο ρόλος των υποστηρικτικών δικτύων και τέλος, οι παράγοντες που αποτρέπουν τη γυναίκα να αναζητήσει βοήθεια. Το δεύτερο μέρος απαρτίζεται από τρία κεφάλαια στα οποία παρουσιάζονται ο ερευνητικός στόχος, η μεθοδολογία, καθώς και τα αποτελέσματα της έρευνας στα οποία παρατίθενται αποσπάσματα από τις συνεντεύξεις. Στη συνέχεια αναπτύσσονται η συζήτηση των αποτελεσμάτων και τα συμπεράσματα της παρούσας έρευνας. Ακολουθεί το κομμάτι της

αναστοχαστικότητας και η εργασία ολοκληρώνεται με τη διατύπωση προτάσεων για μελλοντικές έρευνες.

Θεωρούμε ότι τα αποτελέσματα της έρευνας παρόλο που δεν μπορούν να γενικευθούν στο σύνολο των γυναικών που έχει βιώσει βία από τον σύντροφό τους, μπορούν να βοηθήσουν στη δημιουργία νέων τρόπων σκέψης όσον αφορά στην αντιμετώπιση των θυμάτων και να συμβάλλουν στη βελτίωση των υπηρεσιών που προσφέρουν στήριξη για τα θύματα βίας, μέσω της αναγνώρισης των στοιχείων που τα ίδια τα θύματα θεωρούν ανακουφιστικά στην επαφή τους με αυτές, αλλά, και τυχόν πρακτικών που πρέπει να αποφεύγονται. Θεωρούμε, τέλος ότι, τα αποτελέσματα της έρευνας θα μπορούσε να αποτελέσουν κίνητρο για τη δημιουργία κατάλληλων και εναρμονισμένων με τα δεδομένα παρεμβάσεων, και σε κάθε περίπτωση, μια χρήσιμη πηγή ανάγνωσης όλων όσων ασχολούνται με τον τομέα παροχής στήριξης των γυναικών.

1.1. Τί είναι συντροφική βία

Ένας από τους πιο ευρέως αποδεκτούς ορισμούς σχετικά με τη συντροφική βία είναι ότι πρόκειται για κάθε «*συμπεριφορά μέσα σε στενή προσωπική σχέση που προκαλεί σωματική, σεξουαλική ή ψυχολογική βλάβη, συμπεριλαμβανομένων πράξεων σωματικής επιθετικότητας, σεξουαλικού εξαναγκασμού, ψυχολογικής κακοποίησης και συμπεριφορών ελέγχου*» (WHO & LSHTM, 2010, "box 1", para. 1).

Ως σύντροφος νοείται το άτομο με το οποίο κάποιος έχει μια στενή προσωπική σχέση, την οποία μπορεί να χαρακτηρίζουν ένα ή και περισσότερα από τα ακόλουθα: α) τα άτομα να αναγνωρίζουν τους εαυτούς τους ως ζευγάρι, β) να υπάρχει μια συναισθηματική σχέση μεταξύ τους, γ) τα άτομα να έχουν σωματική ή/και σεξουαλική επαφή σε σταθερή βάση, δ) να υπάρχει επαφή σε τακτική βάση μεταξύ των ατόμων, ε) να υπάρχει οικειότητα και γνώση για τη ζωή του ενός από τον άλλον (Breiding, Basile, Smith, Black, & Mahendra, 2015).

Η συντροφική βία αναφέρεται τόσο σε πρώην όσο και σε νυν ζευγάρια, τα οποία όπως αναφέρθηκε παραπάνω, μπορεί να έχουν σεξουαλικές επαφές ή να τα συνδέει μια ρομαντική σχέση, χωρίς η μεταξύ τους συγκατοίκηση να είναι απαραίτητη (Breiding et al, 2015). Η συντροφική βία αναφέρεται σε ενήλικα ή/και έφηβα άτομα, με τις σχετικές έρευνες που διενεργούνται σε παγκόσμιο επίπεδο, να αφορούν, κυρίως, σε άτομα ηλικίας άνω των 15

ετών. Η συντροφική βία δεν περιορίζεται από παράγοντες, όπως το οικονομικό, κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο του ατόμου, ούτε από τη θρησκεία ή την κουλτούρα (UN General Assembly, 2014). Επιπλέον, δεν κάνει διάκριση μεταξύ των δύο φύλων ή της οικογενειακής κατάστασης του ατόμου και δε διαφοροποιεί τις ετεροσεξουαλικές από τις ομοσεξουαλικές σχέσεις (Ali, Dhingra & McGarry, 2016).

Τόσο οι γυναίκες όσο και οι άνδρες μπορούν είτε να βιώσουν συντροφική βία είτε να γίνουν οι ίδιοι δράστες βίαιων συμπεριφορών απέναντι στην/στον σύντροφό τους. Ωστόσο, οι πιο συχνόι δράστες συντροφικής βίας είναι οι άνδρες και τα πιο συχνά θύματα οι γυναίκες (WHO et al, 2014a). Η συντροφική βία δεν είναι ένα τυχαίο και ξαφνικό γεγονός. Οι γυναίκες, συνήθως, τείνουν να υποβαθμίζουν τη βίαιη συμπεριφορά του συντρόφου τους όταν αυτή συμβαίνει για πρώτη φορά. Προσπαθούν να ρυθμίσουν τη συμπεριφορά τους σύμφωνα με τις απαιτήσεις του και ελπίζουν ότι η κακοποίηση δε θα επαναληφθεί. Προσαρμόζουν τη συμπεριφορά τους πιστεύοντας πως μπορούν να ελέγξουν τη συμπεριφορά του συντρόφου τους, και εισέρχονται με τον τρόπο αυτό στον φαύλο κύκλο της κακοποίησης (Walker, 1979).

1.2. Ο κύκλος της βίας

Η ψυχολόγος Lenore Walker (1979), σε μια προσπάθεια περιγραφής του κυκλικού και επαναλαμβανόμενου φαινομένου της βίας, διατύπωσε ένα από τα πιο χαρακτηριστικά γνωρίσματα της κακοποίησης στη συντροφική σχέση, τη θεωρία του κύκλου της βίας, το οποίο στέκεται τροχοπέδη στην εγκατάλειψη του κακοποιητή συντρόφου. Σύμφωνα με τη Walker, η συντροφική βία εμπεριέχει στοιχεία της καταχρηστικής άσκησης ελέγχου και δύναμης του άνδρα στη γυναίκα, με τα κακοποιητικά επεισόδια σε μια σχέση να μη συμβαίνουν συνέχεια, αλλά να εναλλάσσονται με περιόδους ηρεμίας, ακολουθώντας κάποιες διακριτές φάσεις.

Η πρώτη φάση είναι η δημιουργία της έντασης. Στη φάση αυτή λαμβάνουν χώρα μικρής έντασης επεισόδια κακοποίησης, όπως για παράδειγμα βρισιές και ήπιες συμπεριφορές σωματικής βίας. Η γυναίκα στη φάση αυτή δοκιμάζει διάφορους τρόπους για να καταπραΰνει τον άνδρα. Συνήθως χρησιμοποιεί τρόπους που στο παρελθόν είχαν επιτυχή κατάληξη, όπως για παράδειγμα γίνεται συγκαταβατική με τον σύντροφό της, υποχωρητική, απομακρύνεται ή προσπαθεί να τον αποφύγει όταν καταλαβαίνει ότι είναι θυμωμένος.

Αρνούμενη την πραγματικότητα, η γυναίκα μπορεί να παρουσιάσει αισθήματα ενοχής, πιστεύοντας ότι ευθύνεται για τη συμπεριφορά του συντρόφου της, ενώ συχνά, προσπαθώντας να αποφύγει περαιτέρω κακοποίηση δικαιολογεί το δράστη λέγοντάς του ότι οι πράξεις του είναι δικαιολογημένες και πως δεν ευθύνεται ο ίδιος για τον θυμό του, αλλά τρίτοι, εξωγενείς παράγοντες. Με τον τρόπο αυτό δημιουργείται στη γυναίκα η ψευδαίσθηση ότι έχει κάποιον έλεγχο στη συμπεριφορά του συντρόφου της, ο οποίος βλέποντας τη συμπεριφορά της, δεν κάνει καμία προσπάθεια να ελέγξει τη δική του. Η φάση αυτή μπορεί να διαρκέσει μεγάλα χρονικά διαστήματα και οδηγεί στην αύξηση του άγχους της γυναίκας, γεγονός που της προκαλεί διάφορα συμπτώματα, όπως, πονοκεφάλους, αϋπνία, κόπωση, ανορεξία, ταχυπαλμία. Ο θυμός του δράστη αυξάνει, συσσωρεύεται και είναι διάχυτος στην ατμόσφαιρα. Η κατάσταση αυτή είναι ιδιαίτερος ψυχοφθόρα για τη γυναίκα, η οποία προκειμένου να εκτονωθεί η κατάσταση μπορεί, μερικές φορές, να προκαλέσει η ίδια την έκρηξή της.

Η φάση της έκρηξης είναι συντομότερη από την πρώτη και μπορεί να διαρκέσει από δύο έως είκοσι τέσσερις ώρες. Η έκρηξη συμβαίνει, συνήθως, εξαιτίας μιας ασήμαντης αφορμής, η οποία οφείλεται ως επί το πλείστον σε ένα εξωτερικό ερέθισμα. Στη φάση αυτή ο έλεγχος χάνεται και εκδηλώνονται μεγάλης έντασης επεισόδια κακοποίησης. Μετά τα επεισόδια, ο δράστης διατείνεται, συνήθως, ότι δεν είχε σκοπό να κάνει κακό στη γυναίκα, αλλά πως επιθυμούσε να τη «συνετίσει» και να της «δώσει ένα μάθημα». Εκείνη, όμως, βρίσκεται σοβαρά κακοποιημένη. Οι γυναίκες αισθάνονται σοκαρισμένες, παγιδευμένες και αρνούνται τα γεγονότα. Εμφανίζουν συχνά συμπτώματα κατάθλιψης, νιώθουν ότι κανένας δεν μπορεί να τις βοηθήσει, νιώθουν ενοχές διότι πιστεύουν ότι ευθύνονται για τη συμπεριφορά του συντρόφου τους, φοβούνται αντίποινα από εκείνον εάν αποκαλύψουν την κακοποίηση, νιώθουν ότι δεν έχουν τον έλεγχο της ζωής τους, απομονώνονται από το οικογενειακό και φιλικό τους περιβάλλον.

Η φάση αυτή είναι η καταλληλότερη για τη διάγνωση και την παροχή υποστήριξης, καθώς συνήθως, είναι η φάση που οι γυναίκες επισκέπτονται υπηρεσίες και αναζητούν βοήθεια. Παρόλα αυτά, πολλές φορές, οι γυναίκες υποβαθμίζουν τη σημαντικότητα των περιστατικών και αναζητούν βοήθεια μόνο όταν χρειάζονται άμεση ιατρική βοήθεια. Πολλές φορές, όμως, ακόμη και όταν την αναζητήσουν, δεν αποκαλύπτουν τον πραγματικό λόγο των τραυμάτων τους, δίνουν αναληθείς πληροφορίες σχετικά με τα συμβάντα και καλύπτουν το δράστη.

Στη συνέχεια ακολουθεί η φάση της μεταμέλειας ή αλλιώς ο μήνας του μέλιτος. Κατά τη φάση αυτή ο δράστης εμφανίζεται μετανοιωμένος, αλλάζει συμπεριφορά, είναι ήρεμος και ευγενικός, παρακαλάει τη σύντροφό του να τον συγχωρέσει, της κάνει δώρα, την πηγαίνει ταξίδια, είναι τρυφερός, υπόσχεται ότι θα αλλάξει και πως παρόμοιο συμβάν δεν θα επαναληφθεί. Είναι συνήθως η περίοδος που το ζευγάρι βγαίνει μαζί έξω και περιγράφεται από τον περίγυρό του ως πολύ αγαπημένο και η γυναίκα ως πολύ τυχερή, που έχει έναν σύντροφο τόσο ευγενικό και περιποιητικό. Η γυναίκα, ακόμα και εάν είχε αποφασίσει να φύγει από τη σχέση, πείθεται από τη νέα συμπεριφορά του συντρόφου της για την μεταμέλειά του, και καθώς τρέφει συναισθήματα για αυτόν και θέλει να διατηρήσει τη σχέση ή/και την οικογένειά της μαζί του, παραμένει κοντά του. Επιπλέον, η γυναίκα αισθάνεται ένοχη για τη βίαιη συμπεριφορά του συντρόφου της, την οποία πιστεύει ότι η ίδια προκαλεί με τις πράξεις ή τη συμπεριφορά της και θεωρεί αφενός, πως είναι υποχρέωσή της να βοηθήσει το δράστη, αφετέρου δε, ευθύνη της, να μη διαλύσει τη σχέση και την οικογένειά της.

Κατά τη φάση αυτή, οι γυναίκες, ακόμη και αν είχαν ξεκινήσει μια συνεργασία με μια υποστηρικτική δομή, συνήθως την εγκαταλείπουν. Οι γυναίκες με τον τρόπο αυτό δείχνουν την επιθυμία τους για διατήρηση μιας υγιούς σχέσης με τον σύντροφό τους και αποφεύγουν κάθε έκθεση σε παρελθόντα βίαια επεισόδια. Πολλές φορές σε αυτήν τη φάση αποκαλύπτεται η κακοποίηση και μάλιστα από τον ίδιο το δράστη, ο οποίος κινητοποιεί το κοινωνικό τους περιβάλλον, προκειμένου να τον βοηθήσει και να στηρίξει την προσπάθειά του να διατηρήσει τη σχέση με τη σύντροφό του. Η κακοποιημένη γυναίκα επιλέγει να επιστρέψει ή να παραμείνει στη σχέση, όχι επειδή της αρέσει η βία που της ασκεί ο σύντροφός της, αλλά επειδή πιστεύει στην αλλαγή του, στην μεταμέλειά του και επειδή έχει επενδύσει σε αυτόν. Με τον τρόπο αυτό ολοκληρώνεται η μετατροπή της σε ψυχολογικό θύμα. Σύντομα, όμως, ο μήνας του μέλιτος θα τελειώσει και ο κύκλος της βίας θα επαναληφθεί. Δε χρειάζεται παρά μόνο μια μικρή αφορμή και τα κακοποιητικά επεισόδια στο ζευγάρι αρχίζουν να εμφανίζονται ολοένα πιο συχνά και με μεγαλύτερη ένταση.

1.3. Συντροφική βία: αίτια και παράγοντες κινδύνου

Είναι πλέον ευρέως αποδεκτό ότι κανένας παράγοντας δεν μπορεί από μόνος του να εξηγήσει τον αυξανόμενο κίνδυνο θυματοποίησης ή τέλεσης οποιασδήποτε πράξης βίας σε μια συντροφική σχέση. Τα τελευταία χρόνια, το οικολογικό μοντέλο, το οποίο συνδυάζει

παράγοντες σε τέσσερα διαφορετικά επίπεδα -ατομικό, σχέσης ζευγαριού, κοινοτικό και κοινωνικό- χρησιμοποιείται συχνά για την κατανόηση των αιτιών που οδηγούν είτε στη θυματοποίηση είτε στην τέλεση της συντροφικής βίας (Breiding et al, 2015).

Ένας σημαντικός ατομικός παράγοντας κινδύνου που σπάνια λείπει από τα ευρήματα των ερευνών είναι το ιστορικό κακοποίησης μιας γυναίκας. Γυναίκες με ιστορικό σωματικής και σεξουαλικής κακοποίησης έχουν περισσότερες πιθανότητες να βιώσουν συντροφική βία, σε σχέση με γυναίκες χωρίς ιστορικό κακοποίησης (Whitfield, Andra, Dube & Felitti, 2003). Σε ευρωπαϊκή έρευνα καταγράφηκε πως 30% των γυναικών που δήλωσαν ότι κακοποιήθηκαν σεξουαλικά από τον τέως ή νυν σύντροφό τους, έχουν πέσει θύματα σεξουαλικής βίας κατά την παιδική ηλικία (European Union Agency for Fundamental Rights, 2014). Φαίνεται πως όταν ένα παιδί γίνει θύμα κακοποίησης, είναι πιο πιθανό είτε να επαναθυματοποιηθεί ως ενήλικας σε μια σχέση είτε να γίνει εκείνο ο δράστης τέλεσης συντροφικής βίας (WHO et al., 2013). Σε αυτό περιλαμβάνεται και το ιστορικό παραμέλησης του παιδιού ή/και να έχει υπάρξει το παιδί μάρτυρας της βίας μεταξύ των γονιών του ή/και να έχει βιώσει σωματική τιμωρία ως μέθοδο επιβολής πειθαρχίας. Η χρήση αλκοόλ και ναρκωτικών ουσιών από τους συντρόφους των γυναικών αποτελεί, επίσης, παράγοντα κινδύνου, τόσο για την άσκηση συντροφικής βίας, όσο και για τη σοβαρότητα των περιστατικών και τον κίνδυνο ανθρωποκτονιών (Testa, 2004). Άλλοι προσωπικοί παράγοντες κινδύνου αποτελούν το χαμηλό εισόδημα, το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο, η έλλειψη εργασίας, η νεαρή ηλικία, παράγοντες που σχετίζονται με την ψυχική υγεία όπως κατάθλιψη, απόπειρες αυτοκτονίας, χαμηλή αυτοεκτίμηση, χαρακτηριστικά αντικοινωνικής ή/και μεταιχμιακής προσωπικότητας, έλλειψη γνώσης επίλυσης δυσκολιών με μη επιθετικές μεθόδους, συναισθηματική εξάρτηση και ανασφάλεια, παρορμητικότητα, παράγοντες που σχετίζονται με τη στάση και τα πιστεύω του άνδρα σχετικά με τους ρόλους των δύο φύλων, όπως για παράδειγμα άσκηση ελέγχου στη σύντροφο, κυριαρχία του άνδρα, δικαιολόγηση επιβολής της ανδρικής ισχύος με βίαιες μεθόδους (Breiding et al, 2015). Η απρογραμμάτιστη εγκυμοσύνη και το να έχει η γυναίκα γονείς με εκπαιδευτικό επίπεδο χαμηλότερο του γυμνασίου, το οποίο πιθανά σχετίζεται με ένα χαμηλό κοινωνικοοικονομικό επίπεδο, αποτελούν σύμφωνα με την ανασκόπηση και μετα-ανάλυση ερευνών από τους Yakubovich et al. (2018), από τους πιο ισχυρούς παράγοντες κινδύνους θυματοποίησης των γυναικών στη συντροφική σχέση.

Όσον αφορά στους παράγοντες που σχετίζονται με τη σχέση του ζευγαριού, έρευνες έχουν αποκαλύψει ότι οι συγκρούσεις στο ζευγάρι, η ένταση, η κτητικότητα και ο έλεγχος

του ενός μέλους από το άλλο, συναισθήματα όπως η ζήλεια, το άγχος για θέματα που σχετίζονται με τα οικονομικά, η αστάθεια που μπορεί να βιώνει μια σχέση, όπως για παράδειγμα ένας χωρισμός ή ένα διαζύγιο, είναι μερικοί από τους λόγους που μπορεί να οδηγήσουν στη θυματοποίηση ή/την τέλεση βίαιων συντροφικών πράξεων (Breiding et al, 2015).

Η φτώχεια και παράγοντες που μπορεί να συνδέονται με αυτήν, όπως για παράδειγμα τα υψηλά ποσοστά ανεργίας, η αυξημένη εγκληματικότητα στην κοινότητα ή/και ο πληθυσμιακός συνωστισμός, αποτελούν ορισμένους από τους κοινοτικούς παράγοντες που συνδέονται με τη συντροφική βία. Ένας ακόμη κοινοτικός παράγοντας που συνδέεται με τη βία στο ζευγάρι, είναι και ο τρόπος με τον οποίο η κοινότητα αντιμετωπίζει θέματα σχετικά με αυτήν. Ο τρόπος, για παράδειγμα, με τον οποίο τα μέλη της κοινότητας παρεμβαίνουν όταν επεισόδια συντροφικής βίας γίνουν αντιληπτά. Άλλοι παράγοντες που συνδέονται θετικά με την άσκηση συντροφικής βίας είναι η κατοχή ή/και η προσβασιμότητα σε όπλα (Breiding et al, 2015).

Τέλος, μερικοί από τους πλέον βασικούς κοινωνικούς παράγοντες που σχετίζονται με τη συντροφική βία και εξακολουθούν να αποτελούν παράγοντες επικίνδυνους για τη διάπραξη ή τη θυματοποίηση και εντέλει τη διαίωση της βίας, είναι τα στερεότυπα που δικαιολογούν τις διακρίσεις σε βάρος των γυναικών και την ανισότητα στις οικονομικές απολαβές, πολιτισμικοί κανόνες που δικαιολογούν και υποστηρίζουν την επιθετικότητα, η φτώχη υγεία και παιδεία, καθώς και η έλλειψη κατάλληλων κοινωνικών πολιτικών και νόμων που προστατεύουν τη γυναίκα (Breiding et al, 2015).

1.4. Συντροφική βία: μορφές και συνέπειες

Η συντροφική βία λαμβάνει διάφορες μορφές, οι οποίες μπορεί είτε να παρουσιάζονται διαδοχικά είτε να συνυπάρχουν μεταξύ τους. Οι κυριότερες συμπεριφορές των διαφόρων μορφών της συντροφικής βίας, όπως αναφέρονται από το Ευρωπαϊκό Δίκτυο κατά της Βίας (Ε.Δ.κ.Β.) (2013), είναι οι παρακάτω:

Σωματική βία: η σωματική βία περιλαμβάνει σκόπιμες πράξεις που προκαλούν ή μπορεί να προκαλέσουν σωματικό πόνο ή τραυματισμό και βρίσκονται σε ένα συνεχές που ξεκινά από ένα σπρώξιμο και μπορεί να φτάσει μέχρι την ανθρωποκτονία. Ορισμένες

συμπεριφορές της σωματικής βίας είναι, για παράδειγμα, χτυπήματα με τα χέρια ή/και με αντικείμενα, κλωτσιές, χαστούκια, δάγκωμα, πρόκληση εγκαυμάτων από τσιγάρο/καυτό νερό ή/και σίδερο, απόπειρα πνιγμού ή/και στραγγαλισμού, εγκατάλειψη σε απομονωμένο ή/και επικίνδυνο μέρος, επίθεση με αντικείμενο που μπορεί να τραυματίσει ή/και να προκαλέσει θάνατο, όπως για παράδειγμα μαχαίρι και όπλο, στέρηση υλικών πόρων απαραίτητων για την κάλυψη βασικών αναγκών όπως είναι η ανάγκη για τροφή, νερό και ύπνο, στέρηση της απαιτούμενης ιατροφαρμακευτικής βοήθειας σε περίπτωση ασθένειας ή τραυματισμού (Ε.Δ.κ.Β., 2013). Επίσης, στη σωματική βία συμπεριλαμβάνεται και ο εξαναγκασμός τρίτων να διαπράξουν τις παραπάνω πράξεις (Breiding et al., 2015).

Σεξουαλική βία: η σεξουαλική βία αναφέρεται στον εξαναγκασμό ή/και την απόπειρα εξαναγκασμού συμμετοχής του ατόμου σε οποιαδήποτε σεξουαλική δραστηριότητα χωρίς συναίνεση ή/και όταν το άτομο δεν είναι σε θέση λόγω επήρειας αλκοόλ ή/και ναρκωτικών ουσιών (τις οποίες έχει λάβει με τη θέλησή του ή όχι) ή προβλημάτων ύπαρξης κάποιας διαταραχής ή ασθένειας ή άλλης ιατρικής συνθήκης (για παράδειγμα το άτομο είναι λιπόθυμο) ή όταν κοιμάται, να κατανοήσει τη φύση και τις συνθήκες της πράξης ή/και να δηλώσει την προθυμία ή μη της συμμετοχής του σε αυτήν (Ε.Δ.κ.Β., 2013). Η σεξουαλική βία αναφέρεται, ακόμη, στην ανικανότητα του θύματος να αρνηθεί οποιαδήποτε σεξουαλική δραστηριότητα, όταν χρησιμοποιούνται για τον σκοπό αυτόν μέσα, όπως όπλα, σωματική βία, απειλές, εκφοβισμός (Breiding et al., 2015). Στη σεξουαλική βία συμπεριλαμβάνεται, επίσης, και η πίεση ή ο εξαναγκασμός του ατόμου να προβεί σε σεξουαλική δραστηριότητα με άλλα πρόσωπα. Ενδεικτικά αναφέρουμε ως μορφές σεξουαλικής βίας το βιασμό ή την απόπειρα βιασμού, τον σκόπιμο τραυματισμό κατά τη σεξουαλική πράξη, ανεπιθύμητα σεξουαλικά αγγίγματα, εξαναγκασμό συμμετοχής σε υποτιμητικές σεξουαλικές πράξεις/ σε επαφή με άλλα άτομα/ σε έρωτα χωρίς προφυλάξεις, σε πορνεία (Ε.Δ.κ.Β., 2013).

Ψυχολογική βία: Οι ψυχολογικές μορφές της συντροφικής βίας περιλαμβάνουν πράξεις και συμπεριφορές -συμπεριλαμβανομένων τόσο των λεκτικών όσο και των μη λεκτικών- με σκοπό τη συναισθηματική και ψυχική βλάβη του ατόμου και απώτερο στόχο την απόκτηση ελέγχου της ζωής του. Μερικές από τις πιο συνηθισμένες κακοποιητικές συμπεριφορές είναι: προσβολές, βρισιές, εξευτελισμός, περιφρόνηση, ταπείνωση, άσκηση άνευ λόγου κριτικής, τρομοκράτηση του ατόμου μέσω εκφοβισμού ή απειλών, όπως για παράδειγμα ότι θα κάνει κακό σε αυτό, ή σε αγαπημένα του άτομα, ή ότι θα πάρει την επιμέλεια των παιδιών, απειλές ότι θα αυτοκτονήσει, καταστροφή προσωπικών αντικειμένων

του θύματος, επιβολή απομόνωσης από το οικογενειακό/φιλικό περιβάλλον, ψάξιμο προσωπικών αντικειμένων, άσκηση ελέγχου σχετικά με τις δραστηριότητες/ τους φίλους/ τα ενδύματα που φοράει το θύμα, καταδίωξη, παρενόχληση ή/και απειλές με διάφορους τρόπους, όπως μέσω τηλεφώνου, η/υ, μηνυμάτων, απαγόρευση εργασίας ή πρόσβασης σε οικονομικούς πόρους κ.ά.

Η ψυχολογική βία είναι η πιο διάχυτη μορφή βίας στη συντροφική κακοποίηση και το ίδιο καταστροφική με τη σωματική. Ωστόσο, επειδή δεν αφήνει σημάδια στο σώμα αλλά στην ψυχή του θύματος, πολλές φορές δεν είναι άμεσα ορατή και είναι δύσκολο να διαγνωσθεί, τόσο από το θύμα όσο και από τους γύρω του (Karakurt & Silver, 2013). Είναι, όμως, εξίσου επώδυνη με τις άλλες μορφές βίας και συστηματικά επιφέρει μείωση της αυτοεκτίμησης και του αυτοελέγχου του ατόμου, έλλειψη ασφάλειας και αίσθημα ανημποριάς και ανικανότητας (Ε.Δ.κ.Β, 2013).

Παρανοχλητική παρακολούθηση (stalking): Αρκετά ζητήματα που αφορούν στη συντροφική βία, όπως για παράδειγμα ο ορισμός ή η κατηγοριοποίηση των μορφών της, παραμένουν στις μέρες μας ρευστά. Τα τελευταία χρόνια, έρευνες που διενεργούνται σχετικά με τις διάφορες μορφές συντροφικής βίας, καταδεικνύουν υψηλά ποσοστά παρανοχλητικής παρακολούθησης των γυναικών από τους άρρενες πρώην και νυν συντρόφους (Breiding et al, 2015). Τα συνεχώς αυξανόμενα ποσοστά άνοιξαν έναν διάλογο για το θέμα μεταξύ των ερευνητών που είχε ως αποτέλεσμα την αναφορά της παρανοχλητικής παρακολούθησης από ερευνητές, ως ξεχωριστή μορφή συντροφικής βίας, και όχι ως συμπεριφορά έκφρασης της ψυχολογικής (Breiding et al, 2015). Σε έρευνα που διενεργήθηκε στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 1 στις 5 γυναίκες που συμμετείχαν ανέφερε ότι έχει βιώσει κάποια συμπεριφορά παρανοχλητικής παρακολούθησης από τον πρώην ή νυν σύντροφό της, ωστόσο μόνο 1 στις 4 γυναίκες που τη βίωσε, κατήγγειλε το περιστατικό στις αστυνομικές αρχές.

Σύμφωνα με τους Breiding et al. (2015), η παρανοχλητική παρακολούθηση είναι ένα μοτίβο επαναλαμβανόμενης και ανεπιθύμητης προσοχής και επαφής με το θύμα, που προκαλεί σε αυτό φόβο ή ανησυχία για την ασφάλειά του ή την ασφάλεια κάποιου άλλου προσώπου (π.χ. μέλους της οικογένειάς του, κοντινού φίλου). Η παρανοχλητική παρακολούθηση περιλαμβάνει, αλλά δεν εξαντλείται από πράξεις όπως: επαναλαμβανόμενα βουβά ή μη τηλεφωνήματα, αποστολή μηνυμάτων ή/και ηλεκτρονικών μηνυμάτων, παρακολούθηση του ατόμου από απόσταση, κατασκοπεία με κάμερα ή κάποιο άλλο μέσο παρακολούθησης, εμφάνιση του δράστη σε μέρη όπως για παράδειγμα ο χώρος εργασίας

ή/και το σπίτι του ατόμου όταν εκείνο δεν το επιθυμεί, διάρρηξη του σπιτιού του ατόμου και η μετέπειτα παραδοχή αυτής με σκοπό την πρόκληση φόβου στο άτομο, απειλή ή/και καταστροφή της περιουσίας ή των κατοικίδιων ζώων του ατόμου.

Οι συνέπειες των διαφόρων μορφών της συντροφικής βίας μπορεί να διαφέρουν ανάλογα με την ένταση, τη συχνότητα και το είδος των συμπεριφορών και μπορεί να είναι από ήπιες και μή ορατές με γυμνό μάτι, έως σοβαρές και μακροχρόνιες ή να οδηγούν ακόμα και στο θάνατο (European Union Agency for Fundamental Rights, 2014). Η συντροφική βία συνδέεται με κοινωνικά και προβλήματα υγείας όπως ανεπιθύμητες εγκυμοσύνες, μεταδιδόμενα νοσήματα, διαταραχές ύπνου, άγχος, δυσκολίες στις σχέσεις, πονοκεφάλους, λοιμώξεις του ουροποιητικού συστήματος, κατάθλιψη, μετατραυματικό στρες, ενώ μπορεί να οδηγήσει και σε πρόωρο θάνατο μέσω των αυτοκτονιών ή των ανθρωποκτονιών (Garcia-Moreno, Jansen, Ellsberg, Heise, & Watts, 2005. WHO, 2010). Γυναίκες θύματα συντροφικής βίας ανέφεραν σε έρευνα που διενεργήθηκε ότι μερικές από τις μακροπρόθεσμες συνέπειες τις οποίες υπέφεραν εξαιτίας της κακοποίησης, ήταν η έλλειψη αυτοπεποίθησης και ένα αίσθημα ευαλωτότητας και ανησυχίας (European Union Agency for Fundamental Rights, 2014). Επιπλέον, ασθένειες οι οποίες μπορεί να οδηγήσουν σε θάνατο, μεταξύ των οποίων καρδιακές παθήσεις, καρκίνος και HIV/Aids, είναι πολλές φορές αποτέλεσμα των επιβλαβών συμπεριφορών, όπως για παράδειγμα κατάχρηση ουσιών και έρωτας χωρίς προφύλαξη, στις οποίες προβαίνουν οι γυναίκες προκειμένου να αντιμετωπίσουν τις ψυχολογικές επιπτώσεις της βίας (WHO et al, 2014a). Ακόμη, η συντροφική βία που μπορεί είτε να ξεκινήσει είτε να συνεχιστεί κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης της γυναίκας, μπορεί να οδηγήσει στη γέννηση ελλιποβαρών βρεφών, σε πρόωρες γεννήσεις ή/και σε αποβολές (Devries et al., 2010. WHO et al, 2013).

Οι αρνητικές επιπτώσεις της συντροφικής βίας, όμως, δε σταματούν εδώ. Επεκτείνονται και στα παιδιά, τα οποία πολλές φορές είναι μάρτυρες της βίας που συμβαίνει στο σπίτι (European Union Agency for Fundamental Rights, 2014). Οι επιπτώσεις της συντροφικής βίας, αν και μπορεί να διαφέρουν ανάλογα με το στάδιο ανάπτυξης του παιδιού, επηρεάζουν την κοινωνική του ανάπτυξη ανεξάρτητα από το στάδιο ανάπτυξης στο οποίο βρίσκεται. Ορισμένες από τις συνέπειες της συντροφικής βίας αφορούν σε διαταραχές δεσμού κατά την βρεφική ηλικία, στη δημιουργία φίλων στο σχολικό πλαίσιο, καθώς και στη δυσκολία σύναψης υγιών διαπροσωπικών σχέσεων κατά τη διάρκεια της εφηβείας (Howell, Bames, Miller & Graham-Bermann, 2016).

Ερευνητικά δεδομένα αναφέρουν ότι παιδιά τα οποία είναι εκτεθειμένα ή έχουν εκτεθεί στη συντροφική βία βρίσκονται σε μεγαλύτερο κίνδυνο να παρουσιάσουν προβλήματα ψυχικής υγείας ή/και να κακοποιηθούν, σε σχέση με παιδιά τα οποία δεν έχουν εκτεθεί σε συντροφική βία (Parks, Kim, Day, Garza & Larkby, 2011). Έρευνες συνδέουν θετικά τη συχνότητα έκθεσης των παιδιών σε συντροφική βία με συμπτώματα μετατραυματικού στρες (Levendosky, Bogat & Martinez-Torteya, 2013). Οι επιπτώσεις της συντροφικής βίας, όπως είναι η κατάθλιψη ή η κατάχρηση ουσιών, επηρεάζουν αρνητικά την ικανότητα των γυναικών να ανταποκριθούν στις ανάγκες των παιδιών τους -υλικές και συναισθηματικές- και να τους παρέχουν ένα υγιές και ασφαλές περιβάλλον, γεγονός το οποίο επηρεάζει και τον τρόπο με τον οποίο τα παιδιά μαθαίνουν να αντιλαμβάνονται και να επεξεργάζονται διάφορες συναισθηματικές καταστάσεις και σχέσεις (Howell et al, 2016).

Γίνεται εύκολα αντιληπτό από τα παραπάνω ότι οι συνέπειες της συντροφικής βίας, όχι μόνο είναι εκτεταμένες, αλλά και εξαπλώνονται με ύπουλο τρόπο διαγενεακά. Ερευνητικά δεδομένα συνδέουν τη συχνότητα άσκησης της συντροφικής βίας με χαμηλή μητρική πνευματική υγεία (Osofsky, 2003). Μητέρες με χαμηλή πνευματική υγεία φαίνεται να είναι πιο πιθανό να μην έχουν την ικανότητα να δείξουν ζεστασιά στα παιδιά τους, και να εμπλέκονται σε καταστάσεις άσκησης ψυχολογικής και σωματικής βίας σε αυτά, γεγονός το οποίο συνδέεται με αυξημένη επιθετική συμπεριφορά του παιδιού και αυξανόμενο κίνδυνο εμπλοκής του σε βίαιες καταστάσεις αργότερα στη ζωή του, είτε ως θύμα είτε ως θύτης συντροφικής βίας (Osofsky, 2003). Όλα τα παραπάνω συγκλίνουν στο γεγονός ότι η συντροφική βία έχει τεράστιες συνέπειες όχι μόνο για το άτομο που τη βιώνει και για τα οικεία σε αυτό πρόσωπα, αλλά και για όλη την κοινωνία (WHO et al., 2013).

Κεφάλαιο 2. Βοήθεια με επίκεντρο την γυναίκα

Η αποκάλυψη της συντροφικής βίας χωρίς κατάλληλες παραπομπές για εξειδικευμένη βοήθεια, μπορεί να αφήσει τη γυναίκα εκτεθειμένη (Malpass et al., 2014). Αυτό συμβαίνει διότι συχνά οι γυναίκες αποκαλύπτουν για πρώτη φορά την κακοποίηση που υφίστανται, όχι σε εξειδικευμένες συμβουλευτικές υπηρεσίες, αλλά σε άλλα δίκτυα, όπως για παράδειγμα σε υπηρεσίες υγείας, στις οποίες απευθύνονται για βοήθεια είτε για τα σωματικά είτε για τα προβλήματα ψυχικής υγείας που αντιμετωπίζουν εξαιτίας της κακοποίησης (Feder et al., 2011).

Ακόμα και γυναίκες που φαινομενικά ζουν παρόμοιες καταστάσεις μπορεί να έχουν ανάγκη από διαφορετικού τύπου βοήθεια. Η βοήθεια με επίκεντρο τη γυναίκα αναφέρεται στη βοήθεια που προσφέρεται σε αυτήν ανάλογα με τις δικές της επιθυμίες, και βασίζεται σε δύο θεμελιώδεις αρχές: τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των γυναικών και την προαγωγή της ισότητας των φύλων (WHO et al., 2014β). Πρακτικά αυτό ισοδυναμεί με το δικαίωμα των γυναικών σε μια ζωή χωρίς φόβο και βία, με αναφαίρετο το δικαίωμα της λήψης των αποφάσεων που αφορούν στη ζωή τους, στην πρόσβασή τους στην παροχή υπηρεσιών βοήθειας, στη μη διάκρισή τους βάση χαρακτηριστικών όπως η φυλή, η ηλικία, η θρησκεία, κ.ά., στη συναίνεσή τους σχετικά με τη συλλογή προσωπικών δεδομένων και πρόσβασής τους σε αυτά, καθώς και στην παροχή, από τις υπηρεσίες, ισότιμης φροντίδας σε σχέση με το ανδρικό φύλο, η οποία λαμβάνει υπόψη τις ιδιαίτερες ανάγκες τους που θα τις καταστήσει ικανές να αναγνωρίσουν τις δυνατότητες και τα δικαιώματά τους (WHO et al., 2014β).

Οι σύμβουλοι οφείλουν να είναι υποστηρικτικοί και βοηθητικοί και να παρέχουν στη γυναίκα συναισθηματική και πρακτική βοήθεια που ανταποκρίνεται στις ανάγκες και τις επιθυμίες της. Η παροχή βοήθειας στην επίλυση των πρακτικών ζητημάτων που απασχολούν τη γυναίκα βοηθάει στην αντιμετώπιση των συναισθηματικών αναγκών της, ενώ η επίλυση των συναισθηματικών αναγκών της, ενδυναμώνει τη γυναίκα και την ικανότητά της να σταθεί στα πόδια της και να αντιμετωπίσει τις πρακτικές της ανάγκες (WHO, 2013).

Οι σύμβουλοι λαμβάνουν πληροφορίες σχετικά με το ιστορικό της κακοποίησης και ακούνε προσεκτικά τη γυναίκα, χωρίς να την πιέζουν να μιλήσει για την προσωπική της ιστορία, εάν η ίδια δεν το επιθυμεί. Πρωταρχικός στόχος είναι να αισθανθεί η γυναίκα ασφαλής και για τον λόγο αυτό κάθε συνομιλία γίνεται σε ήσυχο και ιδιωτικό περιβάλλον, όπου διασφαλίζεται η ιδιωτικότητα και το απόρρητο των πληροφοριών (WHO, War Trauma Foundation & World Vision International, 2011). Η συνομιλία με τη γυναίκα λαμβάνει χώρα μόνο όταν η γυναίκα είναι μόνη, ακόμα και όταν συνοδεύεται από άτομα του ίδιου φύλου. Στη συνεργασία με τη γυναίκα εξίσου σημαντική είναι η διατήρηση μιας μη επικριτικής στάσης όσον αφορά στις απόψεις της ή/και στη συμπεριφορά της απέναντι στον σύντροφό της, ο σεβασμός στις επιθυμίες της, η απενοχοποίησή της, καθώς και η επικύρωση της αλήθειας των λεγομένων της (WHO, 2013).

Τέλος, ουσιαστικής σημασίας είναι η ενημέρωση και η παροχή κάθε βοήθειας, ώστε να αποκτήσει η γυναίκα πρόσβαση σε πληροφορίες σχετικά με πηγές βοήθειας, κοινωνικά και υποστηρικτικά δίκτυα, συμπεριλαμβανομένων της αστυνομίας και της νομικής βοήθειας (WHO et al., 2011). Σημαντικό στην όλη διαδικασία είναι η εδραίωση μιας σχέσης εμπιστοσύνης και η ανάπτυξη -μέσα σε ένα συνεργατικό και υποστηρικτικό κλίμα- ενός πλάνου ασφαλείας, το οποίο θα προστατέψει τη γυναίκα σε περίπτωση που κακοποιηθεί ξανά από τον σύντροφό της, αλλά και ενός ρεαλιστικού σχεδίου, όπου μέσα από την αναγνώριση και συζήτηση των εναλλακτικών που έχει, και με σεβασμό στην αυτονομία και την αυτενέργειά της, θα διευκολυνθεί στη λήψη αποφάσεων (WHO, 2013).

2.1. Υποστηρικτικά δίκτυα

Τα δίκτυα που υποστηρίζουν τις γυναίκες που υφίστανται ή που έχουν υποστεί σε κάποια περίοδο της ζωής τους συντροφική βία μπορούν να παίξουν καταλυτικό ρόλο στην αύξηση της ασφάλειας ή/και στη βελτίωση της σωματικής και ψυχικής τους υγείας (Rose & Campbell, 2010). Οι γυναίκες, πριν αποφασίσουν να αποκαλύψουν την κακοποίηση που υφίστανται από τον σύντροφό τους, φαίνεται ότι μένουν για μεγάλο χρονικό διάστημα στη βίαιη σχέση, ενώ όταν επιλέγουν να την αποκαλύψουν, μπορεί να την αποκαλύψουν μόνο μερικώς, εξακολουθώντας να βιώνουν τις άσχημες συνέπειές της (McFarlane, Symes, Maddoux, Gilroy, & Koci, 2014). Σύμφωνα με τους Sylaska και Edwards (2014), αυτό συμβαίνει εξαιτίας της πίεσης που δέχονται οι γυναίκες από τον σύντροφό τους για απομόνωση από το οικείο σε αυτές περιβάλλον, με αποτέλεσμα τη συρρίκνωση των υποστηρικτικών δικτύων τους και επομένως και τις μικρές δυνατότητές τους για αποκάλυψη της κακοποίησης.

Παρά την αύξηση που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια σε υποστηρικτικές δομές, πολλές γυναίκες επιλέγουν να μην κάνουν χρήση των διαθέσιμων υπηρεσιών και μόνο ένα μικρό ποσοστό απευθύνεται σε συμβουλευτικά κέντρα ή άλλα τυπικά υποστηρικτικά δίκτυα προκειμένου να αναζητήσει βοήθεια για τη συντροφική βία που βιώνει (Henning & Klesges, 2002). Αν και οι γυναίκες φαίνεται πως όταν αποφασίσουν να μιλήσουν για την κακοποίηση, επιλέγουν συνήθως ένα άτομο από κάποιο άτυπο υποστηρικτικό δίκτυο (Sylaska & Edwards, 2014), οι Rose και Campbell (2010) βρήκαν ότι η αποκάλυψη της κακοποίησης σε ένα μέλος

του φιλικού ή οικογενειακού περιβάλλοντος, μπορεί να αποτελέσει για τη γυναίκα τον πρόδρομο αναζήτησης βοήθειας σε κάποιο τυπικό υποστηρικτικό δίκτυο.

Έρευνες δείχνουν ότι τα δίκτυα υποστήριξης μπορεί κάποιες φορές να διευκολύνουν και άλλες να δυσχεραίνουν τη διαδικασία κατά την οποία μια γυναίκα προσπαθεί να φύγει από την κακοποιητική της σχέση (Feder, Hutson, Ramsay, & Taket, 2006). Γυναίκες που βιώνουν συντροφική βία αντιμετωπίζουν συχνά σωματικά και ψυχολογικά προβλήματα υγείας, τα οποία τις οδηγούν σε υψηλά ποσοστά επισκεψιμότητας σε διάφορους ιατρικούς κλάδους, με τους γιατρούς να αποτελούν κάποιες φορές από τα ελάχιστα άτομα που μπορούν οι γυναίκες να στραφούν για βοήθεια, εξαιτίας της απομόνωσής τους από το κοινωνικό τους περιβάλλον (Feder, 2006). Ωστόσο, έρευνες καταδεικνύουν ότι το ιατρικό προσωπικό, σπανίως επιτυγχάνει να δει τα σημάδια της κακοποίησης και πολλές φορές δεν γνωρίζει πώς να ανταποκριθεί σε μια τέτοια αποκάλυψη (Lo Fo Wong et al., 2008). Και οι γυναίκες, όμως, πιστεύουν συχνά ότι οι γιατροί δεν μπορούν να τις βοηθήσουν στη βία που υφίστανται, εκτιμούν, ωστόσο, την επικύρωση της βίας, τη συναισθηματική στήριξη και την παραπομπή τους για εξειδικευμένη βοήθεια (Feder et al., 2006), ενώ φαίνεται ότι η παραπομπή τους σε μη εξειδικευμένη βοήθεια, όπως για παράδειγμα ψυχολογική στήριξη που δεν εστιάζει στη συντροφική βία που βιώνουν, δεν καλύπτει πάντα τις ανάγκες τους (Trevillion et al., 2012).

Στην χώρα μας, από το 2012, η Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων (Γ.Γ.Ι.Φ.) (2018α), έχει ξεκινήσει σταδιακά τη λειτουργία ενός δικτύου υποστηρικτικών δομών για την αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών και την προστασία των θυμάτων. Το δίκτυο περιλαμβάνει: α) την πανελλαδικής εμβέλειας 24ωρη Τηλεφωνική Γραμμή SOS 15900, β) 41 Συμβουλευτικά Κέντρα και γ) 21 Ξενώνες Φιλοξενίας, τα οποία λειτουργούν στις έδρες ή/και στις μεγαλύτερες πληθυσμιακά πόλεις των περιφερειών της χώρας. Όλες οι υπηρεσίες του δικτύου παρέχονται δωρεάν. Σύμφωνα με δελτίο τύπου που εξέδωσε η Γ.Γ.Ι.Φ. (2018α), η τηλεφωνική γραμμή δέχτηκε για το 2018, 5.088 κλήσεις, εκ των οποίων οι 4.116 αφορούσαν σε καταγγελίες έμφυλης βίας. Από αυτές, 2.864 κλήσεις αφορούσαν σε καταγγελίες των ίδιων των κακοποιημένων γυναικών και 1.252 σε καταγγελίες από τρίτα πρόσωπα, π.χ. συγγενείς, φίλους, γείτονες. Αναφορικά με τις κλήσεις των ίδιων των γυναικών, το 87% των κλήσεων αφορούσαν σε ενδοοικογενειακή βία με δράστη, κυρίως τον σύζυγο, ενώ τα κυριότερα αιτήματα αφορούσαν σε ποσοστό 41% την ψυχοκοινωνική στήριξη, 40% τη νομική συμβουλευτική/νομική βοήθεια και 7% την αναζήτηση φιλοξενίας. Το 64% των γυναικών που κάλεσαν τη γραμμή ήταν μητέρες.

Στα συμβουλευτικά κέντρα απευθύνθηκαν από την αρχή της λειτουργίας τους 25.079 γυναίκες, εκ των οποίων το 84% αφορούσε περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας, με δράστη τον σύζυγο/σύντροφο. Τα αιτήματα, σε ποσοστό 28% αφορούσαν στην ψυχολογική στήριξη, σε ποσοστό 15% την κοινωνική στήριξη, σε ποσοστό 30% τη νομική συμβουλευτική/νομική βοήθεια και σε ποσοστό 4% την αναζήτηση φιλοξενίας. Το 74% των γυναικών που απευθύνθηκαν στα Συμβουλευτικά Κέντρα ήταν μητέρες και το 48% ήταν άνεργες. Σχετικά με την οικογενειακή τους κατάσταση, 49% των γυναικών ήταν έγγαμες, 15% άγαμες, 12% σε διάσταση, 9% διαζευγμένες, 3% σε συμβίωση και 2% σε κατάσταση χηρείας. Όσον αφορά στο μορφωτικό τους επίπεδο, 35% των γυναικών είχαν ολοκληρώσει τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, 20% την τριτοβάθμια εκπαίδευση και μόλις ένα ποσοστό της τάξης του 1% ήταν αναλφάβητες.

Στους ξενώνες φιλοξενίας φιλοξενήθηκαν από την αρχή της λειτουργίας τους 1.518 γυναίκες, εκ των οποίων ένα ποσοστό 76% αφορούσε σε περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας με δράστη τον σύζυγο/σύντροφο. Ένα ποσοστό της τάξης του 79% ήταν μητέρες, ενώ από το σύνολο των γυναικών, το 71% ήταν άνεργες. Το 45% των γυναικών ήταν έγγαμες. Όσον αφορά στην ηλικία τους, 16% ήταν έως 25 ετών, 32% των γυναικών ήταν από 26-35 ετών, 26% από 36-45 ετών, 17% από 46-60 ετών και ένα ποσοστό της τάξης του 4% ήταν γυναίκες άνω των 60 ετών. Από τις γυναίκες που φιλοξενήθηκαν, 37% είχαν ολοκληρώσει την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, 31% τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και 12% ήταν κάτοχοι πτυχίου τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Αξίζει να αναφέρουμε ότι, πέρα από τη λειτουργία των δομών του δικτύου της Γ.Γ.Ι.Φ., υπάρχουν κρατικοί φορείς και μη κυβερνητικές οργανώσεις που, επίσης, λειτουργούν τηλεφωνικές γραμμές ή/και που προσφέρουν συμβουλευτική και ξενώνες φιλοξενίας σε γυναίκες θύματα βίας (Ε.Δ.κ.Β., 2013).

Παρακάτω αναφέρονται περιληπτικά οι θεσμοθετημένες δομές της Γ.Γ.Ι.Φ. που υποστηρίζουν τη γυναίκα στην προσπάθειά της να βοηθηθεί για τη βία που βιώνει από τον σύντροφό της. Επιλέχθηκε να γίνει αναφορά μόνο στα συγκεκριμένα και όχι και σε άλλες δομές που υποστηρίζουν γυναίκες θύματα βίας, καθώς η παράθεση των δομών που ασχολούνται με την υποστήριξη των γυναικών, δεν αποτελεί αντικείμενο της εργασίας.

2.1.1. Τηλεφωνικές Γραμμές

Η τηλεφωνική γραμμή SOS 15900 λειτουργεί σε πανελλαδική εμβέλεια, 24 ώρες/24ωρο, 365 μέρες το χρόνο. Στελεγχώνεται με ψυχολόγους και άλλους κοινωνικούς επιστήμονες και έχει ως στόχο την παροχή άμεσης ψυχοκοινωνικής στήριξης σε γυναίκες που έχουν πέσει θύματα ή έχουν υποστεί οποιαδήποτε μορφής βία. Η τηλεφωνική γραμμή διασυνδέει ή/και παραπέμπει τις γυναίκες στα Συμβουλευτικά Κέντρα ή σε άλλες αρμόδιες υπηρεσίες, και σε έκτακτες περιπτώσεις στους ξενώνες του υποστηρικτικού δικτύου της Γ.Γ.Ι.Φ.. Στόχος της τηλεφωνικής γραμμής είναι το «σπάσιμο της σιωπής» γύρω από τη βία κατά των γυναικών, η άμεση αντιμετώπιση της βίας που αναφέρουν οι γυναίκες, καθώς και η ανώνυμη πρόσβαση όλων των γυναικών σε υπηρεσίες στήριξης –ακόμη και όσων ζουν σε απομακρυσμένες περιοχές που δε διαθέτουν ανάλογες υπηρεσίες. Τέλος, στόχο της τηλεφωνικής γραμμής αποτελεί η πληροφόρηση τόσο των γυναικών, όσο και όλων των πολιτών για θέματα που σχετίζονται με την ισότητα των φύλων ή/και της έμφυλης βίας, καθώς και η καλύτερη κατανόηση του φαινομένου μέσα από τη στατιστική ανάλυση και επεξεργασία των δεδομένων που συλλέγονται (Γ.Γ.Ι.Φ., 2012α).

2.1.2. Συμβουλευτικά Κέντρα

Σύμφωνα με τον κανονισμό λειτουργίας τους (Γ.Γ.Ι.Φ., 2012β), τα συμβουλευτικά κέντρα παρέχουν τις υπηρεσίες τους σε γυναίκες θύματα οποιαδήποτε μορφής έμφυλης βίας (σεξουαλική παρενόχληση, οικονομική βία, trafficking, βιασμό, σωματική κακοποίηση, κ.λ.π.) ή/και πολλαπλών διακρίσεων (μετανάστριες, προσφύγισσες, μονογονείς, ΑμεΑ, κ.λ.π.). Λειτουργούν σε πενήμερη βάση και στελεχώνονται από ειδικό επιστημονικό προσωπικό (κοινωνικούς λειτουργούς, ψυχολόγους, νομικούς), καθώς και διοικητικό προσωπικό/προσωπικό υποδοχής. Κύριοι στόχοι των συμβουλευτικών κέντρων αποτελούν η αντιμετώπιση και καταπολέμηση της έμφυλης βίας μέσα από την παροχή υπηρεσιών πληροφόρησης και συμβουλευτικής, αλλά και η υλοποίηση δράσεων στην κοινότητα, με στόχο την πρόληψη του φαινομένου και την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των πολιτών.

Οι γυναίκες προσέρχονται στα συμβουλευτικά κέντρα κατόπιν ορισμένου ραντεβού, μετά από τηλεφωνική ή προσωπική επικοινωνία με τα στελέχη υποδοχής. Οι συνεδρίες πραγματοποιούνται σε ατομικό ή/και ομαδικό επίπεδο. Τα στελέχη είναι εκπαιδευμένα σε θέματα σχετικά με την έμφυλη βία και λαμβάνουν μέρος σε σεμινάρια και σχετικές

εκπαιδεύσεις που υλοποιούνται είτε υπό την αιγίδα της Γ.Γ.Ι.Φ. είτε μέσω άλλου ελληνικού ή διεθνούς φορέα. Τέλος, στα συμβουλευτικά κέντρα μπορούν να απευθύνονται πολίτες και φορείς, προκειμένου να λάβουν ενημέρωση σχετικά με ζητήματα που αφορούν στην έμφυλη βία ή/και στην ισότητα των φύλων.

2.1.3. Ξενώνες Φιλοξενίας

Βάση του κανονισμού λειτουργίας τους (Γ.Γ.Ι.Φ., 2018β), οι ξενώνες φιλοξενούν γυναίκες θύματα βίας ή/και πολλαπλών διακρίσεων (μονογονείς, μετανάστριες, ΑμεΑ, προσφύγισσες κ.ά.), είτε μόνες, είτε μαζί με τα ανήλικα παιδιά τους, και συγκεκριμένα, έως τα δώδεκα έτη, όταν πρόκειται για τη φιλοξενία αγοριών και έως τα δεκαοχτώ έτη, όταν πρόκειται για τη φιλοξενία κοριτσιών.

Πρωταρχικό στόχο των ξενώνων αποτελεί η παροχή ασφαλούς διαμονής στις γυναίκες που έχουν υποστεί βία και στα παιδιά τους. Η διαμονή στους ξενώνες έχει προσωρινό χαρακτήρα. Διαρκεί έως τρεις μήνες και μπορεί να παραταθεί, εάν αυτό κριθεί ότι είναι απαραίτητο για όφελος της γυναίκας.

Κατά τη διάρκεια της διαμονής στους ξενώνες, στα φιλοξενούμενα άτομα παρέχεται στέγη, ασφάλεια, προστασία, καθώς και ψυχολογική και κοινωνική στήριξη από εξειδικευμένο επιστημονικό προσωπικό, το οποίο είναι ευαισθητοποιημένο σε θέματα ισότητας των φύλων και έχει καταρτιστεί σε θέματα βίας κατά των γυναικών. Στο προσωπικό περιλαμβάνονται κοινωνικοί λειτουργοί, ψυχολόγοι, παιδαγωγοί, παιδοψυχολόγοι, φύλακες, γενικό βοηθητικό προσωπικό και στελέχη διοικητικής υποστήριξης. Απώτερο στόχο των ξενώνων αποτελεί η ενδυνάμωση της γυναίκας μέσω εξειδικευμένης ατομικής ή/και ομαδικής συμβουλευτικής με βασικούς στόχους την κινητοποίηση, την ενίσχυση και την περαιτέρω αυτονομία της. Σε συνεργασία με τους ξενώνες διευκολύνεται η πρόσβαση των γυναικών σε φορείς που έχουν σχέση με την απασχόληση, την εκπαίδευση, την κατάρτιση, καθώς και σε φορείς υγείας και πρόνοιας. Επίσης, οι γυναίκες παραπέμπονται για νομική συμβουλευτική στα συμβουλευτικά κέντρα γυναικών της Γενικής Γραμματείας Ισότητας των Φύλων ή σε άλλους κρατικούς ή μη φορείς.

Οι παραπομπές στους ξενώνες φιλοξενίας πραγματοποιούνται από τα συμβουλευτικά κέντρα του Δικτύου της Γενικής Γραμματείας Ισότητας των Φύλων, τα Κέντρα Κοινότητας και τις κοινωνικές υπηρεσίες των Δήμων, καθώς και τις Υπηρεσίες του Εθνικού Κέντρου

Κοινωνικής Αλληλεγγύης (Ε.Κ.Κ.Α.), και σε έκτακτες περιπτώσεις, την τηλεφωνική γραμμή του Δικτύου. Η παραπομπή στους ξενώνες γίνεται μετά από σχετική συνεννόηση με τα αρμόδια στελέχη του ξενώνα αναφορικά με τη διαθεσιμότητα των κλινών φιλοξενίας.

Οι ξενώνες έχουν χωρητικότητα περίπου 20 ατόμων ο κάθε ένας. Για την εισαγωγή στους ξενώνες απαραίτητες είναι ορισμένες ιατρικές εξετάσεις για τις οποίες η κάθε γυναίκα ενημερώνεται εκ των προτέρων από τα στελέχη των συμβουλευτικών κέντρων. Η διεύθυνση των ξενώνων, προκειμένου για την ασφάλεια των φιλοξενούμενων γυναικών και παιδιών, είναι απόρρητη.

2.2. Παράγοντες που αποτρέπουν τη γυναίκα από την αναζήτηση βοήθειας

Υποστηρικτικά δίκτυα, όπως για παράδειγμα οι ξενώνες για τις γυναίκες που είναι θύματα βίας ή οι αστυνομικές αρχές, φαίνεται να μπορούν να βοηθήσουν στη βελτίωση της λειτουργικότητας των γυναικών, στην αύξηση της ασφάλειας και τη μείωση της βίας που βιώνουν (Jewkes, 2014). Ωστόσο, ο φόβος του στιγματισμού τους και του απόρρητου των προσωπικών τους δεδομένων (Feder et al, 2006), η ντροπή για την κακοποίηση που υφίστανται (Jeyaseelan, Kumar, Neekalantan, Peedicayil, & Nata, 2007), η έλλειψη εμπιστοσύνης στους συμβούλους και ο φόβος των αντιποίνων από την πλευρά του δράστη ή ακόμα και από την πλευρά του θύματος, όπως για παράδειγμα συγγενείς που μπορεί να ζητάνε εκδίκηση, αποτελούν ορισμένα από τα εμπόδια που αποτρέπουν την επαφή και επικοινωνία των γυναικών με τα δίκτυα αυτά (Fugate, Landis, Riordan, Naureckas & Engel, 2005).

Ένα ιστορικό κακοποίησης, καθώς και φτωχές προηγούμενες εμπειρίες αναζήτησης βοήθειας (Fugate et al., 2005), έχουν ως αποτέλεσμα οι γυναίκες να αποφεύγουν την αποκάλυψη της κακοποίησης, να παραμένουν στη σχέση τους και να βιώνουν κακοποιητικές συμπεριφορές για μεγάλα χρονικά διαστήματα. Παράγοντες που σχετίζονται με οικονομικούς λόγους μπορεί, επίσης, να επηρεάζουν την απόφαση των γυναικών να απευθυνθούν για βοήθεια σε υποστηρικτικά δίκτυα (Humphrey & Thiara, 2003). Ειδικά όσον αφορά στις γυναίκες που έχουν παιδιά με τον κακοποιητή σύντροφό τους, η κατάστασή τους περιπλέκεται, καθώς έχουν να αντιμετωπίσουν, τόσο τις κατηγορίες των συντρόφων τους, όσο και το φόβο να χάσουν την επιμέλεια των παιδιών τους (Παπαμιχαήλ, 2005).

Θρησκευτικές πεποιθήσεις και συγκεκριμένες στερεοτυπικές αντιλήψεις σχετικά με την αξία της υπομονής και της συγχώρεσης ή το «δικαίωμα» του συντρόφου στην άσκηση σωματικής ή/και σεξουαλικής βίας, φαίνεται να συνεισφέρουν στη μη καταγγελία της συντροφικής βίας και την πολυετή παραμονή των γυναικών σε μια βίαιη σχέση.

Το κοινωνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο ζουν οι γυναίκες και η χρόνια εμπειρία ρατσισμού που έχουν υποστεί, φαίνεται να επηρεάζει τη σχέση τους με υπηρεσίες υποστηρικτικού τύπου και το δικαστικό σύστημα (Lee, Sanders-Thompson & Mechanic, 2002). Γυναίκες, οι οποίες προέρχονται από φυλετικές ή άλλες μειονότητες, μπορεί να θεωρούν ότι η αποκάλυψη και η καταγγελία της συντροφικής βίας βάλλουν εναντίον της φυλής ή της θρησκείας τους (Few, 2000). Οι Αφροαμερικανίδες γυναίκες, για παράδειγμα, είναι διστακτικές στην καταγγελία της συντροφικής βίας που βιώνουν, διότι φοβούνται τον αποκλεισμό τους από την κοινότητά τους, καθώς θεωρείται ότι με μια τέτοια συμπεριφορά συμβάλλουν στη θυματοποίηση των Αφροαμερικανών ανδρών (Martinson, 2001).

Σύμφωνα με τους Lockwood και Prohaska (2015), η συμπεριφορά και ο τρόπος με τον οποίο οι αστυνομικοί αντιμετωπίζουν τη γυναίκα, μπορεί πολλές φορές να είναι αποτρεπτικός παράγοντας της προσέγγισης ενός αστυνομικού τμήματος και της καταγγελίας ενός βίαιου συμβάντος. Εξίσου αποτρεπτικός παράγοντας είναι για τις γυναίκες και το γεγονός ότι, μερικές φορές, θεωρούν πως η καταγγελία της βίας θα δημιουργήσει επιπλέον προβλήματα, τόσο στον σύντροφό τους, όσο και στη σχέση τους.

Η μη αποκάλυψη της βίας και η πολύχρονη παραμονή των γυναικών σε μια κακοποιητική σχέση μπορεί να οφείλονται και στο φαύλο κύκλο της βίας (Walker, 1979), ενώ, η ενοχοποίησή τους και η πίεση που μπορεί να αισθανθούν να δράσουν με έναν συγκεκριμένο τρόπο, όπως για παράδειγμα να φύγουν από την κακοποιητική σχέση, επηρεάζουν τόσο την απόφασή τους να αποκαλύψουν τη βία, όσο και τη συνεργασία τους με τα υποστηρικτικά δίκτυα (Feder et al., 2006).

Τέλος, στερεοτυπικά χαρακτηριστικά που αποδίδονται στις γυναίκες, και αξίες με τις οποίες γαλουχείται το γυναικείο φύλο όπως η υπομονή, η ανεκτικότητα, η ευαισθησία, ο προσανατολισμός στην οικογένεια και τη φροντίδα των μελών της, είναι μερικοί από τους λόγους που οι γυναίκες δυσκολεύονται να φύγουν από μια βίαιη σχέση και παραμένουν σε αυτήν.

ΜΕΡΟΣ ΙΙ: Η ΠΑΡΟΥΣΑ ΕΡΕΥΝΑ

Κεφάλαιο 3. Στόχοι και ερευνητικά ερωτήματα

Η παρούσα εργασία αποτελεί μια προσπάθεια διερεύνησης της εμπειρίας των γυναικών που έχουν βιώσει συντροφική βία αναφορικά με τα υποστηρικτικά δίκτυα στα οποία αναζήτησαν βοήθεια για αυτήν. Συγκεκριμένα, η εργασία, μέσα από την οπτική των γυναικών που είναι χρήστριες των υποστηρικτικών δικτύων, στοχεύει στην ανάδειξη και περιγραφή του προσωπικού βιώματος των γυναικών όσον αφορά στη συνεργασία τους με δίκτυα στα οποία αποκάλυψαν και αναζήτησαν βοήθεια για τη συντροφική βία που βίωσαν σε κάποια περίοδο της ζωής τους. Ακολουθώντας μια ποιοτική μεθοδολογία η παρούσα έρευνα δεν θέτει εκ των προτέρων συγκεκριμένες ερευνητικές υποθέσεις, αλλά προσπαθεί να διερευνήσει την εμπειρία των γυναικών σε σχέση με τα δίκτυα στα οποία αποκαλύπτουν και αναζητούν υποστήριξη για τη βία που βιώνουν από τον σύντροφό τους.

Συγκεκριμένα, οι στόχοι της παρούσας εργασίας διατυπώνονται ως εξής: α) πρώτος στόχος είναι η διερεύνηση των παραγόντων που επηρεάζουν την απόφαση των γυναικών να αποκαλύψουν τη βία που δέχονται από τον σύντροφό τους, β) δεύτερος στόχος είναι η μελέτη των δικτύων που επιλέγουν οι γυναίκες να αποκαλύψουν την κακοποίηση που υφίστανται και να αναζητήσουν βοήθεια, γ) τρίτος στόχος της έρευνας είναι η αναζήτηση των λόγων για τους οποίους οι γυναίκες αποφασίζουν να αναζητήσουν επαγγελματική βοήθεια για τη συντροφική βία που βιώνουν και η διερεύνηση των πηγών από τις οποίες αντλούν πληροφορίες για τα υποστηρικτικά δίκτυα, και δ) ο τέταρτος και τελευταίος στόχος της παρούσας εργασίας είναι να διερευνήσει και να αποτυπώσει τους παράγοντες που επηρεάζουν τη συνεργασία των γυναικών με τα υποστηρικτικά δίκτυα. Συγκεκριμένα, η διερεύνηση αφορά στους παράγοντες που διευκολύνουν, αλλά και όσους δυσχεραίνουν τη συνεργασία των γυναικών με τα δίκτυα στα οποία αναζητούν υποστήριξη για την κακοποίηση που βιώνουν.

Οι παραπάνω στόχοι οδήγησαν στα παρακάτω ερευνητικά ερωτήματα:

1. Ποιοι είναι οι λόγοι που ωθούν τις γυναίκες να αντιδράσουν και να αποκαλύψουν τη βία που βιώνουν από τον σύντροφό τους;
2. Πού απευθύνονται όταν αποφασίσουν να αποκαλύψουν τη συντροφική βία;
3. Τι είναι αυτό που κάνει τις γυναίκες να αναζητήσουν επαγγελματική βοήθεια για τη βία που βιώνουν;

4. Γνωρίζουν οι γυναίκες υπηρεσίες συμβουλευτικής στήριξης -συμπεριλαμβανομένων τηλεφωνικών γραμμών άμεσης βοήθειας, συμβουλευτικών κέντρων και ξενώνων φιλοξενίας για γυναίκες θύματα βίας- που θα μπορούσαν να τις βοηθήσουν;
5. Από πού παίρνουν πληροφορίες για τις παραπάνω υπηρεσίες;
6. Ποιοι παράγοντες συμβάλουν στην απόφαση των γυναικών να αναζητήσουν βοήθεια σε συγκεκριμένες δομές;
7. Είναι ικανοποιημένες από την υποστήριξη που λαμβάνουν από τα δίκτυα και ποιους παράγοντες βρίσκουν βοηθητικούς στην επαφή τους με αυτά;
8. Ποιοι είναι οι παράγοντες που οι γυναίκες θεωρούν ότι δυσχεραίνουν τη συνεργασία τους με τα δίκτυα στα οποία αναζητούν υποστήριξη για τη συντροφική βία;

Κεφάλαιο 4. Μεθοδολογία

4.1. Οι συμμετέχουσες της έρευνας

Το δείγμα της συγκεκριμένης έρευνας αποτελείται από 10 γυναίκες, κοινό χαρακτηριστικό των οποίων αποτελεί η συνεργασία τους -στο παρελθόν ή στο παρόν-, με μία τουλάχιστον δομή/υπηρεσία (κρατική/δημοτική/μή κυβερνητική οργάνωση) συμβουλευτικού τύπου -συμπεριλαμβανομένων των τηλεφωνικών γραμμών, των συμβουλευτικών κέντρων και των ξενώνων για γυναίκες θύματα βίας-, στην οποία απευθύνθηκαν προκειμένου να λάβουν υποστήριξη για τη συντροφική βία που βίωσαν στο παρελθόν ή συνεχίζουν να βιώνουν στο παρόν. Η πρόσκληση ενδιαφέροντος (παράρτημα Α) υποδείκνυε ότι οι συμμετέχουσες χρειάζεται, αφενός, να έχουν βιώσει κάποια μορφή συντροφικής βίας, αφετέρου δε, να έχουν απευθυνθεί σε τουλάχιστον μία δομή συμβουλευτικού τύπου, ως αναζήτηση βοήθειας για αυτήν. Τα στοιχεία αυτά κρίθηκαν απαραίτητα για τη διερεύνηση των συγκεκριμένων στόχων και ερωτημάτων της παρούσας έρευνας. Ως εκ τούτου, το δείγμα της έρευνας είναι «σκόπιμο» και ομοιογενές, προκειμένου να ανταποκρίνεται στα χαρακτηριστικά που διευκολύνουν τους στόχους της (Crowley, 2010). Από την πλευρά της ερευνήτριας δεν υπήρξε κανένα κριτήριο σχετικά με τη μορφή της συντροφικής βίας που οι γυναίκες έχουν βιώσει, και οι συμμετέχουσες χρησιμοποίησαν δικά τους, υποκειμενικά κριτήρια, όσον αφορά στο αν βιώνουν ή όχι συντροφική βία στη ζωή τους. Επιπλέον, τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των συμμετεχουσών, τα οποία συμπλήρωσαν στο έντυπο που τους δόθηκε (παράρτημα Γ), δεν αποτέλεσαν κανενός είδους κριτήριο για την επιλογή τους.

Αντιθέτως, η ανομοιογένεια του δείγματος ήταν ευπρόσδεκτη, καθώς σήμαινε τη λήψη πλουσιότερου υλικού (Langdridge, 2007).

Όσον αφορά στο μέγεθος του δείγματος, δηλαδή στις 10 συμμετέχουσες, αυτό ορίστηκε λαμβάνοντας υπόψη την προσέγγιση που χρησιμοποιήθηκε για την ανάλυση των δεδομένων της έρευνας. Η ανάλυση των δεδομένων πραγματοποιήθηκε με βάση την ερμηνευτική φαινομενολογική ανάλυση, η οποία θα αναλυθεί περαιτέρω παρακάτω. Η ερμηνευτική φαινομενολογική ανάλυση αποτελεί μια ιδιογραφική προσέγγιση, η οποία ενδιαφέρεται για την κατανόηση συγκεκριμένων φαινομένων σε συγκεκριμένα πλαίσια. (Smith, Flowers & Larkin, 2009). Προσανατολίζεται στην προσωπική βιωμένη εμπειρία και στον τρόπο με τον οποίο οι ίδιοι οι συμμετέχοντες κατανοούν και νοηματοδοτούν τις εμπειρίες τους και χρησιμοποιεί μικρό αριθμό συμμετεχόντων, καθώς η λεπτομερής ανάλυση των προσωπικών δεδομένων είναι μια χρονοβόρα διαδικασία (Smith et al., 2009).

Η ηλικία των συμμετεχουσών κυμαίνεται από 19 έως 58 έτη. Πέντε συμμετέχουσες είναι έγγαμες, μία συμμετέχουσα είναι αρραβωνιασμένη, τρεις συμμετέχουσες είναι διαζευγμένες και μία συμμετέχουσα είναι σε διάσταση. Εξ αυτών, επτά συμμετέχουσες είναι μητέρες. Επτά συμμετέχουσες είναι εργαζόμενες, δύο ασχολούνται με τα οικιακά και μία συμμετέχουσα είναι άνεργη. Οι τέσσερις συμμετέχουσες είναι απόφοιτες της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, δύο συμμετέχουσες είναι απόφοιτες δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, δύο συμμετέχουσες είναι φοιτήτριες στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, μία συμμετέχουσα είναι κάτοχος μεταπτυχιακού διπλώματος τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και μια συμμετέχουσα είναι αναλφάβητη. Πέντε συμμετέχουσες είναι ελληνικής καταγωγής, τέσσερις αλβανικής καταγωγής και μία συμμετέχουσα είναι γεωργιανής καταγωγής. Όλες οι συμμετέχουσες διαμένουν σε αστικά κέντρα. Στο τέλος της ενότητας, ο πίνακας 1, παρουσιάζει αναλυτικά τα δημογραφικά χαρακτηριστικά της κάθε συμμετέχουσας.

Τέλος, οι συμμετέχουσες ενημερώθηκαν ότι, σε κάθε περίπτωση που θα το ζητούσαν, είτε λόγω της συναισθηματικής τους φόρτισης είτε λόγω της αποκάλυψης των προσωπικών τους δεδομένων, είχαν την δυνατότητα να ενημερωθούν άμεσα από την ερευνήτρια για θέματα που αφορούν στην παροχή ψυχοκοινωνικής στήριξης ή/και να διακόψουν άμεσα τη συνεργασία (Ellsberg & Heise, 2005).

Πίνακας 1. Δημογραφικά στοιχεία

Όνομα	Ηλικία	Οικ. κατάσταση	Αρ. παιδιών	Εκπαιδευτικό επίπεδο	Κατάσταση Απασχόλησης	Τόπος γωγής	Εθνικότητα	Τόπος διαμονής
Κατίνα	58	έγγαμη	3	Δημοτικό	εργαζόμενη	Ελλάδα	ελληνική	Θεσ/νίκη
Σουζάνα	44	έγγαμη	2	Γυμνάσιο	εργαζόμενη	Αλβανία	ελληνική	Θεσ/νίκη
Άννα	30	διαζευγμένη	1	Λύκειο	εργαζόμενη	Ελλάδα	ελληνική	Αθήνα
Μαρία	25	έγγαμη	4	Λύκειο	οικιακά	Ελλάδα	ελληνική	Θεσ/νίκη
Πηνελόπη	41	Σε διάσταση	2	Μεταπτυχιακό ΑΕΙ	επιχειρηματίας	Ελλάδα	ελληνική	Θεσ/νίκη
Μαρίκα	28	έγγαμη	0	Γυμνάσιο	άνεργη	Γεωργία	ελληνική	πόλη
Γιούλη	19	αρραβωνιασμένη	0	ΑΕΙ (φοιτήτρια)	εργαζόμενη	Αλβανία	ελληνική	Θεσ/νίκη
Εριόνα	33	διαζευγμένη	2	Γυμνάσιο	εργαζόμενη	Αλβανία	ελληνική	Θεσ/νίκη
Ροζίτα	40	έγγαμη	3	Αναλφάβητη	οικιακά	Αλβανία	Αλβανική	πόλη
Μάχη	22	διαζευγμένη	0	ΑΕΙ (φοιτήτρια)	εργαζόμενη	Ελλάδα	ελληνική	Αθήνα

4.2. Το εργαλείο συλλογής των δεδομένων

Η συλλογή των δεδομένων έγινε με τη μέθοδο της συνέντευξης και συγκεκριμένα με τη χρήση ατομικών ημι-δομημένων συνεντεύξεων. Η συνέντευξη αποτελεί μία από τις πλέον διαδεδομένες μορφές συλλογής δεδομένων στο χώρο των κοινωνικών επιστημών, ενώ οι ημι-δομημένες συνεντεύξεις, διευκολύνουν τη συλλογή πληροφοριών σχετικών με την ερμηνεία και την απόδοση νοημάτων, μέσα από τις υποκειμενικές εμπειρίες και την οπτική των συμμετεχόντων/ουσών (Smith et al., 2009). Διατηρώντας μια ευελιξία στη σειρά και στην προσθαφαίρεση ερωτήσεων -αντίθετα με τις ποσοτικές μεθόδους έρευνας που χρησιμοποιούν προσχεδιασμένα εργαλεία συλλογής δεδομένων-, επιτρέπουν την εξέλιξη της συζήτησης και την επικέντρωση σε θέματα που οι ίδιοι οι συμμετέχοντες/ουσες θεωρούν σημαντικά (Hesse-Biber & Leavy, 2011). Οι ερευνητές ενθαρρύνουν και παρέχουν ελάχιστη καθοδήγηση προκειμένου, οι συμμετέχοντες, να εκφράσουν ελεύθερα τις προσωπικές τους αντιλήψεις, στάσεις και βιώματα που αφορούν στο ερευνητικό θέμα (Cohen & Manion, 1994).

Στην παρούσα έρευνα, η ερευνήτρια παρείχε το γενικό πλαίσιο της συζήτησης, αλλά είχε και τη δυνατότητα να διαμορφώνει τις ερωτήσεις σύμφωνα με τα σχόλια και τις τοποθετήσεις των συμμετεχουσών, προκειμένου να αναζητηθούν νέες διαστάσεις του υπό διερεύνηση θέματος (Hesse-Biber & Leavy, 2011). Η συγκεκριμένη διαδικασία έδωσε τη δυνατότητα στις συμμετέχουσες να αφηγηθούν την προσωπική τους ιστορία, να συζητήσουν για θέματα που τις ενδιέφεραν και που ίσως δεν περιλαμβάνονταν στις αρχικές ερωτήσεις, να αναγνωρίσουν τυχόν διλήμματα που τις απασχολούσαν και να αντιμετωπιστούν ως «ειδικές» για το συγκεκριμένο θέμα.

4.3. Η διαδικασία συλλογής των δεδομένων

Οι ατομικές συνεντεύξεις διεξήχθησαν στο διάστημα από τον Ιούνιο του 2016 μέχρι και τον Αύγουστο του ίδιου έτους. Η κάθε συμμετέχουσα ενημερώθηκε αρχικά τηλεφωνικά από την ερευνήτρια σχετικά με το θέμα της έρευνας, καθώς και το γεγονός ότι αυτή εκπονείται στα πλαίσια μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών στη Συμβουλευτική, το οποίο παρακολουθεί η ερευνήτρια. Μετά τη συμφωνία της κάθε γυναίκας να συμμετάσχει στην έρευνα, καθορίστηκε ο τόπος και ο χρόνος των συνεντεύξεων και δόθηκε ιδιαίτερη προσοχή στην ασφάλειά της. Κατόπιν επιθυμίας των γυναικών, έξι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν στο σπίτι της ερευνήτριας και τέσσερις συνεντεύξεις έλαβαν χώρα στα σπίτια των γυναικών.

Η επιλογή των συμμετεχουσών έγινε με τη μέθοδο της «χιονοστιβάδας». Η ερευνήτρια εντόπισε από τον κοινωνικό της περίγυρο τέσσερις γυναίκες που εκπλήρωναν τα χαρακτηριστικά του δείγματος που είχε θέσει, και στη συνέχεια, αυτές υπέδειξαν άλλες γυναίκες. Στη διαδικασία ανεύρεσης του δείγματος σημαντικό ρόλο έπαιξε η γνωριμία της ερευνήτριας με συναδέλφους ψυχολόγους, οι οποίοι μέσα από τα δικά τους κοινωνικά δίκτυα βοήθησαν στην εύρεση του αρχικού δείγματος. Τα πρώτα δέκα άτομα που δέχτηκαν να συμμετάσχουν, αποτέλεσαν το τελικό δείγμα της έρευνας. Σκοπό της συγκεκριμένης μεθόδου αποτελεί η εξεύρεση ενός συγκεκριμένου και μη τυχαίου δείγματος που να μπορεί να δώσει τις καλύτερες δυνατόν απαντήσεις στα ερευνητικά ερωτήματα, ως «ειδικό». Η συγκεκριμένη μέθοδος έδωσε τη δυνατότητα στην ερευνήτρια να εντοπίσει και να επιλέξει άτομα που πληρούν τα χαρακτηριστικά που είχε εξ αρχής θέσει (Ψαρού & Ζαφειρόπουλος, 2001).

Αρχικός σκοπός της ερευνήτριας ήταν να ζητηθεί η ανεύρεση του δείγματος μέσα από συμβουλευτικές υπηρεσίες παροχής στήριξης κακοποιημένων γυναικών. Ωστόσο, καθώς σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα ανευρέθηκαν γυναίκες που πληρούσαν τις προϋποθέσεις συμμετοχής στην παρούσα έρευνα και δέχτηκαν να λάβουν μέρος στην έρευνα, η ερευνήτρια έκρινε σκόπιμο να προχωρήσει στη συνεργασία με τις συγκεκριμένες γυναίκες.

Η διάρκεια κάθε συνέντευξης κυμάνθηκε στα 40 - 60 λεπτά. Με τις γυναίκες υπήρξε συνεννόηση σχετικά με τον αναμενόμενο χρόνο διάρκειας των συνεντεύξεων, προκειμένου να αποφευχθεί η παρουσία τρίτων κατά τη διενέργειά τους. Πριν την κάθε συνέντευξη, με την κάθε συμμετέχουσα συζητήθηκε ο σκοπός της έρευνας και απαντήθηκαν σχετικά ερωτήματα.

Όλες οι συνεντεύξεις μαγνητοφωνήθηκαν αφού πρώτα ελήφθη η συγκατάθεση των συμμετεχουσών. Το έντυπο συναίνεσης που χρησιμοποιήθηκε παρατίθεται στο τέλος (πάρτημα Β). Στις γυναίκες δόθηκε η διαβεβαίωση ότι θα τηρηθεί η εμπιστευτικότητα των προσωπικών τους στοιχείων, ότι η επεξεργασία των δεδομένων θα γίνει μόνο από την ερευνήτρια και τέλος, ότι τα αποτελέσματα που θα εξαχθούν, θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για τον σκοπό της παρούσας εργασίας. Επίσης, οι γυναίκες ενημερώθηκαν ότι σε περίπτωση τυχόν αναστάτωσης τους, είναι ελεύθερες να διακόψουν άμεσα τη συνεργασία με την ερευνήτρια. Προκειμένου να εξασφαλιστεί η ανωνυμία των συμμετεχουσών, χρησιμοποιήθηκαν ψευδώνυμα, τα οποία επέλεξαν οι ίδιες οι γυναίκες. Επιπλέον, οι γυναίκες ενημερώθηκαν ότι οποιαδήποτε πληροφορία που θα γίνει γνωστή κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων σχετικά με τα προσωπικά τους δεδομένα, που θα μπορούσε να τις κάνει αναγνωρίσιμες, θα αφαιρεθεί από τα κείμενα, το οποίο και έγινε. Το υλικό των συνεντεύξεων

φυλασσόταν στον προσωπικό ηλεκτρονικό υπολογιστή της ερευνήτριας, στον οποίο μόνο εκείνη είχε πρόσβαση. Οι γυναίκες διαβεβαιώθηκαν ότι το υλικό, μετά το πέρας της έρευνας θα καταστρεφόταν, το οποίο και πραγματοποιήθηκε. Τέλος, ενημερώθηκαν ότι μπορούν να έχουν πρόσβαση στα αποτελέσματα της έρευνας, κατόπιν τηλεφωνικής επικοινωνίας με την ερευνήτρια.

Προκειμένου να δημιουργηθεί μια πιο άνετη ατμόσφαιρα, η κάθε συνέντευξη ξεκινούσε με μια σύντομη συζήτηση γύρω από ουδέτερα θέματα της καθημερινότητας που αφορούσαν, κυρίως, στα δημογραφικά χαρακτηριστικά της γυναίκας. Στη συνέχεια, οι βασικές ερωτήσεις ήταν ανοιχτού τύπου, με ευελιξία ως προς τη σειρά τους, με σκοπό οι γυναίκες να εκφράσουν ελεύθερα τις προσωπικές τους απόψεις στα υπό διερεύνηση θέματα. Οι βασικοί άξονες της συνέντευξης αφορούσαν στους παράγοντες που κινητοποίησαν τις γυναίκες να αναζητήσουν βοήθεια για τη βία που είχαν υποστεί από τον σύντροφό τους, στα δίκτυα που επέλεξαν να αποκαλύψουν αρχικά την κακοποίηση και να αναζητήσουν βοήθεια, στους λόγους για τους οποίους αποφάσισαν να αναζητήσουν επαγγελματική βοήθεια για τη συντροφική βία που βίωσαν και τις πηγές από όπου άντλησαν σχετικές πληροφορίες, καθώς και στην εμπειρία τους από τη συνεργασία με τα υποστηρικτικά δίκτυα και τους παράγοντες που διευκόλυναν, αλλά και όσους δυσχέραναν τη συνεργασία με τα δίκτυα αυτά. Τέλος, ακολουθούσε συζήτηση σχετικά με τις δικές τους προτάσεις για την μείωση/εξάλειψη της βίας κατά των γυναικών, ενώ πάντα δινόταν χρόνος για ανατροφοδότηση σχετικά με τη διαδικασία της συνέντευξης. Οι τελικές ερωτήσεις που χρησιμοποιήθηκαν στην παρούσα έρευνα παρατίθενται στο τέλος της εργασίας (παράρτημα Δ).

4.4. Ερμηνευτική φαινομενολογική ανάλυση των δεδομένων

Η ανάλυση των ατομικών συνεντεύξεων έγινε με τη μέθοδο της ερμηνευτικής φαινομενολογικής ανάλυσης, κύριο στόχο της οποίας αποτελεί η διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο οι συμμετέχοντες/ουσες αντιλαμβάνονται τον προσωπικό και κοινωνικό τους κόσμο (Smith & Osborn, 2008).

Η συγκεκριμένη μέθοδος επιλέχθηκε διότι δίνει «φωνή» στις ίδιες τις γυναίκες και δεν απορρίπτει καμία «φωνή» όσο ακραία, παράλογη ή αντιφατική μπορεί να είναι (Morrow, 2007). Η οπτική των συμμετεχουσών είναι άλλωστε και ο στόχος της παρούσας έρευνας. Η ερευνήτρια θεωρεί ότι οι ίδιες οι γυναίκες που χρησιμοποιούν τα υποστηρικτικά δίκτυα και

τις δομές που τις βοηθούν να αντιμετωπίσουν τη συντροφική βία είναι οι πλέον αρμόδιες να μιλήσουν για αυτά. Επιπλέον, οι απόψεις της ερευνήτριας σχετικά με τη συμβουλευτική υποστήριξη των γυναικών και η εργασία της, ως ψυχολόγος, σε υποστηρικτική δομή για γυναίκες θύματα βίας, συνάδουν με τη φιλοσοφία και την πρακτική της ερμηνευτικής φαινομενολογικής ανάλυσης, που καθιστά σημαντική την οπτική της κάθε γυναίκας και την αναδεικνύει σε «ειδικό» για τα ερευνητικά ερωτήματα.

Η ερμηνευτική φαινομενολογική ανάλυση στηρίζεται σε τρία θεωρητικά θεμέλια: στη φαινομενολογία, την ερμηνευτική και την ιδιογραφική προσέγγιση. Η φαινομενολογία έχει τις ρίζες της στον Edmund Husserl (1859-1838), ο οποίος υποστήριζε ότι πρέπει να πάμε πίσω στα πράγματα αυτά καθαυτά, αντί να προσπαθούμε να «χωρέσουμε» τα φαινόμενα σε προϋπάρχουσες και προκαθορισμένες κατηγορίες, προτείνοντας οι ερευνητές/ριες να βάζουν σε «παρένθεση» κάθε προηγούμενη αντίληψη και γνώση του υπό διερεύνηση θέματος (Langdrige, 2007). Ο Heidegger (1889-1976), αμφισβητώντας την ικανότητα να βάζει ο/η ερευνητής/ρια παρένθεση, ανέφερε ότι τα άτομα έρχονται σε έναν προκαθορισμένο κόσμο σχέσεων, λόγου και αντικειμένων, από τον οποίο είναι σχεδόν αδύνατο να αποκοπούν ουσιαστικά. Οι ερευνητές/ριες, ανέφερε, αναπόφευκτα, κουβαλούν μαζί τους τις προηγούμενες αντιλήψεις και εμπειρίες τους, τις οποίες χρησιμοποιούν για να κατανοήσουν κάθε φορά τα έκδηλα και κρυμμένα νοήματα του υπό διερεύνηση φαινομένου, και έδωσε σημασία στην ιεράρχηση του νέου φαινομένου έτσι ώστε, αν και η προηγούμενη γνώση προηγείται του νέου φαινομένου, ο/η ερευνητής/ρια να βγάξει νόημα της προηγούμενης γνώσης του, μέσα από το νέο φαινόμενο (Langdrige, 2007).

Ως προσέγγιση, η ερμηνευτική φαινομενολογική ανάλυση, χρησιμοποιείται για την περιγραφή των υποκειμενικών εμπειριών όπως τις βιώνουν τα υπό διερεύνηση άτομα. Ερευνά τον τρόπο με τον οποίο τα άτομα νοηματοδοτούν τις εμπειρίες τους μέσα από την αλληλεπίδρασή τους με το περιβάλλον, έτσι ώστε η υποκειμενική πραγματικότητα και εμπειρία των συμμετεχόντων/ουσών στην έρευνα, να θεωρείται έγκυρη πηγή γνώσης (Smith et al., 2009). Η παρούσα έρευνα επιχειρεί να αναδείξει την οπτική των γυναικών, μέσα από τη διερεύνηση των προσωπικών τους εμπειριών, αναφορικά με τη συνεργασία που είχαν με τα υποστηρικτικά δίκτυα στα οποία απευθύνθηκαν, προκειμένου να αναζητήσουν βοήθεια για τη βία που βίωσαν από τον σύντροφό τους.

Σύμφωνα με την ερμηνευτική προσέγγιση, δεν μπορεί να εξαχθεί γνώση για ένα υπό διερεύνηση φαινόμενο η οποία να είναι ανεπηρέαστη από τις αντιλήψεις του ατόμου που το παρατηρεί (Larkin & Thompson, 2011). Ο Gadamer (2004) αναφέρει ότι είναι σχεδόν αδύνατο για τους ερευνητές/ριες να αγνοήσουν την προηγούμενη εμπειρία τους και προτείνει ιδανικά, να την εντάξουν σε ένα διάλογο με την εμπειρία των συμμετεχόντων/ουσών, όταν προσπαθούν να ερμηνεύσουν τα δεδομένα. Η πρόσβαση, επομένως, στην εμπειρία των συμμετεχόντων/ουσών σε μια έρευνα εξαρτάται και επηρεάζεται από το ερμηνευτικό πλαίσιο του ερευνητή. Αυτό, καθιστά την ερμηνευτική φαινομενολογική ανάλυση μια δυναμική διαδικασία, όπου οι ερευνητές/ριες διαδραματίζουν ενεργό ρόλο μέσω μιας «διπλής» ερμηνευτικής, όπου από την μια πλευρά οι συμμετέχοντες/ουσες προσπαθούν να κατανοήσουν τον κόσμο τους και από την άλλη, οι ερευνητές/ριες προσπαθούν να κατανοήσουν τον κόσμο των συμμετεχόντων/ουσών, οι οποίοι/ες προσπαθούν να κατανοήσουν τον κόσμο τους (Smith & Osborn, 2008).

Το τρίτο θεωρητικό θεμέλιο της ερμηνευτικής φαινομενολογικής ανάλυσης είναι η ιδιογραφική προσέγγιση. Η ιδιογραφική προσέγγιση εστιάζει στο «ειδικό», το οποίο επιτυγχάνεται μέσα από την λεπτομερή ανάλυση των λεγομένων των συμμετεχόντων/ουσών και την επικέντρωση στον τρόπο με τον οποίο οι ίδιοι/ες οι συμμετέχοντες/ουσες σκέφτονται για αυτά που τους συμβαίνουν (Smith & Osborn, 2008). Σε αντίθεση με τη νομοθετική προσέγγιση που επικεντρώνεται σε μεγάλο αριθμό ατόμων με στόχο την εξαγωγή συμπερασμάτων για τον ευρύτερο πληθυσμό, η ιδιογραφική προσέγγιση εστιάζει στην ενδεδειγμένη μελέτη των περιπτώσεων και ενδιαφέρεται για την κατανόηση της συγκεκριμένης ομάδας που ερευνά, στο συγκεκριμένο κοινωνικό, πολιτισμικό και οικονομικό περιβάλλον.

Η ερμηνευτική φαινομενολογική ανάλυση δεν είναι αντίθετη σε έρευνες που τα αποτελέσματά τους είναι γενικεύσιμα στον ευρύτερο πληθυσμό, απλά κύριο στόχο της δεν αποτελεί η απόδοση μιας γενικευμένης θεωρίας για ένα θέμα, αλλά η ενδεδειγμένη ανάλυσή του, και για τον λόγο αυτόν το δείγμα των ποιοτικών ερευνών είναι μικρό, καθώς, η λεπτομερέστατη ανάλυση και οι πολλαπλές αναγνώσεις των συνεντεύξεων, αποτελούν μια χρονοβόρα διαδικασία (Smith & Osborn, 2008).

Με βάση τα παραπάνω θεωρητικά θεμέλια, η ανάλυση των δεδομένων πραγματοποιήθηκε μετά από την αυτολεξεί απομαγνητοφώνηση του υλικού των συνεντεύξεων. Εστιάζοντας στην εμπειρία της κάθε συμμετέχουσας, η ερευνήτρια δούλεψε

λεπτομερώς με την κάθε συνέντευξη πριν περάσει στην επόμενη. Πραγματοποιήθηκαν πολλαπλές κυκλικές αναγνώσεις των απομαγνητοφωνημένων κειμένων, από το όλο στο μερικό και πίσω στο όλο, «σπάζοντας» την κατανόηση της ερευνήτριας σε μικρά κομμάτια, συγκρίνοντάς την με τις περιγραφές των γυναικών και ξανασυναρμολογώντας την, με στόχο μια νέα κατανόηση των εμπειριών των γυναικών, καθώς, όπως αναφέρει και ο Gadamer (2004), ό,τι χρειάζεται ερμηνεία, δεν μπορεί να κατανοηθεί με την πρώτη ανάγνωση. Η διαδικασία αυτή έδωσε στην ερευνήτρια τη δυνατότητα να βυθιστεί στον κόσμο της κάθε συμμετέχουσας, σημειώνοντας παράλληλα τις αρχικές της σκέψεις, αντιδράσεις και συναισθήματα. Η διαδικασία της ανάλυσης στην ερμηνευτική φαινομενολογική ανάλυση χαρακτηρίζεται από διαδικασίες και αρχές που είναι ευέλικτες, και όχι από ένα καθοριστικό πλαίσιο (Smith et al., 2009). Αυτό ήταν ιδιαίτερος βοηθητικό σε στιγμές που η ερευνήτρια ένιωθε φορτωμένη από τον όγκο των πληροφοριών και της έδωσε τη δυνατότητα να είναι πιο ευέλικτη, όπου τα δεδομένα το απαιτούσαν.

Κατόπιν, ακολούθησαν διερευνητικά σχόλια σχετικά με το κάθε κείμενο χωριστά. Ιδιαίτερη σημασία δόθηκε στον τρόπο με τον οποίο οι συμμετέχουσες επικοινωνούσαν τις εμπειρίες τους και επαναλάμβαναν συγκεκριμένα πράγματα, καθώς και σε γλωσσικές ιδιαιτερότητες σχετικά με τον τόνο της φωνής, τις παύσεις, τα γέλια, το κλάμα τους, ενώ στο χαρτί, σε μια προσπάθεια ερμηνευτικής, αποτυπώνονταν και εννοιολογικά σχόλια. Στη συνέχεια προσδιορίστηκαν τα αναδυόμενα θέματα, τα οποία οργανώθηκαν σε αυτά που σχημάτιζαν συστάδες όσον αφορά στο εννοιολογικό τους περιεχόμενο και σε εκείνα που ήταν σε ανώτερο επίπεδο. Αυτό έγινε για κάθε κείμενο χωριστά. Με τον τρόπο αυτό προέκυψαν τα υπερθέματα, καθώς και τα υποθέματα και οι υποκατηγορίες που ανήκουν σε κάθε υπερθέμα (Storey, 2007). Προκειμένου η ερευνήτρια να είναι όσο πιο πιστή γίνεται και στην ιδιογραφική προσέγγιση της ερμηνευτικής φαινομενολογικής ανάλυσης εστίασε, όσο μπορούσε, και στις εμπειρίες που αναδείκνυαν τις ατομικές ιδιαιτερότητες της κάθε συμμετέχουσας. Η αναλυτική διαδικασία ήταν πολύμηνης διάρκειας και συνεχίστηκε και κατά την περίοδο συγγραφής της εργασίας.

Η ανάλυση ολοκληρώθηκε με τον αφηγηματικό απολογισμό των δεδομένων της έρευνας. Προκειμένου να καλυφθεί ο στόχος της ερμηνευτικής φαινομενολογικής προσέγγισης, που είναι η ανάδειξη της βιωμένης εμπειρίας των συμμετεχουσών, ακολουθήθηκε η πρόταση των Smith et al. (2009), οι οποίοι προτείνουν στον αφηγηματικό απολογισμό να συμπεριλαμβάνονται αποσπάσματα από τις συνεντεύξεις που καλύπτουν κάθε

θεματική, τα οποία θεωρούνται ότι αποτελούν το φαινομενολογικό μέρος της μεθόδου, τα σχόλια της ερευνήτριας τα οποία καλύπτουν το ερμηνευτικό κομμάτι της μεθόδου, καθώς και αποσπάσματα των συνεντεύξεων μή τυπικά, αλλά περιεκτικά της κάθε θεματικής, που αναδεικνύουν τη μοναδικότητα της εμπειρίας, τα οποία καλύπτουν την ιδιογραφική προσέγγιση της έρευνας.

Κεφάλαιο 5. Αποτελέσματα

Στόχο της παρούσας έρευνας αποτελεί, όπως έχει ήδη αναφερθεί, η διερεύνηση της εμπειρίας των γυναικών σχετικά με τη συνεργασία τους με τα υποστηρικτικά δίκτυα στα οποία ζήτησαν βοήθεια για τη συντροφική βία που βίωσαν στη σχέση τους. Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την ανάλυση του υλικού των συνεντεύξεων και συζητούνται τα υπερθέματα, τα υποθέματα και οι υποκατηγορίες της κάθε θεματικής, τα οποία εμπλουτίζονται με αποσπάσματα από τις συνεντεύξεις των συμμετεχουσών.

5.1. Παράγοντες που επηρεάζουν την απόφαση της αποκάλυψης της συντροφικής βίας

Στο υπερθέμα αυτό οι συμμετέχουσες αναφέρονται στους παράγοντες που επηρεάζουν την απόφαση της αποκάλυψης της βίας που υφίστανται από τον σύντροφό τους. Μέσα από τις περιγραφές τους διαμορφώνονται δύο υποθέματα. Το πρώτο αφορά στους παράγοντες που κινητοποιούν την αποκάλυψη της συντροφικής βίας. Μέσα από αυτό αναδύονται πέντε υποκατηγορίες: η προστασία του εαυτού/φόβος θανάτου, η προστασία των παιδιών, η σοβαρότητα των τραυμάτων της κακοποίησης, η αίσθηση του «δεν αντέχω άλλο» και η μακροχρόνια σχέση. Στο δεύτερο υποθέμα οι συμμετέχουσες μιλούν για τους παράγοντες που αποτρέπουν την αποκάλυψη της συντροφικής βίας, έτσι όπως τους βίωσαν μέσα από την προσωπική τους εμπειρία. Προκύπτουν οι παρακάτω υποκατηγορίες: συναισθήματα αγάπης, στερεοτυπικές/πατριαρχικές αντιλήψεις, μη αναγνώριση εαυτού ως θύμα, φόβος, απομόνωση από το οικείο περιβάλλον, προδοσία οικογένειας/εθνοπολιτιστικής ομάδας, θρησκευτικές πεποιθήσεις/πίστη, ιστορικό

κακοποίησης, ντροπή/αίσθηση υπαιτιότητας, μη επιβάρυνση οικείων με προσωπικά προβλήματα, και ανεργία/οικονομική στενότητα.

Στόχος της συζήτησης του συγκεκριμένου υπερθέματος είναι να γίνουν αντιληπτοί οι παράγοντες που κινητοποιούν αλλά και όσοι αποτρέπουν τις γυναίκες, που βιώνουν βία στη συντροφική τους σχέση, να αποκαλύψουν την κακοποίηση και να αναζητήσουν βοήθεια για αυτήν.

5.1.1. παράγοντες που κινητοποιούν την αποκάλυψη της συντροφικής βίας

Το περιεχόμενο του συγκεκριμένου υποθέματος αφορά στους παράγοντες που ωθούν τις γυναίκες να σπάσουν τη σιωπή τους και να αποκαλύψουν τη βία που βιώνουν στη συντροφική τους σχέση. Συνοπτικά, οι παράγοντες στους οποίους αναφέρονται οι συμμετέχουσες είναι η προστασία του εαυτού/φόβος θανάτου, η προστασία των παιδιών τους, η σοβαρότητα των τραυμάτων της κακοποίησης, η αίσθηση του «δεν αντέχω άλλο» και η μακροχρόνια σχέση.

προστασία εαυτού/φόβος θανάτου

Η πλειοψηφία των συμμετεχουσών (έξι γυναίκες) αναδεικνύει την προστασία του ίδιου του εαυτού τους, ως σημαντικό παράγοντα για την αποκάλυψη της βίας που υφίστανται από τον σύντροφό τους. Οι γυναίκες αναφέρουν πως ο φόβος ότι ο σύντροφός τους θα τις σκοτώσει, είναι αυτός που τις κινητοποίησε να μιλήσουν για όσα συνέβαιναν στη σχέση και τη ζωή τους.

«δεν ξέρω αν θα το ξεπεράσω, φοβάμαι συνέχεια ακόμα και σήμερα¹, αλλά τουλάχιστον έφυγα, αν δεν φοβόμουν ότι θα με σκοτώσει, μπορεί να ήμουν ακόμα εκεί» Ερίονα, 33 ετών

«είχα αρχίσει να φοβάμαι και για μένα, έλεγα φτηνά τη γλίτωσες και σήμερα κοπέλα μου, αλλά κάποια στιγμή άρχισε να γίνεται πιο σοβαρό, με απειλούσε ότι θα με σκοτώσει, το πίστευα» Άννα, 30 ετών

- Σ: *«θα με περνάς για χαζή που έμενα σ'αυτήν την κατάσταση.*

- Ε: *σε περνάω για θαρραλέα που έφυγες από αυτήν την κατάσταση*

¹ Σύστημα απομαγνητοφώνησης: [...] = έχει αφαιρεθεί τμήμα του αρχικού κειμένου, υπογράμμιση = τονισμός των λέξεων από τη συμμετέχουσα, (.) = σύντομη παύση

- Σ: θαρραλέα (.) ωραία ακούγεται, αλλά μου πήρε πολύ χρόνο για να βρω το θάρρος, κόντεψε να με θάψει πριν αποφασίσω να μιλήσω» Πηνελόπη, 41 ετών

«έπρεπε να προστατευτώ, όταν θύμωνε έβγαινε εκτός ορίων [...] αποφάσισα ότι αν ήθελα να προστατέψω εμένα [...] έπρεπε να μιλήσω» Μαρία, 25 ετών

Από τις αφηγήσεις των γυναικών, όπως για παράδειγμα τα λεγόμενα της Πηνελόπης «[...] κόντεψε να με θάψει πριν αποφασίσω να μιλήσω», φαίνεται πως η βία που υφίστανται οι γυναίκες από τον σύντροφό τους δεν αποτελεί ένα μεμονωμένο περιστατικό, αλλά μια συνεχόμενη κατάσταση. Οι γυναίκες, δηλαδή, φαίνεται να υπομένουν πολύ βία στη ζωή τους από τον σύντροφό τους μέχρι ο φόβος του θανάτου και η ανάγκη να προστατέψουν τον εαυτό τους τις κάνει να πάρουν την απόφαση να μιλήσουν και να αναζητήσουν υποστήριξη.

προστασία παιδιών

Ένας κινητοποιητικός παράγοντας για την αποκάλυψη της συντροφικής βίας που φαίνεται να είναι κοινός σε όλες τις συμμετέχουσες που είναι μητέρες (επτά γυναίκες), είναι η προστασία των παιδιών τους.

«είχε αρχίσει να γίνεται πολύ επικίνδυνος και για τα παιδιά, εντάξει, στην αρχή ξεσπούσε μόνο πάνω μου, αλλά μετά ε δεν τα χτυπούσε, τα αγαπούσε, αλλά φώναζε και εκείνα φοβόταν, έκλαιγαν και εκείνος θύμωνε περισσότερο, όταν ήταν μικρά τα έπαιρνε και τα κλείδωνε στην κρεβατοκάμαρα» Σουζάνα, 44 ετών

«μπορεί να μην ξέρω γράμματα αλλά ήθελα τα παιδιά μου να σπουδάσουν, να γίνουν κάτι καλύτερο από μένα, ο γιος μου άρχισε να έχει προβλήματα στο σχολείο, έκανε συνέχεια κοπάνες, μας είχαν φωνάξει θυμάμαι και ρωτούσαν διάφορα, είχε γίνει επιθετικός, μάλωνε με τους συμμαθητές του, έβριζε τους καθηγητές, σταμάτησε να πηγαίνει στο σχολείο, με τον μπαμπά του μάλωναν συνέχεια, πιανόταν και στα χέρια μερικές φορές, βρίζονταν άσχημα και ο (αναφέρει το όνομα του συζύγου της) τον χτυπούσε, έπρεπε να προστατέψω το παιδί» Κατίνα, 58 ετών

«όταν τον έβλεπα να ξεσπά πάνω στον (αναφέρει το όνομα του παιδιού της) ήθελα να τον πάρω και να φύγουμε από κει, αλλά δεν ξέρω τι με σταματούσε,

*κάποια στιγμή είπα είναι τρελός, θα τα σκοτώσει, πρέπει να σταματήσει, [...]
και έτσι αποφάσισα να μιλήσω, να ζητήσω βοήθεια» Ροζίτα, 40 ετών*

Από τις αφηγήσεις των συμμετεχουσών προκύπτει ότι ένας σημαντικός παράγοντας που κινητοποιεί τις γυναίκες που είναι μητέρες να μιλήσουν και να αποκαλύψουν τη βία που βιώνουν στη σχέση τους, είναι η επιθυμία τους, ως μητέρες, να προστατέψουν τα παιδιά τους, τη σωματική και ψυχολογική τους υγεία.

σοβαρότητα τραυμάτων

Εξιστορώντας κομμάτια της ζωής τους, οι συμμετέχουσες, αναφέρονται σε σοβαρά περιστατικά σωματικής κακοποίησης που βίωσαν είτε οι ίδιες είτε τα παιδιά τους, όπως η προσπάθεια στραγγαλισμού που αναφέρει η Μάχη, ο τραυματισμός με τσεκούρι που μας αφηγείται η Εριόνα, ή η σωματική κακοποίηση του γιου της, στην οποία αναφέρεται η Κατίνα.

«με κλωτσούσε παντού (.) στην κοιλιά, στο κεφάλι, παντού (.) με έπιασε από τον λαιμό και δεν με άφηνε, μ'έσφιγγε με όλη του την δύναμη, δεν μπορούσα να ανασάνω, προσπάθησα να ξεφύγω αλλά δεν μπορούσα, νομίζω ότι πρέπει να λιποθύμησα (.) δεν είμαι σίγουρη [...] όταν είδα τον εαυτό μου στον καθρέφτη, είπα τέλος, δεν γίνεται να το κρατάς άλλο μυστικό» Μάχη, 22 ετών

- Σ: «τρελάθηκε, άρχισε να φωνάζει, να βρίζει, να χτυπά πόρτες, να σπάει πράγματα (.) έτρεξα να φύγω και τότε πήρε το, αυτό που κόβουν ξύλα και μου το πέταξε

- Ε: πέταξε πάνω σου, τι; τσεκούρι;

-Σ: ναι, 47 ράμματα χρειάστηκε να κάνω, εδώ στο πόδι (σηκώνει το παντελόني της και δείχνει το πόδι της)» Εριόνα, 33 ετών

«όταν τον είδα στο νοσοκομείο (αναφέρεται στον γιο της) [...] ήταν με τα ράμματα, δεν μιλούσε, μόνο με κοιτούσε, τον αγκάλιασα και έκλαψε [...] όταν έφυγα πήγα στην κουμπάρα μου και της είπα τί είχε γίνει, δεν ήθελα άλλο να το κρατώ μυστικό» Κατίνα, 58 ετών

Από τις αφηγήσεις των συμμετεχουσών φαίνεται πως η σοβαρότητα των τραυμάτων που προκαλείται, είτε στις ίδιες τις γυναίκες είτε στα παιδιά τους από τη βίαιη συμπεριφορά

του συντρόφου τους, επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την απόφασή τους να αποκαλύψουν τα όσα συμβαίνουν στη σχέση τους.

μακροχρόνια σχέση

Τέσσερις συμμετέχουσες, μιλώντας για τη σχέση με τον σύντροφό τους και τη βία που υπέστησαν από εκείνον, αναφέρουν ότι, πριν αποφασίσουν να αποκαλύψουν την κακοποίηση και να αναζητήσουν βοήθεια, είχαν περάσει μεγάλο χρονικό διάστημα στην κακοποιητική σχέση. Από τα λεγόμενά τους φαίνεται πως η ελπίδα τους για κάποια θετική αλλαγή στη συμπεριφορά του συντρόφου τους, τις έκανε να επιδείξουν μεγάλη υπομονή στη βίαιη συμπεριφορά του. Χρειάστηκε να περάσει μεγάλο χρονικό διάστημα για να αποφασίσουν, τελικά, να αποκαλύψουν σε τρίτους την κακοποίηση που βίωναν.

«δεν μιλούσα, δεν μιλούσα, αλλά κάποια στιγμή είπα φτάνει, τόσος καιρός πια, πόσο υπομονή να κάνω; Και δηλαδή που έκανα, άλλαξε; άλλαξε τίποτα;» Σουζάνα, 44 ετών

«ήμασταν πολύ καιρό μαζί [...] ήξερα πλέον τι γινόταν, δεν περίμενα να αλλάξει κάτι [...] μάλλον πήρα απόφαση ότι δεν θα άλλαζε τίποτα» Άννα, 30 ετών

«κατάλαβα κάποια στιγμή ότι δεν πήγαινε άλλο, οι στιγμές ήταν πολλές, τα χρόνια ήταν πολλά, τα λάθη ήταν πολλά (.) είχε έρθει το πλήρωμα του χρόνου» Πηνελόπη, 41 ετών

Από τα λεγόμενα των γυναικών αντιλαμβανόμαστε πως στη μακροχρόνια σχέση, πιθανά επειδή υπάρχει σώρευση εμπειριών και επώδυνων βιωμάτων, οι γυναίκες κουράζονται, χάνουν την υπομονή τους, χάνουν την ελπίδα που έχουν ότι κάτι θα αλλάξει στη σχέση ή στον σύντροφό τους, και αυτό ακριβώς το μεγάλο διάστημα της σχέσης φαίνεται να δρα ως «[...]το πλήρωμα του χρόνου» για την αποκάλυψη της βίας, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η Πηνελόπη.

δεν αντέχω άλλο

Μία συμμετέχουσα αναφέρει ότι η απόφασή της να αποκαλύψει τη συντροφική βία που βίωνε στη σχέση της, επηρεάστηκε από το γεγονός ότι δεν άντεχε άλλο την κακοποιητική συμπεριφορά του συντρόφου της. Η Μάχη, στην αφήγησή της, περιγράφει τη ζωή με τον σύντροφό της ως ρώσικη ρουλέτα, και παρά το γεγονός ότι δεν ήξερε κάθε φορά που την κακοποιούσε ο σύντροφός της «αν θα τη βγάλει καθαρή», όπως χαρακτηριστικά αναφέρει, αποφάσισε να μιλήσει για όσα της συνέβαιναν, μόνο όταν δεν είχε πλέον κουράγιο να αντέξει περισσότερη κακοποίηση.

«είχα αντέξει τα πάντα γιατί τον αγαπούσα, ήθελα να 'μαστε μαζί, νόμιζα πως και αυτός με αγαπούσε, με τον δικό του τρόπο, όμως ήταν σαν να ζούσα μια ρώσικη ρουλέτα, δεν ήξερα αν θα την βγάλω καθαρή, ήξερα ότι του άρεσαν τα kinky, όμως ξεπερνούσε τα όρια κάθε φορά και περισσότερο [...] δεν άντεχα άλλο [...] έπρεπε να φροντίσω τον εαυτό μου» Μάχη, 22 ετών

Συνοψίζοντας όλα τα παραπάνω, αντιλαμβανόμαστε ότι η αποκάλυψη της συντροφικής βίας δεν είναι εύκολη υπόθεση. Οι γυναίκες φαίνεται πως έχουν μεγάλες αντοχές στη βία και παραμένουν σε μια κακοποιητική σχέση για μεγάλο χρονικό διάστημα πριν, τελικά, αποφασίσουν να μιλήσουν για τη βία που υφίστανται στην πιο προσωπική τους σχέση. Η προστασία του εαυτού τους, των παιδιών τους και η σοβαρότητα των τραυμάτων της κακοποίησης αποτελούν παράγοντες που διευκολύνουν το σπάσιμο της σιωπής και την αποκάλυψη της βίας.

5.1.2. παράγοντες που αποτρέπουν την αποκάλυψη της συντροφικής βίας

συναισθήματα αγάπης

Μιλώντας για τη σχέση τους, όλες οι συμμετέχουσες αναφέρουν πως, παρά το γεγονός ότι ο σύντροφός τους ασκούσε βία πάνω τους, έμεναν μαζί του επειδή τον αγαπούσαν. Η Άννα και η Πηνελόπη αποκαλύπτουν πως η αγάπη για τον σύντροφό τους ήταν τόσο δυνατή, που πριν αποφασίσουν να μιλήσουν για την κακοποίηση στη σχέση τους, ζούσαν για δώδεκα χρόνια μέσα στη βία.

«ήμασταν μαζί δώδεκα χρόνια, δεν μου ήταν εύκολο να φύγω, τον αγαπούσα, ήμουν τρελή για αυτόν, τώρα θα μου πεις τρελή σίγουρα ήμουν αφού με χτυπούσε και γω έμενα, λογική σίγουρα δεν με λες (γελάει)» Άννα, 30 ετών

«δεν έβλεπα τα λάθη του, τον αγαπούσα, νόμιζα πως με αγαπούσε και εκείνος, έκανα λάθος, τώρα το αναγνωρίζω, τότε δεν το καταλάβαινα (.) δεν καταλάβαινα τίποτα, [...] δώδεκα χρόνια περάσαμε μαζί, δεν είναι λίγα, τα λες και μια ζωή, δεν τα πετάς έτσι» Πηνελόπη, 41 ετών

Αντίθετα με την Πηνελόπη που αναφέρει πως δεν έβλεπε τα λάθη της συμπεριφοράς του συντρόφου της, η Σουζάνα, αφηγείται την αλλαγή που παρατήρησε στο σύντροφό της μετά τον πρώτο χρόνο της σχέσης τους. Ωστόσο, παρά το γεγονός ότι έβλεπε τη βία

συμπεριφορά του, η αγάπη της για εκείνον και η ελπίδα πως ο σύντροφός της την αγαπούσε και θα άλλαζε τη συμπεριφορά του, την έκανε να παραμένει μαζί του και να μην αποκαλύπτει σε κανέναν την κακοποίηση.

«δεν ήταν πάντα έτσι, τον πρώτο χρόνο ήμασταν καλά, μετά άρχισε να αλλάζει, φώναζε, [...] με χτυπούσε, όμως τον αγαπούσα, είχα την ελπίδα μου, πίστευα ότι θα αλλάξει, τί να κάνω [...] και κείνος μ' αγαπούσε (.) έλεγε πως δεν θα με ξαναχτυπήσει, με παρακαλούσε [...] και κάπως έτσι πέρασαν τα χρόνια» Σουζάνα, 44 ετών

Από τις αφηγήσεις των συμμετεχουσών αντιλαμβανόμαστε πως τα συναισθήματα αγάπης που τρέφουν οι γυναίκες για τον σύντρόφο τους αποτελούν έναν σημαντικό παράγοντα που τις αποτρέπει να αποκαλύψουν τη βία που υφίστανται. Οι γυναίκες, φαίνεται ότι ακόμα και όταν αντιληφτούν την αλλαγή στη συμπεριφορά του συντρόφου τους, παραμένουν στη σχέση. Πιθανά, έχουν ως ελπίδα ότι η συμπεριφορά του συντρόφου τους θα αλλάξει και θα επανέλθει σε μια πρότερη κατάσταση, όπου τα πράγματα πήγαιναν καλά και δεν υπήρχε βία στη σχέση τους. Η συμπεριφορά του κακοποιητή συντρόφου, ο οποίος μετά το βίαιο συμβάν γίνεται τρυφερός και υπόσχεται ότι θα αλλάξει και δε θα ξαναχτυπήσει τη σύντροφό του, σε συνδυασμό με τα αισθήματα που η γυναίκα τρέφει για εκείνον, πείθουν τη γυναίκα να παραμείνει στη σχέση. Η συμπεριφορά αυτή του κακοποιητή συντρόφου έχει περιγραφεί από τη Walker (1979) προκειμένου να ρίξει φως στους λόγους που συμβάλλουν στην παραμονή μιας γυναίκας σε μια σχέση όπου κακοποιείται από τον σύντροφό της. Επιπλέον, όπως φαίνεται από τα λεγόμενα της Πηνελόπης, οι γυναίκες συνδέουν τη μακροχρόνια παραμονή τους σε μια κακοποιητική σχέση με την ανάγκη τους να προσδώσουν νόημα και ουσία στα χρόνια που έζησαν με τον σύντροφό τους. Μη θέλοντας, λοιπόν, οι γυναίκες να «πετάξουν» τα χρόνια που έζησαν με τον σύντροφό τους, πιθανά, παρατείνουν την παραμονή τους σε μια σχέση. Η παραμονή, όμως, αυτή, μεταφράζεται όχι μόνο σε περισσότερη βία, αλλά και σε περισσότερα χρόνια, τα οποία κάνουν ακόμα πιο δύσκολη την απόφαση της γυναίκας να τα «πετάξει» και να συνεχίσει τη ζωή της.

στερεοτυπικές/πατριαρχικές αντιλήψεις

Αν και σε πολλές κοινωνίες υπάρχει πρόοδος σχετικά με στερεοτυπικές αντιλήψεις που θέλουν τον άνδρα αρχηγό της οικογένειας και τη γυναίκα υποδεέστερη έναντι αυτού, αντιλήψεις τέτοιου τύπου εξακολουθούν στις μέρες μας να υφίστανται, διαδραματίζοντας

σημαντικό ρόλο στη διαίωση της συντροφικής βίας (Shehan & Cody, 2016). Οι συμμετέχουσες, στην πλειοψηφία τους, αναφέρουν πως από την οικογένειά τους γαλουχήθηκαν με πρότυπο την υπεροχή του άνδρα. Μάλιστα, πέντε από τις συμμετέχουσες που είναι έγγαμες αναφέρουν ότι από τη στιγμή που παντρεύτηκαν, η οικογένειά τους θεωρούσε δεδομένο ότι θα μείνουν με τον σύντροφό τους.

«φταίει νομίζω και το πως με μεγάλωσαν, ο άντρας έχει δίκιο, μην μιλάς, δεν ξέρεις εσύ, τον παντρεύτηκες, θα μείνεις μαζί του» Σουζάνα, 44 ετών

«έτσι μεγάλωσαμε εμείς, ο άνδρας είναι το αφεντικό του σπιτιού, η γυναίκα πρέπει να ακούει και να τον σέβεται, αφού παντρευτήκαμε, μαζί θα είμαστε, ε, τώρα, και αν φάει και κανά φούσκο, ε, δεν πειράζει, άνδρας είναι» Κατίνα, 58 ετών

Μέσα από την αφήγηση της Εριόνας μπορούμε να δούμε ότι, μερικές φορές, η κακοποιητική συμπεριφορά του συντρόφου, όχι μόνο νομιμοποιείται, αλλά καλύπτεται και με το μανδύα της έννοιας του δικαίου.

«ήταν σαν να τους άκουγα, μόνο ο θάνατος θα σας χωρίσει, αυτό θα λέγαν τα αδέρφια μου, αυτό πίστευαν, άσε που είμαι σίγουρη ότι θα τον δικαιολογούσαν, και αυτοί τα ίδια έκαναν, δεν χτυπούσαν τις γυναίκες τους αλλά ο άντρας είναι το αφεντικό, τη γυναίκα δεν την ρωτάει κανένας, [...] δεν υπήρχε λόγος να μιλήσω σε κάποιον, δεν θα έδιναν σημασία, τί θα μπορούσαν να κάνουν, ό,τι γινόταν δεν ήταν κακό, νόμιζα, πίστευα τότε, το πίστευα πραγματικά, αλήθεια σου λέω ότι είναι και δίκαιο να με χτυπάει, άντρας είναι, δίκαιο, δηλαδή εντάξει, δεν έγινε και κάτι κακό, ήταν ο άντρας μου» Εριόνα, 33 ετών

Οι αφηγήσεις των γυναικών αποτυπώνουν τον τρόπο με τον οποίο οι στερεοτυπικές αντιλήψεις για τους ρόλους των φύλων με τους οποίους οι γυναίκες μεγαλώνουν, επηρεάζουν τη στάση, τις επιλογές και εν τέλει την ίδια τη ζωή τους.

μη αναγνώριση εαυτού ως θύμα

Ένας παράγοντας που φαίνεται να καθυστερεί την αποκάλυψη της συντροφικής βίας είναι το γεγονός ότι οι γυναίκες δεν αναγνωρίζουν τον εαυτό τους ως θύμα κακοποίησης και παρερμηνεύουν τη βίαιη συμπεριφορά του συντρόφου τους. Η Άννα, για παράδειγμα,

φαίνεται να εκλαμβάνει την άσκηση βίας, δηλαδή τις βρισιές και τον έλεγχο του συντρόφου της, ως ένδειξη αγάπης και έρωτα. Θεωρεί, μάλιστα, τις συμπεριφορές του ως απόλυτα φυσιολογικές εκδηλώσεις του έρωτά του, σε σημείο που αδυνατεί να αναγνωρίσει τη βία που της ασκεί.

«πέρασε καιρός για να καταλάβω ότι κάτι δεν πήγαινε καλά και πως ήμουν το θύμα του (.) στην αρχή ούτε που το κατάλαβα, δεν έδωσα σημασία στις βρισιές, ούτε που δεν με άφηνε να βγαίνω μόνη [...] δεν ξέρω, το θεωρούσα φυσιολογικό, ξέρεις, στα πλαίσια της αγάπης, του έρωτα» Άννα, 30 ετών

Μερικές φορές οι γυναίκες αναφέρουν ότι εθελουφλούν και δικαιολογούν τη βίαιη συμπεριφορά του συντρόφου τους, παρά το γεγονός ότι αναγνωρίζουν πως τα σημάδια της κακοποιητικής συμπεριφοράς ήταν από την αρχή της σχέσης παρόντα. Χαρακτηριστικά είναι τα λόγια της Μάχης:

«νομίζω πως δεν ήθελα να δω κάποια πράγματα, δεν έβλεπα τα σημάδια, τα δικαιολογούσα όλα, δεν έβλεπα τον εαυτό μου ως κακοποιημένη γι' αυτό και δεν έκανα τίποτε, δεν έλεγα τίποτα στην αρχή» Μάχη, 22 ετών

Πολλές γυναίκες δεν αναγνωρίζουν τον εαυτό τους ως θύμα συντροφικής βίας (Bornstein, 2006) και πιθανά αυτός να είναι ένας από τους λόγους που μένουν για μεγάλο διάστημα σε μια κακοποιητική σχέση ή/ και που αργούν να αποκαλύψουν την κακοποίηση που υφίστανται και να ζητήσουν βοήθεια για αυτήν.

φόβος

Οι συμμετέχουσες αναφέρουν πως οι βρισιές, οι απειλές για τη ζωή των ίδιων, ή/και κοντινών τους ανθρώπων, καθώς και οι μειωτικές συμπεριφορές που χρησιμοποιούσαν οι σύντροφοί τους, τις προκαλούσαν συναισθήματα φόβου τα οποία τις απέτρεπαν από την παραμικρή σκέψη αποκάλυψης της συντροφικής βίας, ή της αναζήτησης βοήθειας.

«μου φώναζε συνέχεια, με έβριζε, με αποκαλούσε με διάφορα ονόματα, ντρέπομαι και να τα πω, γινόταν χυδαίος, με έκανε να αισθάνομαι σκουπίδι, ένιωθα κουρέλι, δεν μπορούσα να αντιδράσω, ένιωθα τόσο μουνδιασμένη, σαν να μην συνέβαιναν σε μένα αυτά [...] δεν ξέρω, φοβόμουν, φοβόμουν πολύ, δεν μπορούσα να μιλήσω σε κανέναν» Πηνελόπη, 41 ετών

«απειλούσε ότι αν πω τίποτε σε κανέναν θα με σκοτώσει, με τρομοκρατούσε συνεχώς[...] θα κάνει κακό στην οικογένειά μου, [...] φοβόμουν να μιλήσω μήπως και πάθει κάτι ο πατέρας μου» Άννα, 30 ετών

«φοβόμουν να μιλήσω σε κάποιον και γενικά δεν θέλω να πολυμιλάω για αυτό (.) ήμουν ένα αντικείμενο, για να περνάει την ώρα του, με πίεζε να κοιμάμαι με τους φίλους του, να κάνω διάφορα, με χούφτωνε μπροστά τους [...] με μείωνε συνεχώς, μου συμπεριφερόταν σαν να ήμουν ένα κομμάτι κρέας, όταν του 'λεγα ότι θέλω να με σέβεται, να μου συμπεριφέρεται καλύτερα όταν είναι μπροστά άλλοι, με χτυπούσε, με έλεγε μτζοπαρθένα, και άλλα και άλλα χειρότερα (κλαίει)» Μάχη, 22 ετών

Οι αφηγήσεις των συμμετεχουσών ξεδιπλώνουν τακτικές δύναμης και ελέγχου που χρησιμοποιούσαν οι σύντροφοί τους ώστε να τις κάνουν να αισθάνονται κουρέλια, μουνδιασμένες, ανίκανες να αντιδράσουν, προκειμένου να έχουν τον απόλυτο έλεγχο πάνω τους. Οι άνδρες που ασκούν βία χρησιμοποιούν, συνήθως, τακτικές δύναμης και ελέγχου προκειμένου να κάνουν τη γυναίκα να αισθάνεται ανίσχυρη και να φοβάται να μιλήσει για όσα της συμβαίνουν (Owen, Knickerbocker, Heyman, & Slep, 2009).

απομόνωση από το οικείο περιβάλλον

Η απομόνωση των συμμετεχουσών από το οικείο για αυτές περιβάλλον - συμπεριλαμβανομένων του οικογενειακού και ευρύτερα κοινωνικού- αποτελεί έναν ακόμα παράγοντα που φαίνεται πως αποτρέπει τις γυναίκες να αποκαλύψουν τη βία που υφίστανται και να αναζητήσουν βοήθεια. Η Μάχη μας αφηγείται ότι ο σύντροφός της την είχε απομακρύνει από την οικογένεια και τους φίλους της, με αποτέλεσμα να μην έχει κάποιον δικό της άνθρωπο να μιλήσει για όσα συνέβαιναν στη σχέση της. Πολλές φορές, άνδρες που κακοποιούν τη σύντροφό τους, την αποτρέπουν από το να διατηρήσει σχέσεις με το οικογενειακό και φιλικό της περιβάλλον, προκειμένου με τον τρόπο αυτόν, να διατηρήσουν τον έλεγχο πάνω της (Levendosky et al., 2004).

«δεν ξέρω πώς, αλλά κάποια στιγμή συνειδητοποίησα ότι όλοι είχαν φύγει μακριά μου, ή εγώ μακριά τους, δεν ξέρω, πραγματικά δεν το κατάλαβα, ήμουν πολύ κοινωνική και ξαφνικά ήμουν μόνη, ούτε στο πανεπιστήμιο πήγαινα, είχα αραιώσει πολύ και με τις φίλες μου, τις έλεγε τσουλάκια που

μόνο να γκομενίζουν θέλουν και δεν ήθελε να βγαίνω μαζί τους [...] έμεινα μόνη, δεν είχα κανέναν να μιλήσω, να του πω τι γινόταν» Μάχη, 22 ετών

Η Σουζάνα περιγράφει ότι οι συνεχόμενοι καβγάδες με τον σύντροφό της συνέβαλλαν στη συχνή αλλαγή τόπου κατοικίας. Οι γείτονες αγανακτούσαν με τις φωνές του ζευγαριού και απευθύνονταν στον ιδιοκτήτη του διαμερίσματος, ο οποίος μετά από αλλεπάλληλες συστάσεις, τους ζητούσε να αποχωρήσουν από το διαμέρισμα. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα η Σουζάνα να απομακρύνεται από τον κοινωνικό της περίγυρο.

«είχαν δίκιο και αυτοί (οι γείτονες), όλο φωνές, φωνές, φασαρία, ε, εντάξει, πόσο να αντέξουν; [...] μέχρι που κάποια μέρα ήρθε ο ιδιοκτήτης και μας είπε να τα μαζέψουμε και να φύγουμε» Σουζάνα, 44 ετών

Η Άννα περιγράφει παρακάτω την απόφασή της να φύγει μακριά από την πατρική της οικογένεια. Αναφέρει πως ήταν δική της επιλογή. Είχε ανάγκη να αισθανθεί ασφαλής και για το λόγο αυτό προσπάθησε να κρυφτεί από το βίαιο σύντροφό της προκειμένου εκείνος να μην τη βρει.

«ήθελα να φύγω όσο πιο μακριά γίνεται, νόμιζα πως εκεί δεν θα με βρει, έτσι πήρα και την απόφαση να πάω (αναφέρει την πόλη), αλλιώς δεν θα έφευγα, εκεί ήμουν μόνη δεν είχα κανέναν, κανέναν, ούτε (.) κανέναν [...] και έτσι έμεινα μόνη, χωρίς βοήθεια, χωρίς να έχω κάποιον να μιλήσω ή να με βοηθήσει γιατί ήταν όλοι μακριά» Άννα, 30 ετών

Επιπλέον, πολλές γυναίκες που κατάγονται από χώρες εκτός της Ελλάδας, πιθανά να είναι απομονωμένες και μακριά από το οικείο για αυτές περιβάλλον, καθώς, συχνά, τις χωρίζει μεγάλη χιλιομετρική απόσταση από την οικογένεια και τους οικείους τους.

«οι δικοί μου ζούσαν στην (αναφέρει τη χώρα), εδώ δεν είχα κάποιον δικό μου, τί να τους έλεγα; [...] από το τηλέφωνο δεν μπορούσε να βοηθήσει, ήταν πολύ μακριά» Εριόνα, 33 ετών

Συμπερασματικά, η απομόνωση των γυναικών είναι μια σύνθετη διαδικασία που εξαρτάται από διαφορετικούς παράγοντες. Όπως προκύπτει από τις παραπάνω αφηγήσεις, η απομόνωση των γυναικών μπορεί να είναι, είτε επιβεβλημένη από τον σύντροφο είτε να προκύπτει εξαιτίας της μεγάλης χιλιομετρικής απόστασης που τις χωρίζει από το οικείο σε αυτές περιβάλλον. Σε πολλές περιπτώσεις δε, μπορεί να συνεχιστεί και μετά το χωρισμό της

γυναίκας από τον κακοποιητικό σύντροφό της, ως προσωπική επιλογή, στην προσπάθειά της να νιώσει ασφαλής, από έναν σύντροφο που συνεχίζει να την παρενοχλεί. Σε κάθε περίπτωση, πάντως, και ανεξαρτήτως των λόγων για τους οποίους συμβαίνει, φαίνεται ότι η αίσθηση που αφήνει στις γυναίκες είναι ίδια: μοναξιά και αβοηθησία.

προδοσία οικογένειας/εθνοπολιτιστικής ομάδας

Συμμετέχουσες που κατάγονται από χώρες εκτός της Ελλάδας εκφράζουν την πεποίθηση ότι, ακόμα και η σκέψη να αποκαλύψουν τη συντροφική βία που βιώνουν, να μιλήσουν για αυτήν ή να καταγγείλουν τον σύντροφό τους στην αστυνομία, αποτελεί κάποιου είδους προδοσία που κάνει κακό στην οικογένεια ή στην εθνοπολιτιστική ομάδα που ανήκουν.

«τι; να πω κάτι σε κάποιον; ή να πήγαινα ας πούμε στην αστυνομία για να τον καταγγείλω; δεν υπήρχε περίπτωση, δεν είναι ότι δεν ήξερα ότι μπορούσα να πάω αλλά ε, είναι ντροπή, για μας τους (αναφέρει τον τόπο καταγωγής της) δεν είναι καλό, πρέπει να μένουμε μαζί αφού παντρευτήκαμε, ο πατέρας μου δεν θα μου ζαναμιλούσε» Σουζάνα, 44 ετών

«εντάξει, δεν είναι πράγματα αυτά, αμέσως να χωρίσεις ή να πας στην αστυνομία, εμείς (κάνει αναφορά στην καταγωγή της) δεν τα συγχωρούμε αυτά, θα με έσφαζαν οι δικοί του αν μάθαιναν ότι πήγα στην αστυνομία, δεν θα είχαν μούτρα να κυκλοφορήσουν στο χωριό [...] να μαθευτεί ότι έσυρα τον γιο τους στα κρατητήρια, ε δεν γίνονται, δεν, δεν συγχωρούνται, όχι» Ροζίτα, 40 ετών

«δεν ήθελα να κάνω κακό στην οικογένειά μου, αν μιλούσα θα έκανα ρεζίλι και τους δικούς μου, δεν ήθελα να τους στενοχωρώ, να είμαι εγώ υπεύθυνη για το τι θα λέει ο κόσμος, αυτοί δεν είχαν δώσει ποτέ δικαιώματα, εγώ πώς να πήγαινα να μιλήσω;» Εριόνα, 33 ετών

Οι παραπάνω απόψεις των γυναικών φαίνεται να συγκλίνουν με έρευνες που θέλουν τις γυναίκες που είναι θύματα συντροφικής βίας και ανήκουν σε εθνικές μειονότητες, να πιστεύουν ότι προδίδουν τη φυλή ή/και την οικογένειά τους, όταν καταγγέλλουν τη βία που υφίστανται στην αστυνομία ή σε κάποια κοινωνική υπηρεσία (Few, 2000).

θρησκευτικές πεποιθήσεις/πίστη

Οι θρησκευτικές πεποιθήσεις των γυναικών σχετικά με την αξία της υπομονής, της συγχώρεσης και της ιδιωτικότητας της οικογένειας, αλλά και η πίστη τους σε μια ανώτερη δύναμη η οποία μπορεί να τις βοηθήσει να ανταπεξέλθουν στη βία που υφίστανται, φαίνεται πως αποτρέπουν τις γυναίκες, ή τις κάνουν διστακτικές στην αποκάλυψη της βίας και στην αναζήτηση βοήθειας. Οι συμμετέχουσες αναφέρουν, ενδεικτικά, τα εξής:

«και η εκκλησία δεν το επιτρέπει, σου λένε τα εν οίκο μή εν δήμω, πρέπει να είσαι δυνατή, να έχεις πίστη, να αντέχεις, ο Χριστός τόσα υπέφερε και όμως άντεξε» Άννα, 30 ετών

«δεν ήθελα να πω τίποτα σε κανέναν, [...] πιστεύα ότι πρέπει να ζήσω μ' αυτό, να τραβήξω και γω τον δικό μου Γολγοθά, να κρατήσω την οικογένεια δεμένη, να μην παραπονιέμαι, ότι θα ήμουν εγώ υπεύθυνη για τη διάλυση αυτού του γάμου και αυτό δεν συγχωρείται από κανέναν, ούτε από το Θεό» Κατίνα, 58 ετών

«είναι θέλημα του Αλλάχ αυτός ο άνδρας, αυτός επέλεξε να είμαι μαζί του, δεν μπορώ εγώ να το αλλάξω αυτό, πρέπει να είμαι μαζί του μέχρι να πεθάνω» Ροζίτα, 40 ετών

Το θέμα της θρησκευτικής πίστης φαίνεται να κατέχει σημαντικό ρόλο στον τρόπο με τον οποίο οι γυναίκες νοηματοδοτούν τη συντροφική βία. Πολλές γυναίκες φαίνεται να βασίζονται στην πίστη τους και να αναζητούν την επαφή με μια ανώτερη δύναμη, καθώς τους δίνει δύναμη που τις βοηθάει να ανταπεξέλθουν στη βία που υφίστανται (Vil, Sabri, Nwokolo, Alexander, & Campbell, 2016). Ωστόσο, φαίνεται πως αυτό αποτελεί παράλληλα και έναν παράγοντα που τις αποτρέπει από την αποκάλυψη της βίας και την αναζήτηση περαιτέρω βοήθειας.

«έπαιρνα δύναμη από το Θεό, δύναμη και κουράγιο, έλεγα είμαι δυνατή, μπορώ να τα καταφέρω, θα αντέξω, δεν θα λυγίσω [...] έλεγα πρέπει να έχεις πίστη μέσα σου, ο Θεός δεν θα σε αφήσει μόνη, όλους τους βοηθάει, θα έρθει και η σειρά σου [...] δεν χρειαζόμουν κάτι άλλο» Άννα, 30 ετών

«προσευχόμουν, δεν ήξερα τί άλλο να κάνω, πιστεύα (.) δεν ξέρω σε τι, προσευχόμωνα να αλλάξει κάτι και μάλλον με έναν μαγικό τρόπο να σταματούσε κάθε τι άσχημο» Μαρίκα, 28 ετών

«με τη βοήθεια του Αλλάχ έζησα τότε, αυτός με προστάτεψε και έγινα τότε γρήγορα καλά, προσευχόμενοι να με βοηθήσει να ζήσω για τα παιδιά μου, να μην με αφήσει» Ροζίτα, 40 ετών

Τρεις συμμετέχουσες αναφέρουν ότι μέσα από την κακοποιητική συμπεριφορά των συντρόφων τους, η πίστη τους τέθηκε, κατά κάποιον τρόπο, υπό δοκιμασία από το Θεό.

«ο Θεός μας δοκιμάζει, θέλει να δει εάν ακολουθούμε τον λόγο του, τα έργα του, εάν αντέχουμε ή αν τα παρατάμε έτσι εύκολα, πρέπει να συγχωρούμε αλλιώς τί; τίποτα δεν θα μείνει όρθιο, όλα θα καταστραφούν» Άννα, 30 ετών

Από τις παραπάνω αφηγήσεις φαίνεται πως οι γυναίκες συνδέουν την υπομονή, τη συγχώρεση και την ανοχή στη συντροφική βία με τις ιδιότητες μιας καλής πιστής, γεγονός το οποίο αποτελεί έναν παράγοντα που τις αποτρέπει να αναζητήσουν βοήθεια για τη βία που υφίστανται στη σχέση τους.

ιστορικό κακοποίησης

Οι αφηγήσεις των γυναικών για τη συντροφική βία αποκάλυψαν και στοιχεία από τη βία που έζησαν ως παιδιά. Η πλειοψηφία των συμμετεχουσών (οχτώ γυναίκες) αναφέρει πως η συντροφική βία που βίωσαν στη σχέση τους, δεν αποτελεί για αυτές την πρώτη μορφή βίας που έζησαν. Αναφέρουν πως, ως παιδιά, υπήρξαν θύματα ενδοοικογενειακής βίας, είτε ως αποδέκτες σωματικής κακοποίησης από τον πατέρα τους είτε ως μάρτυρες της βίας που ασκούσε ο πατέρας στη μητέρα τους.

«ο πατέρας μου ήταν ένας βίαιος άνθρωπος, [...] η μάνα μου έτρωγε πολύ ζύλο, φώναζε, ούρλιαζε, αλλά δεν έφευγε, έμενε εκεί, εγώ ήμουν μικρή, θυμάμαι ότι από κάποιο σημείο και μετά ήμουν θυμωμένη μαζί της που δεν έφευγε, που να 'ξερα ότι και γω τα ίδια θα 'κανα, βλέπεις, αυτά έβλεπα, με αυτά διαποτίστηκα» Πηνελόπη, 41 ετών

«ο πατέρας μου χρησιμοποιούσε συχνά το ζύλο για να μας βάλει μυαλό, και γω και η αδερφή μου φάγαμε πολύ ζύλο, μας έδερνε με τη ζώνη του, όταν θυμόνε ήξερα τί με περίμενε, έβγαζε τη ζώνη και με κλείδωνε στο δωμάτιο για να μη μπει κανείς, η αδερφή μου δηλαδή ήταν αυτή που ούρλιαζε και προσπαθούσε να μπει, η μάνα μου δεν αντιδρούσε» Γιούλη, 19 ετών

Ένα από τα πιο επίμονα ευρήματα των ερευνών είναι ότι η συντροφική βία φαίνεται να διαπερνά τις γενιές, και πως παιδιά που μεγαλώνουν σε οικογένειες που εκτίθενται σε βία

φαίνεται να είναι πιο πιθανό να επαναθυματοποιηθούν στην ενήλικη ζωή τους, σε σχέση με παιδιά που ζουν σε ένα ήρεμο, μη επιθετικό οικογενειακό περιβάλλον (Douglas, Hines, & Straus, 2014). Το εύρημα αυτό επιβεβαιώνεται και στην παρούσα έρευνα, με τη συντριπτική πλειοψηφία των συμμετεχουσών να αναφέρεται σε συγκεκριμένα παραδείγματα και περιστατικά βίας τα οποία έζησε κατά την παιδική ηλικία. Ζώντας η γυναίκα μέσα στην κακοποίηση για χρόνια, μαθαίνει, πιθανά, ότι η βία είναι κάτι φυσιολογικό, ή κάτι το οποίο νομιμοποιείται στα πλαίσια της διαπαιδαγώγησης ενός παιδιού, ειδικά όταν προέρχεται από τα πλέον οικεία και προσφιλή στο παιδί άτομα. Η Γιούλη ανέφερε παραπάνω χαρακτηριστικά: «ο πατέρας μου χρησιμοποιούσε συχνά το ζύλο για να μας βάλει μυαλό [...]».

Συνοψίζοντας, από τα παραπάνω προκύπτει ότι το ιστορικό κακοποίησης μιας γυναίκας συνδέεται με τη στάση που διατηρούν οι γυναίκες στην ενήλικη ζωή τους απέναντι στη συντροφική βία, καθώς και με τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζουν την αποκάλυψη αυτής.

ντροπή/αίσθηση υπαιτιότητας

Ένας επιπλέον παράγοντας που αποτελεί τροχοπέδη στην αποκάλυψη της βίας που υφίστανται οι γυναίκες από τον σύντροφό τους είναι η ντροπή που αισθάνονται για όσα συμβαίνουν στη σχέση και τη ζωή τους. Οι συμμετέχουσες πίστευαν πως ευθύνονται σε μεγάλο ποσοστό για τη βία που βίωναν και για το λόγο αυτό ντρέπονταν και δεν ήθελαν να απευθυνθούν κάπου για βοήθεια.

«ντρεπόμουν να μιλήσω, σκεφτόμουν πώς να μιλήσω για όσα γίνονται; αφού εσύ φταις, τον προκαλείς και μετά ζητάς τα ρέστα; νόμιζα ότι δεν είχα το δικαίωμα να μιλάω» Άννα, 30 ετών

«μου έλεγε συνέχεια πως φταίω εγώ και όχι εκείνος, για αυτό με χτυπούσε και ο πατέρας μου και πως και να μιλούσα όλοι θα έβλεπαν ότι είχε δίκιο [...] και γω τον πίστευα, καθόμουν και δεν μιλούσα σε κανέναν, ντρεπόμουν, τι να τους πω, δηλαδή;» Γιούλη, 19 ετών

Τα συναισθήματα ντροπής, μάλιστα, φαίνεται κάποιες φορές να είναι τόσο επώδυνα, που η Μαρία αναφέρει ότι της ήταν πιο εύκολο να υπομένει τη βία από τον σύντροφό της, παρά να μιλήσει για αυτήν σε κάποια συμβουλευτική υπηρεσία.

«ντρεπόμουν να πω σε κάποια άγνωστη τί γινόταν στο σπίτι μου, δεν ήξερα πώς θα με χαρακτηρίσει, τί θα πιστέψει για μένα, δεν μπορούσα να κάνω τίποτα για όλο αυτό, ήταν πολύ δύσκολο και έτσι μου ήταν πιο εύκολο να τα κρατάω όλα μέσα μου, αυτό είχα μάθει να το διαχειρίζομαι» Μαρία, 25 ετών

οικονομική εξάρτηση

Οι αφηγήσεις των συμμετεχουσών αναδεικνύουν την οικονομική εξάρτηση από τον σύντροφο ως έναν σημαντικό παράγοντα που αποτρέπει τις γυναίκες να αποκαλύψουν τη συντροφική βία. Οι γυναίκες περιγράφουν τον τρόπο με τον οποίο τα οικονομικά προβλήματα που αντιμετώπιζαν σε προσωπικό επίπεδο, επηρέαζαν τις αποφάσεις τους σχετικά με την παραμονή τους στη βίαιη σχέση και, τελικά, τις απέτρεπαν τόσο από την αποκάλυψη της βίας όσο και από την αναζήτηση βοήθειας. Η Άννα, αναφέρει πως δεν μπορούσε να μιλήσει, επειδή ο σύντροφός της συντηρούσε, όχι μόνο την ίδια, αλλά βοηθούσε οικονομικά και τον πατέρα της. Η Σουζάνα, από την άλλη πλευρά, μας αφηγείται πως, αν και η ίδια εργαζόταν, ο μισθός της δεν ήταν αρκετός για να συντηρήσει την ίδια και τα παιδιά της.

«ήμουν άνεργη, δεν είχα δικό μου πορτοφόλι, ο (αναφέρει το όνομα του συντρόφου της) πλήρωνε και κάποια δάνεια του πατέρα μου, δεν είχα κανέναν να με στηρίζει οικονομικά, δεν μπορούσα να κάνω τίποτα» Άννα, 30 ετών

«τα παιδιά είχαν έξοδα και γω δεν έβγαζα αρκετά για να μας φτάσουν, εγώ θα μπορούσα να πεινάσω, τα παιδιά όμως; (.) δεν μπορούσα να κάνω κάτι τέτοιο, τον χρειαζόμασταν» Σουζάνα, 44 ετών

Η ανεργία και η έλλειψη επαρκών οικονομικών πόρων επηρεάζει την απόφαση των γυναικών σχετικά με την παραμονή τους σε μια κακοποιητική σχέση, κυρίως όταν δεν έχουν άλλα υποστηρικτικά δίκτυα στα οποία μπορούν να στραφούν για οικονομική βοήθεια. Η κατάσταση φαίνεται να δυσχεραίνει όταν οι γυναίκες έχουν να συντηρήσουν εκτός από τον εαυτό τους και τα παιδιά τους. Όταν οι γυναίκες αποκόπτονται με οποιοδήποτε τρόπο από την εργασία, ο σύντροφός τους, μπορεί να αποτελεί τη μοναδική πηγή οικονομικής τους στήριξης (Matthews, 2004).

Συνοψίζοντας τα παραπάνω, προκύπτει πως η οικονομική εξάρτηση από τον σύντροφο αποτελεί παράγοντα που επηρεάζει τις συνθήκες διαβίωσης και την αυτονομία των

γυναϊκών. Συμβάλλει στην ανοχή της βίας και αποτρέπει τόσο την αποκάλυψή της όσο και την αναζήτηση βοήθειας. Ως εκ τούτου, συντελεί στην παραμονή των γυναικών σε μια βίαιη σχέση για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα από του επιθυμητού και τις αποτρέπει να φύγουν από αυτήν.

μη επιβάρυνση οικείων με προσωπικά προβλήματα

Δύο συμμετέχουσες αναφέρουν πως ένας από τους λόγους που καθυστέρησαν να αποκαλύψουν τη βία που βίωναν από τον σύντροφό τους στο οικογενειακό τους περιβάλλον είναι επειδή δεν ήθελαν να τους επιβαρύνουν με τα προσωπικά τους προβλήματα.

«η μάνα μου είχε τα δικά της, διάφορα και με τον πατέρα μου και άλλα, και αυτή δεν περνούσε καλά, δεν ήθελα να τη στενοχωρήσω περισσότερο με μένα» Εριόνα, 33 ετών

Ανακεφαλαιώνοντας όσα συζητήθηκαν σε αυτό το υποθέμα, υπάρχουν πολλοί παράγοντες που συμβάλλουν στη σιωπή των γυναικών αναφορικά με τη βία που υφίστανται στη συντροφική τους σχέση. Η πλειοψηφία των γυναικών φαίνεται να υπομένει αρκετά χρόνια, δίχως να μιλήσει σε κάποιον για την κακοποίηση που βιώνει από τον σύντροφό της. Ωστόσο, έξι συμμετέχουσες φαίνεται να είχαν επισκεφτεί νοσοκομεία, κέντρα υγείας και ιατρεία μη κυβερνητικών οργανώσεων, προκειμένου να λάβουν ιατρική βοήθεια για τα τραύματα που τους προκαλούσαν οι σύντροφοί τους ή για να λάβουν φαρμακευτική αγωγή για συμπτώματα όπως η αϋπνία και η κατάθλιψη.

«είχα βαρεθεί να πηγαίνω στο νοσοκομείο, με είχαν δει με σπασμένα πλευρά, με διάσειση, με κολάρα, με μαυρισμένο μάτι, νομίζω ότι και εκείνοι το είχαν καταλάβει αλλά δεν έλεγαν τίποτε» Πηνελόπη, 41 ετών

«είχα πάει με την αδερφή μου (αναφέρει το όνομα μη κυβερνητικής οργάνωσης), αλλά δεν τους είπα τίποτα για το ξύλο, ούτε και ρώτησαν δηλαδή, με είδε ο γιατρός, μου έδωσε φάρμακα [...] με βοήθησαν να φτιάξω και τα δόντια μου, μου είχε σπάσει τα τρία μπροστινά (δείχνει με το χέρι της), είχα φάει πολύ ξύλο τότε.» Γιούλη, 19 ετών

«είχα κατάθλιψη και πήγα (αναφέρεται στον ψυχίατρο) γιατί δεν μπορούσα να κοιμηθώ, το κεφάλι μου πονούσε συνέχεια, ένιωθα αδύναμη, δεν είχα

κουράγιο να κάνω τίποτα [...] ένιωθα τον λαιμό μου να πονάει, σαν κάτι να με πνίγει» Μαρίκα, 28 ετών

Οι αφηγήσεις αυτές των γυναικών εγείρουν ερωτηματικά σχετικά με το επίπεδο ενημερότητας και ετοιμότητας των επαγγελματιών υγείας να ανταποκριθούν σε ζητήματα συντροφικής βίας και, κατά τη γνώμη της ερευνήτριας, θα πρέπει να ληφθούν σοβαρά υπόψη στο σχεδιασμό παρεμβάσεων, που θα δημιουργεί στους χώρους υγείας που επισκέπτονται οι γυναίκες, περιβάλλον που ενθαρρύνει την αποκάλυψη της συντροφικής βίας και την αναζήτηση βοήθειας για αυτήν.

5.2. Δίκτυα στα οποία οι γυναίκες αποκαλύπτουν τη συντροφική βία

Σε αυτό το υπερθέμα οι γυναίκες επιχειρούν να αναδείξουν τα δίκτυα στα οποία αποκαλύπτουν αρχικά τη βία που υφίστανται από τον σύντροφό τους, αναζητώντας βοήθεια για αυτήν. Από την ανάλυση των συνεντεύξεων διαμορφώνονται τρία δίκτυα: το οικογενειακό περιβάλλον, το φιλικό περιβάλλον και η αστυνομία.

οικογενειακό περιβάλλον

Τέσσερις συμμετέχουσες αναφέρουν πως όταν αποφάσισαν να μιλήσουν για την κακοποίηση που βίωναν από τον σύντροφό τους, απευθύνθηκαν αρχικά σε κάποιο άτομο από το οικογενειακό τους περιβάλλον.

«μίλησα με την αδερφή μου, είχαμε και έχουμε πολύ καλή σχέση μεταξύ μας, γι' αυτό ήταν και η πρώτη που σκέφτηκα να της μιλήσω, να της πω τί συνέβαινε στο σπίτι» Μαρία, 25 ετών

«στην αδερφή μου, σε αυτήν μίλησα, ήταν η μόνη που μπορούσα να της πω τί γινόταν (.) και ήξερα ότι μπορούσε να με βοηθήσει, αυτή δεν μασούσε απ' αυτά, με πήγε ήμασταν πάντα κοντά [...] » Γιούλη, 22 ετών

Οι αφηγήσεις των συμμετεχουσών αποκαλύπτουν ότι η πρώτη σκέψη στην προσπάθειά τους να αναζητήσουν βοήθεια για τη βία που βίωναν από τον σύντροφό τους ήταν η οικογένειά τους, γεγονός το οποίο αναδεικνύει τη σημαντικότητα της οικογένειας και την κεντρική θέση που κατέχει στη ζωή των γυναικών. Οι γυναίκες φαίνεται πως επιλέγουν να αποκαλύψουν τη συντροφική βία σε κάποιο άτομο από το οικογενειακό τους περιβάλλον με το οποίο διατηρούν ισχυρούς δεσμούς. Αυτό το άτομο για τις περισσότερες

συμμετέχουσες να είναι η αδερφή τους. Οι γυναίκες επιλέγουν, πιθανά, την αδερφή τους και όχι τη μητέρα τους, ίσως επειδή με εκείνες είναι πιο κοντά ηλικιακά ή επειδή φοβούνται πως από τη μητέρα τους θα επικριθούν περισσότερο από ότι από την αδερφή τους. Επιπλέον, είναι πιθανό, γυναίκες που μεγάλωσαν βλέποντας τη μητέρα τους να κακοποιείται από τον σύντροφό της, να θεωρούν πως η μητέρα τους δεν είναι σε θέση να τις βοηθήσει, όπως ακριβώς δεν κατάφερε να βοηθήσει τον εαυτό της.

φιλικό περιβάλλον

Τρεις συμμετέχουσες αναφέρουν ότι αποκάλυψαν για πρώτη φορά τη βία που τους ασκούσε ο σύντροφός τους, σε άτομα από το φιλικό τους περιβάλλον.

«πήγα στην κολλητή μου, ήμασταν μαζί από το δημοτικό, αυτοκόλλητες, [...] ήμουν σίγουρη ότι θα με βοηθήσει και εντάξει, με βοήθησε, δεν μπορώ να πω» Άννα, 30 ετών

«μίλησα στις φίλες μου, ένιωθα καλά μαζί τους, είχαμε πει και άλλα, ήμασταν πολλά χρόνια μαζί [...] δεν τον συμπαθούσαν τον (αναφέρεται στον σύντροφό της), ίσως και γι' αυτό μου ήταν και εύκολο να τους μιλήσω, (γελάει) ήξερα ότι θα συμφωνήσουν μαζί μου (γελάει)» Μαρίκα, 28 ετών

Η Πηνελόπη αναφέρει πως όταν αποκάλυψε την κακοποίηση στη φίλη της, εκείνη της πρότεινε να απευθυνθεί για βοήθεια σε ένα κέντρο κακοποιημένων γυναικών.

«μου είπε να μην ανεχτώ άλλο τη συμπεριφορά του και ότι ήξερε ένα κέντρο [...] μπορούσα να πάω για να με βοηθήσουν» Πηνελόπη, 41 ετών

Από τις παραπάνω αφηγήσεις γίνεται αντιληπτό ότι ορισμένοι από τους λόγους που οι γυναίκες απευθύνονται για βοήθεια σε συγκεκριμένα άτομα του φιλικού τους περιβάλλοντος είναι η πολυετής σχέση που διατηρούν μαζί τους, το μεταξύ τους δέσιμο, αλλά και η σιγουριά ότι θα βοηθηθούν και δε θα αμφισβητηθούν από τα άτομα αυτά. Επίσης, φαίνεται πως το φιλικό περιβάλλον, κάποιες φορές, κινητοποιεί τη γυναίκα να απευθυνθεί σε εξειδικευμένη δομή υποστήριξης και να λάβει επαγγελματική βοήθεια, γεγονός το οποίο έχει αναφερθεί και σε προηγούμενες έρευνες (Rose & Campbell, 2010).

αστυνομία

Η Ροζίτα, όπως και άλλες δύο συμμετέχουσες, αποφάσισαν να αποκαλύψουν την κακοποίηση που δέχονταν από τον σύντροφό τους, στην ελληνική αστυνομία. Οι γυναίκες,

μάλιστα, αναφέρουν πως η απόφασή τους να απευθυνθούν σε ένα αστυνομικό τμήμα ή να καλέσουν την Άμεση Δράση (100), κινητοποιήθηκε από την ελπίδα πως κάποιος άλλος, και όχι οι ίδιες, θα σταματούσε την κακοποίηση.

«πήγα στην αστυνομία, ούτε ξέρω πώς το αποφάσισα [...] το μόνο που σκεφτόμουν όπως σου είπα ήταν ότι κάποιος πρέπει να τον σταματήσει, εγώ δεν μπορούσα, το ήξερα, εμένα με έκανε ό,τι ήθελε, αλλά νόμιζα πως η αστυνομία θα το κάνει» Ροζίτα, 40 ετών

«τότε ήταν που είπα αστυνομία (αναφέρεται στην απόπειρα στραγγαλισμού του συντρόφου της εναντίον της) [...] πήγα για να με βοηθήσουν, να τον κλείσουν μέσα, έτσι πίστευα, έτσι θα ήθελα να είχε γίνει, να τον έκλειναν μέσα, να του τρίξουν τα δόντια, να μην μπορεί να με πλησιάσει, τί να το κάνω μηνύσεις και μηνύσεις και μαλακίες και αυτός ακόμα και τώρα με ταλαιπωρεί» Μάχη, 22 ετών

«πήρα το 100, ήξερα ότι την φοβόταν την αστυνομία, δεν ήθελε μπλεξίματα, νόμιζα ότι θα με βοηθούσαν να ξεμπλέξω, ότι θα του 'λεγαν κάτι, να φοβηθεί, να σταματήσει, εμένα δεν με φοβόταν, εγώ δεν μπορούσα να κάνω τίποτα, τίποτα» Εριόνα, 33 ετών

Οι συμμετέχουσες στα παραπάνω αποσπάσματα εκφράζουν το αίσθημα αβοηθησίας που ένιωθαν κατά τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο, το οποίο τις έκανε να αισθάνονται ότι δεν είναι ικανές ή/και έτοιμες να σταματήσουν την κακοποίηση που υφίσταντο από τον σύντροφό τους. Σύμφωνα με τη Walker (1979), η διαφορά μεταξύ των γυναικών που δέχονται την κακοποίηση και όσων δεν την ανέχονται, είναι ότι οι πρώτες έχουν μάθει ότι δεν έχουν τη δύναμη να διακόψουν την κύκλο της βίας. Πιθανά, αυτός να είναι και ένας λόγος που επιλέγουν να απευθυνθούν στην αστυνομία, ελπίζοντας πως κάποιος άλλος θα το κάνει για αυτές.

Συνοψίζοντας το παρόν υπερθέμα, οι γυναίκες, όταν αποφασίσουν να αποκαλύψουν την κακοποίηση, δεν επιλέγουν συμβουλευτικές δομές υποστήριξης θυμάτων βίας. Απευθύνονται, κυρίως, σε άτομα δίκτυα υποστήριξης και συγκεκριμένα σε άτομα του οικογενειακού και κοινωνικού τους περιβάλλοντος, ενώ το πρώτο τυπικό δίκτυο στο οποίο φαίνεται να αποκαλύπτουν τη συντροφική βία είναι η αστυνομία. Ωστόσο, φαίνεται πως, κάποιες φορές, η αποκάλυψη της βίας σε ένα άτυπο δίκτυο, μπορεί να κινητοποιήσει τη

γυναίκα να απευθυνθεί σε μια εξειδικευμένη υποστηρικτική δομή. Τα ευρήματα αυτά μπορούν να ληφθούν υπόψη στο σχεδιασμό δράσεων, προκειμένου τα παραπάνω δίκτυα να γίνουν αρωγοί της προσπάθειας για μείωση της απόστασης μεταξύ των γυναικών θυμάτων συντροφικής βίας και των επαγγελματιών που παρέχουν υποστήριξη στις γυναίκες.

5.3. Αναζήτηση επαγγελματικής βοήθειας

Σε αυτό το υπερθέμα οι συμμετέχουσες μιλούν αφενός, για τους λόγους που τις έκαναν να αναζητήσουν επαγγελματική βοήθεια για τη συντροφική βία, αφετέρου δε, για τα δίκτυα που χρησιμοποίησαν για να πάρουν πληροφορίες σχετικά με τις δομές από τις οποίες θα μπορούσαν να βοηθηθούν.

5.3.1. αιτίες αναζήτησης

Οι συμμετέχουσες σε αυτό το υποθέμα αναφέρονται στις αιτίες που τις ώθησαν να αναζητήσουν επαγγελματική βοήθεια για τη βία που βίωναν στη σχέση με τον σύντροφό τους. Οι απόψεις τους συγκλίνουν στην απόφαση να αναζητήσουν επαγγελματική βοήθεια, όταν η βία που δέχονταν ήταν τόσο επώδυνη που δεν μπορούσαν να την αντέξουν άλλο.

«πλέον ήταν τα πάντα, σωματικά, ψυχικά, δεν μπορούσα να ηρεμήσω με τίποτα, δεν μπορούσα να αντέξω άλλα, ήξερα ότι κάτι άλλο πρέπει να γίνει, αλλά δεν ήξερα τι (.) πήρα τηλέφωνο και έκλεισα ραντεβού σε ένα συμβουλευτικό κέντρο» Πηνελόπη, 41 ετών

«δεν άντεχα άλλο, αυτή η αίσθηση ξέρεις, του τα έχεις δώσει όλα και δεν έχεις κάτι να σε βοηθήσει να συνεχίσεις, δεν (.) ήταν τόσα πολλά τα περιστατικά που δεν, δεν ξέρω, δεν μπορούσα άλλο» Μάχη, 22 ετών

«δεν μπορούσα άλλο, δεν άντεχα, με είχε μελανιάσει ολόκληρη, έφυγα από το σπίτι, πήρα τηλέφωνο σε μια τηλεφωνική γραμμή και ζήτησα να πάω σε ξενώνα, τους είπα ότι ήμουν στο δρόμο μαζί με τα παιδιά» Εριόνα, 33 ετών

Από τις αφηγήσεις των συμμετεχουσών φαίνεται πως η αναζήτηση επαγγελματικής βοήθειας προηγείται κάποιας κρίσης ή/και επαναλαμβανομένων επεισοδίων κακοποίησης, τα οποία οδηγούν τις γυναίκες να αισθανθούν ότι δεν αντέχουν άλλο να κακοποιούνται.

5.3.2. Δίκτυα πληροφόρησης

Στο υποθέμα αυτό οι συμμετέχουσες συζητούν σχετικά με τα δίκτυα στα οποία απευθύνθηκαν για να αντλήσουν πληροφορίες όσον αφορά στις δομές που μπορούσαν να απευθυνθούν για να λάβουν υποστήριξη για τη συντροφική βία που βίωναν στη σχέση τους. Έξι συμμετέχουσες αναφέρουν ότι δεν γνώριζαν κάποια υποστηρικτική δομή στην οποία θα μπορούσαν να απευθυνθούν γυναίκες που ήταν θύματα συντροφικής βίας. Το διαδίκτυο, το κοινωνικό περιβάλλον και η αστυνομία αποτέλεσαν τα δίκτυα από όπου άντλησαν τις πληροφορίες τους.

Τρεις συμμετέχουσες αναφέρουν ότι άντλησαν πληροφορίες από το διαδίκτυο.

«δεν ήξερα, αλλά έψαξα στο ίντερνετ και βρήκα πληροφορίες για διάφορα, αλλά επειδή ήταν βράδυ, πήρα στην τηλεφωνική γραμμή, εκείνη την ώρα μόνο εκεί μπορούσα να μιλήσω» Μάχη, 22 ετών

«είναι περίεργο, νομίζεις ότι γνωρίζεις γιατί, ε, εντάξει, συζητιέται το θέμα, αλλά όταν έρθει η ώρα να πας κάπου, ανακαλύπτεις ότι σου λείπουν τα βασικά, είναι περίεργο, ναι, εγώ γκούγκλαρα και διάβασα» Γιούλη, 19 ετών

Η Ροζίτα και η Μαρία αναφέρουν ότι πληροφορήθηκαν για τις δομές στις οποίες απευθύνθηκαν από άτομα του φιλικού τους περιβάλλοντος.

«Η φίλη μου γνώριζε ότι υπήρχε αυτό το κέντρο και μου είπε να πάω, ότι θα με βοηθούσαν» Ροζίτα, 40 ετών

«εγώ όχι δεν γνώριζα, αλλά η φίλη μου είχε ψάξει και μου είπε για το κέντρο, αυτή είχε πάρει και τηλέφωνο για να μάθει πληροφορίες αλλά τις είπαν ότι έπρεπε να πάρω εγώ» Μαρία, 25 ετών

Τέλος, μία συμμετέχουσα αναφέρει ότι πήρε πληροφορίες για υποστηρικτικά δίκτυα από το αστυνομικό τμήμα στο οποίο είχε απευθυνθεί μετά από ένα βίαιο ξέσπασμα του συντρόφου της.

«το μόνο καλό που μου κάνανε όταν είχα πάει ήταν αυτό, ότι μου έδωσαν ένα χαρτί με το τηλέφωνο για να πάρω για ξενώνα, τότε δεν το είχα κάνει, είχα κρατήσει, όμως, το χαρτί, ε,(.) μετά χρειάστηκε και πήρα» Άννα, 30 ετών

Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας συγκλίνουν με ερευνητικά δεδομένα που υπογραμμίζουν την έλλειψη γνώσης των γυναικών για τις υποστηρικτικές πηγές βοήθειας που μπορεί να υπάρχουν στην κοινότητα (European Union Agency for Fundamental Rights, 2014).

5.4. Παράγοντες που επηρεάζουν τη συνεργασία με τα υποστηρικτικά δίκτυα

Σε αυτό το υπερθέμα οι συμμετέχουσες επιχειρούν να αποτυπώσουν τους παράγοντες που θεωρούν ότι επηρεάζουν τη συνεργασία των γυναικών με τα υποστηρικτικά δίκτυα στα οποία αναζητούν βοήθεια για τη συντροφική βία. Από την ανάλυση των συνεντεύξεων διαμορφώνονται δύο υποθέματα που αφορούν: α) στους παράγοντες που δυσχεραίνουν τη συνεργασία με τα υποστηρικτικά δίκτυα και β) στους παράγοντες που διευκολύνουν τη συνεργασία με τα υποστηρικτικά δίκτυα. Παρακάτω αναλύονται εκτενώς τόσο τα υποθέματα όσο και οι υποκατηγορίες των υποθεμάτων που προέκυψαν κατά την ανάλυση.

5.4.1. παράγοντες που δυσχεραίνουν τη συνεργασία

Οι συμμετέχουσες, στο υποθέμα αυτό, αναδεικνύουν τους παράγοντες που δυσχεραίνουν τη συνεργασία των γυναικών με τα υποστηρικτικά δίκτυα στα οποία αναζητούν βοήθεια για τη βία που βιώνουν από τον σύντροφό τους. Αναφέρονται σε συγκεκριμένα περιστατικά και φέρνουν παραδείγματα από την εμπειρία τους με τα υποστηρικτικά δίκτυα. Μιλούν για τα αρνητικά συναισθήματα που ένιωσαν από τη συμπεριφορά τόσο των οικείων τους όσο και ορισμένων συμβούλων με τους οποίους συνεργάστηκαν. Αφηγούνται την απορριπτική στάση ορισμένων αστυνομικών, καθώς και την απογοήτευσή τους από κληρικούς, στους οποίους αποκάλυψαν όσα συνέβαιναν στη σχέση τους. Μιλούν για τα συναισθήματα που τις οδήγησαν, κάποιες φορές, στην απόφαση να διακόψουν την επικοινωνία με τα υποστηρικτικά δίκτυα, είτε πρόκειται για τη σχέση τους με άτομα του περιβάλλοντός τους είτε για τη συνεργασία τους με συμβουλευτικές υπηρεσίες. Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτουν οι παρακάτω παράγοντες που δυσχεραίνουν τη

συνεργασία των γυναικών με τα δίκτυα: η πίεση για φυγή από τη βίαιη σχέση, οι στερεοτυπικές/πατριαρχικές αντιλήψεις, η τυπολατρία, και η υπερβολική/μή επικεντρωμένη στις ανάγκες της γυναίκας πληροφόρηση.

πίεση για φυγή από τη βίαιη σχέση

Η αποκάλυψη της συντροφικής βίας βιώθηκε από το σύνολο των συμμετεχουσών ως μια αρνητική εμπειρία. Οι γυναίκες αναφέρουν πως όταν αποκάλυψαν τη συντροφική βία που βίωναν στα δίκτυα στα οποία αναζήτησαν βοήθεια για αυτήν, τους ασκήθηκε πίεση για να φύγουν από τη σχέση που διατηρούσαν. Η πίεση αυτή βιώθηκε με διαφορετικούς τρόπους, ανάλογα την πηγή από την οποία προέρχονταν.

Οι συμμετέχουσες αναφέρουν πως βίωσαν την πίεση που τους ασκήθηκε από άτομα του οικείου τους περιβάλλοντος ως πίεση για συμμόρφωση με τη δική τους στάση και συμπεριφορά, καθώς και ως μη σεβασμό των συναισθημάτων και των επιλογών τους. Επίσης, αναφέρουν πως η στάση των οικείων τους τις προκάλεσε ενοχές, τόσο για τα συναισθήματα που έτρεφαν για τον σύντροφό τους, όσο και για το γεγονός ότι δεν ήθελαν να φύγουν από τη σχέση τους.

«με έκανε (αναφέρεται στη μητέρα της) να αισθάνομαι ότι κάνω κάτι κακό, έπρεπε να ακολουθήσω τη συμβουλή της, αλλιώς δεν είχα δικαίωμα να μιλάω, δεν μου το είπε ποτέ, αλλά εγώ έτσι ένιωθα» Κατίνα, 58 ετών

«ήθελα να μείνω με τον άνδρα μου και δεν ήθελα να χωρίσω, για τους δικούς μου λόγους, σωστούς ή λάθος, δεν το σέβονταν όμως, θέλαν να κάνω αυτό που λέγαν εκείνοι, η δική μου άποψη, εγώ, δεν μετρούσα [...] σταμάτησα να τους μιλάω, δεν υπήρχε λόγος» Μαρίκα, 28 ετών

«είχα φύγει πολλές φορές από το σπίτι, αλλά πάντα γυρνούσα γιατί τον αγαπούσα, γιατί πίστευα ότι θα αλλάξει και θα ζήσουμε μαζί ευτυχισμένοι, αυτό δεν μπορούσαν να το ανεχθούν (αναφέρεται σε άτομα του φιλικού της περιβάλλοντος), θεωρούσαν ότι τους χρωστάω επειδή με βοηθούσαν, ότι έπρεπε να κάνω αυτό που εκείνοι έλεγαν, αισθανόμουν ότι φταίω, ότι κάτι δεν κάνω καλά [...] σταμάτησα να τους μιλάω και να ζητάω βοήθεια, έμεινα μόνη και δυσκολεύτηκα, όμως δεν άντεχα άλλο να νοιώθω ότι δεν κάνω τίποτα καλά (.), τίποτα» Άννα, 30 ετών

Η μη αποδοχή των αναγκών και των συναισθημάτων των γυναικών από το συγγενικό ή/και το ευρύτερο κοινωνικό τους περιβάλλον έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία προβληματικών σχέσεων, οι γυναίκες να μην απευθύνονται σε αυτό για βοήθεια, με συνακόλουθα την έλλειψη τυχόν υποστήριξης που θα μπορούσαν να έχουν, καθώς και τη συνέχιση, τόσο της παραμονή τους σε μια κακοποιητική σχέση, όσο και της βίας που ασκείται πάνω τους. Έρευνες δείχνουν ότι, πολλές φορές, οι γυναίκες που βιώνουν συντροφική βία, επιλέγουν τη σιωπή και την απομόνωση από το κοινωνικό τους περιβάλλον, επειδή φοβούνται ότι θα επικριθούν και θα κατακριθούν από αυτό (Scheffer Lindgren & Renck, 2008).

Όσον αφορά στη συνεργασία των συμμετεχουσών με συμβουλευτικά κέντρα στα οποία απευθύνθηκαν για βοήθεια, τέσσερις συμμετέχουσες αναφέρουν πως η πίεση που ένιωσαν από τους συμβούλους βιώθηκε ως απειλητική για τη σχέση με τον σύντροφό τους, και αυτό είχε ως αποτέλεσμα κάποιες από αυτές να διακόψουν τη συνεργασία. Την απειλή για τη σχέση τους την ένιωσαν κυρίως με δύο τρόπους: μέσα από την πίεση των συμβούλων για υποβολή μήνυσης/καταγγελίας στον σύντροφό τους και μέσα από την πίεση των συμβούλων για αίτηση διαζυγίου, ενώ οι ίδιες δεν επιθυμούσαν το χωρισμό ή την καταγγελία του.

*«ένιωσα να πιέζομαι για διαζύγιο, εγώ δεν ήθελα να χωρίσω, φοβήθηκα για τον γάμο μου, δηλαδή τί; το μόνο που μπορούσα να κάνω ήταν να χωρίσω;»
Μαρία, 25 ετών*

«δεν ήθελα να του κάνω μήνυση, τον αγαπούσα, ήθελα μόνο κάποιος να με βοηθήσει, αλλά εκεί δεν ένιωσα να βοηθήθηκα, μου είπαν πως πρέπει να του κάνω μήνυση, να μιλήσω με δικηγόρο[...] εγώ δεν ήθελα να χωρίσω, δεν ήθελα να χαλάσω τη σχέση μου και έφυγα, δεν ξαναπήγα» Κατίνα, 58 ετών

«ένιωσα ότι έπρεπε να χωρίσω διαφορετικά δεν υπήρχε λόγος να είμαι εκεί [...] εγώ είμαι πλέον χωρισμένη, αλλά, τότε δεν σκεφτόμουν το διαζύγιο, δεν ήθελα να χωρίσω, τον αγαπούσα» Πηνελόπη, 41 ετών

Συνοψίζοντας τα παραπάνω, διαπιστώνουμε ότι οι γυναίκες που βιώνουν συντροφική βία είναι δυσαρεστημένες με την έμφαση που δίνουν τα συμβουλευτικά υποστηρικτικά δίκτυα στο χωρισμό του ζευγαριού και τη φυγή της γυναίκας από την κακοποιητική σχέση, εύρημα το οποίο επιβεβαιώνεται και σε προηγούμενες έρευνες (Grauwiler, 2008).

πατριαρχικές/στερεοτυπικές αντιλήψεις

Ένας ακόμη παράγοντας που δυσχεραίνει τη συνεργασία των γυναικών με τα υποστηρικτικά δίκτυα είναι οι στερεοτυπικές αντιλήψεις σχετικά με την ιδιωτικότητα της οικογένειας, τους ρόλους των δύο φύλων και την κυριαρχία του ανδρικού φύλου έναντι του γυναικείου, που εκφράζουν ορισμένοι αστυνομικοί και εκκλησιαστικοί λειτουργοί στους οποίους οι γυναίκες απευθύνονται για βοήθεια.

Η Άννα και η Μαρίκα μοιράζονται μαζί μας την απογοήτευση που ένιωσαν από τη συνεργασία τους με την αστυνομία όταν απευθύνθηκαν σε αυτήν προκειμένου να λάβουν βοήθεια για τη βία που βίωναν από τον σύντροφό τους. Αφηγούνται την αρνητική στάση που εισέπραξαν από τα αστυνομικά όργανα, γεγονός που τις απέτρεψε να υποβάλουν μήνυση ή να αναζητήσουν περαιτέρω βοήθεια. Η Άννα, μάλιστα, αναφέρει πως η στάση των αστυνομικών, την ώθησε να επιστρέψει στον σύντροφό της.

«ήμουν με τις πυτζάμες στο τμήμα, με είχε πετάξει έξω από το σπίτι, χωρίς λεφτά, χωρίς τηλέφωνο, και με ρωτούσαν συνέχεια τί του είχα κάνει, να τους πω λέει την ιστορία από την αρχή, ότι δηλαδή εγώ είχα κάνει κάτι κακό και εκείνος ο καλός άνθρωπος με έδιωξε, για το κακό που του 'κανα, εκείνος ήταν άντρας, δεν είχε ποτέ άδικο, για όλα έφταιγα εγώ (.) όπως καταλαβαίνεις έφυγα, σκέφτηκα εδώ δεν θα σε βοηθήσουν, δεν είχα πού να πάω, είπα πήγαινε πίσω, μπορεί να σε δεχτεί, πήγα, χτυπούσα τα κουδούνια σαν τρελή, έκλαιγα, παρακαλούσα, με συγχώρεσε, κατάλαβες, κατάλαβες τί είπα; με συγχώρεσε (γελάει)» Άννα, 30 ετών

«και σαν να μην έφτανε αυτό, ο ένας (αναφέρεται σε έναν αστυνομικό) με κοίταζε συνέχεια ειρωνικά, σαν να μην με πιστεύει, σαν να λέει άστα αυτά, εσύ φταις, κάτι θα του 'κανες [...] μετά σηκώθηκε και μου είπε θυμωμένα, κάνετε εσείς τις βλακείες σας και μετά περιμένετε από την αστυνομία να σας τα βρει, εμείς θα σας λύσουμε τα προβλήματά σας; όταν τον παντρεύτηκες δεν τα ήξερες αυτά;» Μαρίκα, 28 ετών

Ο Homwe (2003) αναφέρει ότι η απαξιωτική στάση ορισμένων αστυνομικών οργάνων απέναντι στις γυναίκες μπορεί να ευθύνεται για την έλλειψη καταγγελιών σε περιπτώσεις που αφορούν αδικήματα σχετικά με τη συντροφική βία, και κυρίως σεξουαλικά αδικήματα όπως είναι ο βιασμός. Από τις αφηγήσεις των συμμετεχουσών αντιλαμβανόμαστε ότι η στάση των

αστυνομικών στην έκκληση των γυναικών για βοήθεια, επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο οι γυναίκες αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους σε σχέση με τη βία που βιώνουν από τον σύντροφό τους και συνακόλουθα και τη διάρκεια παραμονής τους στη βίαιη σχέση.

Στερεοτυπικές αντιλήψεις για τους ρόλους των δυο φύλων φαίνεται να εκφράζονται και από ορισμένους εκκλησιαστικούς λειτουργούς. Τρεις συμμετέχουσες αναφέρουν πως όταν ήρθαν σε επικοινωνία με τον πνευματικό τους και του μίλησαν για τη συντροφική βία που βίωναν στη σχέση τους, εκείνος υποστήριξε πατριαρχικές αντιλήψεις που θέλουν τον άνδρα να είναι η κεφαλή του σπιτιού και τη γυναίκα ένα πειθήνιο πλάσμα που υπακούει σε αυτόν και φροντίζει το σπίτι και τα παιδιά. Η Κατίνα αναφέρει πως ο πνευματικός της χρησιμοποίησε ως παραδείγματα ανδρικής υπεροχής βιβλικές διηγήσεις, ενώ η Σουζάνα, πως ο πνευματικός της, εκτός από την υποταγή στον άνδρα της, της πρότεινε να αλλάξει τη συμπεριφορά της, σαν να ήταν εκείνη υπαίτια της βιαιότητας του συντρόφου της.

«ο παπά (αναφέρει το όνομα του ιερέα) έλεγε πως όπως η Σάρα έδειξε υποταγή στον Αβραάμ, έτσι και γω έπρεπε να υπακούω στον άνδρα μου και πως εκείνος θα έβλεπε ότι τον σεβόμουν και θα σταματούσε να μου φέρεται άσχημα» Κατίνα, 58 ετών

«μου είπε πως ο άντρας είναι αυτός που κάνει κουμάντο στην οικογένεια, είναι ο αρχηγός του σπιτιού, εγώ έπρεπε να μείνω στο σπίτι, να τον φροντίζω, να αλλάξω λίγο τη συμπεριφορά μου, να μην αντιμιλώ, να μην δίνω τόση σημασία σε αυτά που λέει, να φροντίσω τα παιδιά και πως όλα θα πάνε καλά» Σουζάνα, 44 ετών

Το εύρημα αυτό συμφωνεί με ερευνητικά δεδομένα που θέλουν ορισμένους κληρικούς να βασίζονται σε βιβλικές γραφές προκειμένου να δικαιολογήσουν στερεότυπα όπως η κυριαρχία του ανδρικού φύλου έναντι του γυναικείου και η υποταγή του γυναικείου φύλου στο ανδρικό (Potter, 2007).

Τρεις συμμετέχουσες αναφέρουν, επίσης, ότι απευθυνόμενες στην εκκλησία για βοήθεια, οι πνευματικοί τους τις είπαν ότι ο γάμος είναι ο σταυρός που πρέπει να κουβαλήσουν και πως όσα συμβαίνουν στο ζευγάρι πρέπει να μένουν μεταξύ τους και δεν αφορούν τρίτα πρόσωπα, τα οποία περιγράφηκαν ως απειλή για τη σχέση του ζευγαριού.

«δεν έπρεπε να βάλω στον γάμο μας κανέναν, μόνοι μας και με τη βοήθεια του Παντοδύναμου θα ξεπερνούσαμε τα προβλήματα, ο παπά (αναφέρει το

όνομα του πνευματικού της) έλεγε ότι ήταν ο σταυρός μου που έπρεπε να κουβαλήσω» Μαρία, 25 ετών

«ο πνευματικός μου είπε τότε ότι [...] δεν έπρεπε να εμπιστεύομαι άλλα πρόσωπα, ούτε τις φίλες μου γιατί μπορεί να ήθελαν να μας χωρίσουν, να μας ζήλευαν και πως εγώ δεν έπρεπε να αφήσω κανέναν να μπει ανάμεσά μας» Κατίνα, 58 ετών

«όταν πήγα στον ιερέα νόμιζα ότι εκεί θα βρω τη σωτηρία μου, αντίθετα όμως, αυτός μου είπε [...] να μη μιλήσω σε κανέναν γιατί οποιοσδήποτε εξωτερικός είναι κακόβουλος, σαν το φίδι που αποπλάνησε την Εύα» Γιούλη, 19 ετών

Το παραπάνω εύρημα συνάδει με έρευνες που θέλουν ορισμένους εκκλησιαστικούς κύκλους να εκφράζουν την άποψη ότι η οικογένεια πρέπει να παραμένει δεμένη και πως αποτελεί έναν ιδιωτικό κόσμο όπου δεν επιτρέπονται οι παρεμβάσεις τρίτων (Pearce, 2005). Σύμφωνα με τους Homiak και Singletary (2007), μεγάλη μερίδα του κλήρου χρειάζεται εκπαίδευση σε θέματα που αφορούν τη βία κατά των γυναικών, καθώς δεν έχει τις γνώσεις που απαιτούνται ώστε να συμβουλευσει και να καθοδηγήσει τους πιστούς που προσφεύγουν σε αυτόν για αναζήτηση βοήθειας. Είναι, ωστόσο, ενθαρρυντικό ότι ορισμένες θρησκευτικές κοινότητες έχουν αρχίσει να αναγνωρίζουν το ρόλο της κοινωνικοποίησης των φύλων στην εγκαθίδρυση και διαίωνιση της έμφυλης βίας, καθώς και τον καταλυτικό ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει το ανδρικό φύλο στην καταπολέμηση και την εξάλειψη της βίας κατά των γυναικών (Bent-Goodley et al., 2015).

τυπολατρία

Η Πηνελόπη και η Μάχη αναφέρουν ότι, κατά τη συνεργασία τους με δομές στις οποίες απευθύνθηκαν για αναζήτηση βοήθειας αισθάνθηκαν ψυχολογική δυσφορία όταν χρειάστηκε να αναφερθούν με πολλές λεπτομέρειες στη ζωή τους και στην κακοποίηση που είχαν βιώσει από τον σύντροφό τους, προκειμένου, όπως τους ζητήθηκε, οι σύμβουλοι να συμπληρώσουν τη φόρμα του κοινωνικού ιστορικού.

«το ήξερα ότι πρέπει να πω την ιστορία μου και πραγματικά δεν είχα πρόβλημα να τους πω και κάποιες λεπτομέρειες, αλλά δεν ξέρω, όλες αυτές οι ερωτήσεις μου κάθισαν βαριά, ακόμα δεν έχω καταλάβει γιατί έπρεπε να της

πω για όλες τις δουλειές που έκανα από τότε που ξεκίνησα να εργάζομαι»

Πηγελόπη, 41 ετών

«ήθελα να μάθω τί μπορώ να κάνω για να προφυλαχτώ και όχι να κάθομαι και να μου κάνει ανάκριση, αισθάνθηκα πολύ άσχημα που έπρεπε να δώσω όλες αυτές τις λεπτομέρειες, πολύ » Μάχη, 22 ετών

Επιπλέον, δύο συμμετέχουσες που φιλοξενήθηκαν σε ξενώνες για γυναίκες θύματα βίας, μιλούν για την απογοήτευσή τους, όταν αντιλήφθηκαν ότι ορισμένα μέλη του προσωπικού ήταν επικεντρωμένα στην αυστηρή τήρηση του κανονισμού λειτουργίας της δομής.

«ήθελαν να ξεμπερδεύουν, δεν ήταν ότι δεν ήταν ευγενικοί, αλλά μέχρι εκεί, ήταν τυπικοί στην δουλειά τους όμως όχι βοηθητικοί, δεν ξέρω αν καταλαβαίνεις, αλλά αυτό που σου είπα και προηγουμένως, όλα αυτά που έλεγαν στη θεωρία σχετικά με τη βία, στην πράξη δεν τα εφαρμόζαν»

Πηγελόπη, 41 ετών

Η Εριόνα μας διηγείται την από μέρους της παραβίαση του κανονισμού λειτουργίας του ξενώνα στον οποίο φιλοξενήθηκε, και τον τρόπο με τον οποίο το προσωπικό την ενημέρωσε ότι θα έπρεπε να αποχωρήσει. Αναφέρει ότι ένιωσε απογοητευμένη επειδή δεν της έδωσαν μια δεύτερη ευκαιρία και πως εισέπραξε μια τιμωρητική στάση απέναντί της, εφόσον, όχι μόνο δεν τη βοήθησαν να βρει άλλη στέγη για να μείνει, αλλά της έδωσαν περιθώριο μόνο λίγες ημέρες για να βρει χώρο μετεγκατάστασης.

«εγώ παραβίασα τον κανονισμό και αυτές με τιμώρησαν και με έδιωξαν, μου είπαν ότι έπρεπε να φύγουμε, τους είπα ότι δεν είχα που να πάω, είχα και τα παιδιά μαζί μου, αλλά δεν τους ένοιαζε [...] είχα απογοητευτεί πολύ, μας άφησαν στο δρόμο» Εριόνα, 33 ετών

Η αυστηρή και άκαμπτη προσήλωση των επαγγελματιών στην εφαρμογή των κανόνων που διέπουν τις δομές και τη λειτουργία τους, όχι μόνο δεν είναι βοηθητική στη συνεργασία με τη γυναίκα, αλλά εκλαμβάνεται ως τιμωρία, από ένα προσωπικό που απλά διεκπεραιώνει την εργασία του.

Συνοψίζοντας, θα λέγαμε ότι οι κανόνες υπάρχουν ώστε να ορίζεται το πλαίσιο λειτουργίας των δομών. Ωστόσο, προκειμένου η συνεργασία με τις γυναίκες να εκλαμβάνεται

από εκείνες ως βοηθητική, οι επαγγελματίες θα μπορούσαν, ίσως, να είναι πιο ευέλικτοι, προσαρμόζοντας τους κανόνες στις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες της κάθε γυναίκας, ώστε η εφαρμογή τους να μη λαμβάνεται από εκείνες ως τιμωρία.

υπερβολική/μή επικεντρωμένη στις ανάγκες της γυναίκας πληροφόρηση

Δύο από τις συμμετέχουσες αναφέρουν πως όταν απευθύνθηκαν σε κάποια συμβουλευτική δομή προκειμένου να μιλήσουν για όσα συνέβαιναν στη σχέση τους, τους δόθηκε πληθώρα πληροφοριών, τις οποίες, όχι μόνο δε βρήκαν βοηθητικές, αλλά τις άγχωσαν και τις έκαναν να πανικοβληθούν. Η Πηνελόπη αναφέρει πως, αν και ο όγκος των πληροφοριών που της δόθηκε ήταν τεράστιος, δεν περιλάμβανε όσα ήθελε να μάθει, με αποτέλεσμα να απογοητευτεί και να διακόψει τη συνεργασία της με τη συγκεκριμένη δομή.

-Σ: «είχα αποφασίσει να μιλήσω κάπου, μου ήταν πολύ δύσκολο να πάρω την απόφαση και όταν πήγα εκεί με βομβάρδισαν με τόσες ερωτήσεις και πληροφορίες που πανικοβλήθηκα [...] η κοινωνική λειτουργός μιλούσε συνέχεια [...] εμένα δεν με αφορούσαν όλα αυτά, ήθελα συγκεκριμένα πράγματα να μάθω, συγκεκριμένες πληροφορίες τις οποίες δεν πήρα.

- Ε: τελικά, πώς τις πήρατε;

-Σ: απευθύνθηκα αλλού, όχι άμεσα, μάλλον απογοητεύτηκα και για κάποιο διάστημα δεν έκανα τίποτα» Πηνελόπη, 41 ετών

«μου είπε (η κοινωνική λειτουργός) τόσα πράγματα που τα μισά δεν τα κατάλαβα και δεν τα θυμόμουν» Ροζίτα, 40 ετών

Η ενημέρωση των γυναικών προκειμένου να αποκτήσουν πρόσβαση σε πληροφορίες σχετικά με πηγές βοήθειας, κοινωνικά και υποστηρικτικά δίκτυα θεωρείται ουσιαστικής σημασίας στην υποστήριξη τους για τη βία που βιώνουν στη σχέση τους (WHO et al., 2011). Ωστόσο, από τις αφηγήσεις των γυναικών αντιλαμβανόμαστε ότι, η πληροφόρηση, όταν δεν είναι επικεντρωμένη στις ανάγκες της κάθε γυναίκας, μπορεί να επιφέρει αντίθετα αποτελέσματα, να την απομακρύνει από τα δίκτυα υποστήριξης και να παρατείνει την παραμονή της σε μια βίαιη σχέση.

5.4.2. παράγοντες που διευκολύνουν τη συνεργασία

Σε αυτό το υποθέμα, οι συμμετέχουσες μιλούν για τους παράγοντες που συμβάλλουν στην καλή συνεργασία των γυναικών με τα υποστηρικτικά δίκτυα που τις βοηθούν να ανταπεξέλθουν στη συντροφική βία που βιώνουν στη σχέση τους. Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει πως η ψυχοκοινωνική στήριξη που λαμβάνουν οι γυναίκες από τα δίκτυα, η διαθεσιμότητα των δομών και των συμβούλων, καθώς και η αίσθηση ότι οι γυναίκες βρίσκονται σε χώρους με συμβούλους που εμπιστεύονται, οι οποίοι τις ακούνε, σέβονται τις επιθυμίες/αποφάσεις τους και επιδεικνύουν ενσυναίσθηση, αποτελούν παράγοντες που επηρεάζουν θετικά τη συνεργασία τους με τα υποστηρικτικά δίκτυα και συμβάλλουν στην ενδυνάμωση και οργάνωση της ζωής τους έξω από τις βίαιες σχέσεις.

διαθεσιμότητα

Ένα χαρακτηριστικό που αναφέρουν οι συμμετέχουσες ότι εκτιμούν στη συνεργασία τους με τις υποστηρικτικές δομές είναι η διαθεσιμότητα αυτών. Η Πηνελόπη μας μιλά για την άμεση εξυπηρέτησή της στο αίτημά της για εισαγωγή της ίδιας και των παιδιών της σε ξενώνα για γυναίκες θύματα βίας, και η Μάχη για την εμπειρία της όσον αφορά στο αίτημά της για ψυχολογική στήριξη.

«όταν πήρα τηλέφωνο για να κλείσω ραντεβού εξυπηρετήθηκα άμεσα [...] ο χρόνος που χρειάστηκε ήταν στις εξετάσεις που έπρεπε να γίνουν (αναφέρεται στις ιατρικές εξετάσεις για την εισαγωγή στον ξενώνα) μετά μπήκαμε πολύ γρήγορα, δεν χρειάστηκε να περιμένουμε, ευτυχώς» Πηνελόπη, 41 ετών

«μου άρεσε που δεν περίμενα μήνες για να πάω στο κέντρο, ήταν γρήγορη διαδικασία, μου κλείσαν ραντεβού για μια βδομάδα μετά και μετά ξεκίνησα κανονικά τις συνεδρίες με την ψυχολόγο» Μάχη, 22 ετών

Εκτός από την αμεσότητα εξυπηρέτησης στο αρχικό αίτημα για συνεργασία, για τις γυναίκες, φαίνεται, πως εξίσου σημαντική είναι η διαθεσιμότητα των συμβούλων και κατά τη διάρκεια της συνεργασίας τους.

«όσες φορές πήρα τηλέφωνο μου έδωσαν τις πληροφορίες που χρειαζόμουν [...] ήταν πάντα εκεί [...] αυτό ήταν σημαντικό για μένα» Ροζίτα, 40 ετών

«μου άρεσε που όταν ήθελα να της μιλήσω μπορούσα να την πάρω τηλέφωνο, σαν να 'ναι φίλη μου ένα πράγμα [...] την τρέλανα με τα τηλέφωνα μου, με

την ανασφάλειά μου, την έπαιρνα πολλές φορές τηλέφωνο, δεν μπορούσα να περιμένω να την δω, κάποιες φορές πήγαινα και χωρίς ραντεβού, ποτέ δεν αρνήθηκε να με δει, να με ακούσει, αυτό είναι πολύ σημαντικό, να ξέρεις ότι ο άλλος είναι εκεί για σένα, ότι σε καταλαβαίνει» Γιούλη, 19 ετών

Από τις παραπάνω αφηγήσεις προκύπτει ότι η δυνατότητα των γυναικών να επικοινωνούν με τους συμβούλους και πέρα από τα καθορισμένα ραντεβού οδηγεί αφενός, στη δημιουργία κλίματος οικειότητας με τους συμβούλους, αφετέρου δε, στην πεποίθηση ότι οι σύμβουλοι είναι εκεί για αυτές, αντιλαμβάνονται και κατανοούν τις ανάγκες τους.

Συνοψίζοντας, λοιπόν, καταλήγουμε σε δύο συμπεράσματα. Το πρώτο αφορά στο γεγονός ότι οι συμμετέχουσες αντιλαμβάνονται τη διαθεσιμότητα των υποστηρικτικών δικτύων κυρίως σε σχέση με δυο παράγοντες: α) την αμεσότητα εξυπηρέτησής τους στο αρχικό αίτημα για συνεργασία και β) τη δυνατότητα άμεσης επικοινωνίας τους με τους συμβούλους και πέρα των προγραμματισμένων ραντεβού. Το δεύτερο συμπέρασμα αφορά στο γεγονός ότι η διαθεσιμότητα των συμβούλων φαίνεται να εκλαμβάνεται από τις γυναίκες ως κατανόηση των αναγκών τους. Η αντίληψη των συμβούλων ως άτομα που κατανοούν και ανταποκρίνονται άμεσα στις ανάγκες των γυναικών, πιθανολογούμε ότι επηρεάζει θετικά την πορεία της συνεργασίας των γυναικών με τα υποστηρικτικά δίκτυα και ελαχιστοποιεί, τόσο τα ποσοστά διακοπής της συνεργασίας μαζί τους όσο και την παραμονή των γυναικών σε μια βίαιη σχέση. Επιπλέον, όταν οι γυναίκες αισθάνονται ότι οι σύμβουλοι κατανοούν τις ανάγκες τους, πιθανά, να επηρεάζεται και η αντίληψή τους σχετικά με το πόσο ικανά είναι τα δίκτυα να βοηθήσουν στην αντιμετώπιση της συντροφικής βίας, γεγονός το οποίο μπορεί να οδηγήσει σε αύξηση του αριθμού των γυναικών που αναζητούν βοήθεια σε αυτά.

με ακούνε

Έξι συμμετέχουσες αναφέρουν ότι αυτό που βρήκαν βοηθητικό στη συνεργασία τους με τα υποστηρικτικά δίκτυα είναι ότι οι σύμβουλοι τις άκουσαν, δίνοντάς τους χρόνο να αφηγηθούν την ιστορία τους.

«απλά με άκουγε, εγώ μιλούσα και αυτή άκουγε [...] μπορεί να είναι το αυτονόητο αλλά όχι για όλους» Πηνελόπη, 41 ετών

«ήθελα κάπου να τα πω, κάποιος να μ' ακούσει και το έκαναν (.) γενικά είμαι ικανοποιημένη» Σουζάνα, 44 ετών

Οι αφηγήσεις των συμμετεχουσών ξεδιπλώνουν τις πολλαπλές συνεργασίες που έχουν οι γυναίκες με διαφορετικές δομές στην προσπάθειά τους να βοηθηθούν για τη βία που υφίστανται από τον σύντροφό τους. Οι συνεργασίες αυτές φαίνεται πως δεν είναι πάντα πετυχημένες. Η Άννα και η Ροζίτα αναφέρουν ότι σταμάτησαν τη συνεργασία με τις δομές που συνεργάζονταν, όταν κατάλαβαν ότι οι σύμβουλοι μιλούσαν περισσότερο από το να ακούνε. Αντίθετα, αφηγούνται πόσο όμορφα αισθάνθηκαν σε μια συνεργασία, όταν ένιωσαν ότι οι σύμβουλοι τις ακούνε.

«μου άρεσε που με άκουγε, που δεν έλεγε τα δικά της όπως η άλλη (αναφέρεται σε προηγούμενη συνεργασία της με διαφορετική σύμβουλο), [...] έβλεπα ότι η (αναφέρει το όνομα της ψυχολόγου) με ακούει, με ακούει, εμένα, το ένιωθα και μου άρεσε» Άννα, 30 ετών

«είχα ξαναπάει και παλιότερα, όχι εκεί, στο (αναφέρει το όνομα της δομής) αλλά έφυγα, εκείνοι δεν θέλαν να ακούσουν, είχαν βάλει κασέτα και έπαιζε, να τα πουν θέλαν, δεν με βοήθησαν (.) μάλλον θέλαν και κείνοι βοήθεια, είχαν ανάγκη να μιλήσουν (γελάει)» Ροζίτα, 40 ετών

Από τις αφηγήσεις των συμμετεχουσών φαίνεται πως όταν οι σύμβουλοι δεν ακούνε τις γυναίκες, εκείνες νιώθουν πως δεν βοηθούνται και διακόπτουν τη συνεργασία τους. Οι γυναίκες τείνουν να θεωρούν βοηθητικές τις συμβουλευτικές δομές όταν νιώθουν ότι οι σύμβουλοι τις ακούνε (Zweig & Burt, 2007).

ενσυναίσθηση

Σύμφωνα με την προσωποκεντρική προσέγγιση του Carl Rogers, η ενσυναίσθηση έγκειται στην ικανότητα του συμβούλου να αντιλαμβάνεται τις εμπειρίες, τον κόσμο και τα συναισθήματα του ατόμου, καθώς και το νόημα που το άτομο αποδίδει σε αυτά, σαν να ήταν δικά του (Cervone & Perlin, 2013). Με λίγα λόγια, να μπορεί ο σύμβουλος να βάλει τον εαυτό του στη θέση του άλλου, να κατανοήσει τα κίνητρα και τη συμπεριφορά του, να δει τον κόσμο μέσα από τα μάτια του, σαν να ήταν ο σύμβουλος το ίδιο το άτομο. Δύο συμμετέχουσες, χωρίς να κατονομάζουν τη στάση των συμβούλων ως ενσυναίσθηση, περιγράφουν τη συναισθηματική ταύτιση που ένιωσαν ότι είχαν οι σύμβουλοι με εκείνες. Οι αφηγήσεις των γυναικών αναδεικνύουν την αναγνώριση και την κατανόηση των συναισθημάτων και της κατάστασής τους, από τους συμβούλους με τους οποίους συνεργάστηκαν.

*«ήταν πολύ όμορφα να μιλάς μαζί της, [...] κάποια μέρα πήγα και ήμουν
ράκος, με ρώτησε τι έγινε και της έδειξα το σώμα μου, με είχε κάνει μαύρη
(αναφέρεται στον σύντροφό της), μου έπιασε το χέρι και μου είπε: δεν είσαι
μόνη, είμαι και εγώ εδώ, έκλαψα, ακόμα συγκινούμαι όταν το σκέφτομαι,
είχα πολύ ανάγκη να το ακούσω [...] ένιωσα πως με καταλάβαινε»*

Πηνελόπη, 41 ετών

*«αισθανόμουν ότι κάποιος με καταλαβαίνει, ότι καταλάβαινε το πως
αισθανόμουν εγώ, γιατί έκανα ό,τι έκανα [...] ήταν ό,τι χρειαζόμουν, [...]
είναι πολύ ωραίο να το αισθάνεσαι αυτό»* Εριόνα, 33 ετών

Από τις αφηγήσεις των συμμετεχουσών φαίνεται πως οι γυναίκες εκτιμούν ιδιαίτερα την ενσυναίσθηση ως στάση των συμβούλων με τους οποίους συνεργάζονται. Φαίνεται, μάλιστα, πως η ενσυναίσθηση αποτελεί ένα πολύτιμο εργαλείο επικοινωνίας, το οποίο συμβάλλει στην εδραίωση μιας καλής συνεργασίας με τις γυναίκες. Η ενσυναίσθηση αποτελεί, άλλωστε, μια από τις βασικότερες στάσεις του συμβούλου πάνω στην οποία χτίζεται η θεραπευτική σχέση, και είναι σημαντική, τόσο για την πορεία της συμβουλευτικής διαδικασίας όσο και για την έκβαση αυτής (Cervone & Pervin, 2013).

εμπιστοσύνη

Έξι συμμετέχουσες αναφέρουν ότι η εμπιστοσύνη στους συμβούλους βοηθάει στην εδραίωση μιας καλής συνεργασίας, τόσο μαζί τους όσο και με τις δομές. Ενδεικτικά αναφέρουν τα εξής:

*«την εμπιστεύτηκα και αυτό νομίζω ήταν σημαντικό, αν δεν εμπιστευτείς
μπορεί να μην θέλεις να προχωρήσεις ή να αμφισβητείς συνέχεια, εγώ
εμπιστεύτηκα, πίστεψα ότι θέλει να με βοηθήσει, πίστεψα στην ειλικρίνειά της
και έτσι ήμουν και ανοιχτή σε αλλαγές»* Πηνελόπη, 41 ετών

*«η εμπιστοσύνη ήταν βοηθητική, για μένα είναι σημαντικό να μπορώ να
εμπιστεύομαι τους ανθρώπους και την (αναφέρει το όνομα της ψυχολόγου)
την εμπιστεύτηκα, με κέρδισε με την συμπεριφορά της, ό,τι μου έλεγε ήταν σαν
ευαγγέλιο [...] χωρίς εμπιστοσύνη δεν προχωρά καμιά σχέση»* Άννα, 30 ετών

«ήξερα πως ό,τι λέει είναι για το καλό μου και την εμπιστευόμουν, και σήμερα αν θέλω κάτι, αυτήν θα πάρω τηλέφωνο, έχουμε καλή σχέση»

Κατίνα, 58 ετών

Το αίσθημα εμπιστοσύνης στο πρόσωπο του συμβούλου φαίνεται να αποτελεί από τους βασικούς παράγοντες ανάπτυξης μιας καλής συμβουλευτικής σχέσης, γεγονός το οποίο επιβεβαιώνεται και σε προηγούμενες έρευνες (Ackerman & Hilsenroth, 2003). Η εμπιστοσύνη, μάλιστα, στο πρόσωπο του συμβούλου φαίνεται από τις αφηγήσεις των γυναικών να αποτελεί και τη βάση πάνω στην οποία δομούνται και οργανώνονται οι όποιες αλλαγές στη ζωή τους. Επίσης, από τα λεγόμενα της Κατίνας: «[...] και σήμερα αν θέλω κάτι, αυτήν θα πάρω τηλέφωνο, έχουμε καλή σχέση» φαίνεται ότι, όταν οι γυναίκες θεωρούν τους συμβούλους άτομα εμπιστοσύνης, επικοινωνούν μαζί τους και μετά τη λήξη της συνεργασίας τους. Οι συμβουλευτικές υπηρεσίες γίνονται με αυτόν τον τρόπο σημεία αναφοράς για τις γυναίκες, είτε αυτές αποφασίσουν να φύγουν είτε να παραμείνουν στη σχέση τους, όπως η Κατίνα. Ο ανοιχτός αυτός διάυλος επικοινωνίας με τους συμβούλους θεωρούμε ότι μπορεί να επηρεάσει θετικά τα ποσοστά των γυναικών που δεν θα σιωπήσουν, αλλά θα αναζητήσουν άμεσα επαγγελματική βοήθεια σε ενδεχόμενο επόμενο βίαιο επεισόδιο.

σεβασμός επιθυμιών/αποφάσεων

Έξι συμμετέχουσες αναφέρουν ότι βρήκαν διευκολυντικό στη συνεργασία τους με τα υποστηρικτικά δίκτυα το γεγονός ότι οι σύμβουλοι σεβάστηκαν τις επιθυμίες και τις αποφάσεις, που έλαβαν για τη σχέση και τη ζωή τους. Οι συμμετέχουσες αναφέρουν πως ο σεβασμός των αποφάσεών τους τις έκανε να αισθάνονται όμορφα και πως κάποιος ενδιαφέρεται για εκείνες. Η Πηνελόπη και η Κατίνα αναφέρουν ότι δεν περίμεναν από τους συμβούλους με τους οποίους συνεργάστηκαν να τους λύσουν τα προβλήματά τους, αλλά, να τους στηρίξουν ώστε να μπορέσουν να βρουν μόνες, την καλύτερη για αυτές λύση.

«δεν ήθελα να μου δώσει έτοιμες λύσεις στο πιάτο, σου είπα και προηγουμένως πως ήθελα να πάρω μόνη μου τις αποφάσεις μου, τις λύσεις που ήταν σωστές για μένα» Πηνελόπη, 41 ετών

«μου άρεσε πώς μου μιλούσε, που δεν ήθελε να επιβάλλει πράγματα (.) δεν με πίεσε, δεν αισθάνθηκα πίεση, ξέρεις, να φύγω από τον άντρα μου, σεβάστηκε την επιθυμία μου να είμαι μαζί του, νομίζω πως εκείνη ενδιαφερόταν πραγματικά» Κατίνα, 58 ετών

Ο σεβασμός των αποφάσεων των γυναικών φαίνεται πως αρκετές φορές καθορίζει και τη συνέχιση ή μη της συνεργασίας τους με τα υποστηρικτικά δίκτυα.

«για μένα, επίσης, αυτό που μέτρησε ήταν ότι με σεβάστηκαν, σεβάστηκαν τις επιλογές μου, αυτό με κέρδισε και έμεινα» Μάχη, 22 ετών

«είχα μάθει να με πιέζουν όλοι να κάνω αυτό που θέλουν και ήταν πραγματικά ε (.) πώς να το πω; κάτι ξένο (.) αλλά μου άρεσε και γι' αυτό έμεινα, με άφησαν να κάνω αυτό που εγώ ήθελα, να αποφασίσω εγώ για μένα και για τη ζωή μου» Άννα, 30 ετών

Οι περισσότερες συμμετέχουσες αναφέρουν πως είχαν αρκετές συνεργασίες με διαφορετικά υποστηρικτικά δίκτυα ή/και συμβούλους. Για όλες τις συμμετέχουσες φαίνεται πως το να σέβονται οι σύμβουλοι τις αποφάσεις τους που αφορούν στη σχέση με τον σύντροφό τους, αποτελεί μία ιδιαιτέρως σημαντική παράμετρο που επηρεάζει την πορεία της συνεργασίας τους με τα υποστηρικτικά δίκτυα. Μπορεί για κάποιες γυναίκες ο σεβασμός των επιλογών τους να είναι κάτι «ξένο», όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η Άννα, καθώς έχουν συνηθίσει να πιέζονται από τρίτους για να φύγουν από την κακοποιητική τους σχέση, ωστόσο, από τις αφηγήσεις τους προκύπτει ότι, οι γυναίκες, όταν απευθύνονται για βοήθεια στα διάφορα δίκτυα, ούτε περιμένουν ούτε επιθυμούν κάποιος άλλος να πάρει αποφάσεις για εκείνες και να λύσει τα προβλήματά τους, εύρημα το οποίο επιβεβαιώνεται και σε προηγούμενη έρευνα (Manthei, 2007). Αντιθέτως, αυτό που φαίνεται να εκτιμούν οι γυναίκες είναι να τις αφήνουν να αποφασίζουν για τον εαυτό τους.

συναισθηματική/ψυχολογική και κοινωνική/πρακτική βοήθεια

Οι συμμετέχουσες αναφέρουν ότι η συναισθηματική/ψυχολογική και η κοινωνική/πρακτική βοήθεια (για παράδειγμα παροχή στέγης φιλοξενίας, χρημάτων, τροφίμων, ή/και βοήθειας με τα παιδιά) είναι από τα χαρακτηριστικά που βρήκαν ιδιαιτέρως βοηθητικά στα υποστηρικτικά δίκτυα που αναζήτησαν βοήθεια. Οι συμμετέχουσες περιγράφουν τη συναισθηματική και πρακτική βοήθεια που έλαβαν από άτυπα υποστηρικτικά δίκτυα, όπως είναι η οικογένεια, οι φίλοι και η εκκλησία, καθώς και την ψυχολογική και κοινωνική στήριξη που έλαβαν από υποστηρικτικές δομές στις οποίες απευθύνθηκαν για να αντιμετωπίσουν τη συντροφική βία.

Η Άννα και η Κατίνα μας αφηγούνται τη συναισθηματική και πρακτική βοήθεια που έλαβαν από τις αδερφές τους, ενώ η Πηνελόπη αναφέρεται στη βοήθεια που πήρε από την

καλύτερή της φίλη. Το πόσο σημαντική είναι αυτή η βοήθεια για τις γυναίκες αντανακλάται μέσα από τους χαρακτηρισμούς που αποδίδουν στα άτομα που τις στηρίζουν: η Άννα αποκαλεί την αδερφή της βράχο, ενώ η Πηνελόπη αναφέρεται στη φίλη της ως η σανίδα σωτηρίας της.

«στάθηκε βράχος, με στήριζε συναισθηματικά και οικονομικά, όχι με χρήματα, δεν είχε, έμενε με τους γονείς μας, αλλά έφερνε ταπεράκια με φαγητό και διάφορα τρόφιμα στο σπίτι κρυμμένα μέσα σε μια ροζ σακούλα, αχ, εκείνη η ροζ σακούλα (γελάει)» Άννα, 30 ετών

«μου έδινε πολλές φορές και χρήματα (αναφέρεται στη μεγάλη της αδερφή), και η μικρή μου αδερφή όμως με βοήθησε πολύ και με βοηθάει ακόμα, μου πρόσχε τα παιδιά όταν ήταν μικρά» Κατίνα, 58 ετών

«ήταν το στήριγμά μου, αυτή με βοήθησε σε όλα, [...], μου έδωσε χρήματα, με φιλοξένησε σπίτι της, μου κρατούσε τα παιδιά, με στήριζε συναισθηματικά, της χρωστάω πολλά, ήταν η σανίδα σωτηρίας μου». Πηνελόπη, 41 ετών

Μία συμμετέχουσα προσθέτει με την αφήγησή της το αίσθημα μιας εσωτερικής ηρεμίας που έφερνε στη ζωή της η παρουσία της φίλης της, το κουράγιο, αλλά και την ελπίδα για ένα καλύτερο μέλλον που αντλούσε από τη σχέση τους.

«ευτυχώς που είχα και αυτήν αλλιώς δεν ξέρω τί θα έκανα, με ηρεμούσε όταν την άκουγα, με έκανε να ξεφεύγω για λίγο από την τρέλα, ένιωθα μέσα μου καλά, μου έδινε κουράγιο να αντέξω, την άκουγα να μιλάει και όταν έφευγα πίστευα ότι τα πράγματα θα αλλάξουν, θα γίνουν καλύτερα» Κατίνα, 58 ετών

Από τις αφηγήσεις των συμμετεχουσών αντιλαμβανόμαστε ότι η συναισθηματική στήριξη και η παροχή πρακτικής βοήθειας αποτελούν σημαντικό στήριγμα κατά το διάστημα που η γυναίκα βιώνει τις συνέπειες μιας βίαιης συντροφικής σχέσης. Από τα πρώτα δίκτυα στα οποία οι γυναίκες απευθύνονται για βοήθεια είναι το οικογενειακό και ευρύτερα κοινωνικό τους περιβάλλον. Κυρίαρχο ρόλο τόσο στη συναισθηματική στήριξη των γυναικών όσο και στην παροχή πρακτικής βοήθειας φαίνεται να κατέχει το γυναικείο φύλο. Το ανδρικό φύλο είναι σχεδόν απών στις αφηγήσεις των συμμετεχουσών. Μόνο όταν γίνεται αναφορά σε οικονομική βοήθεια, δύο συμμετέχουσες αναφέρουν ότι ο πατέρας τους, κάποιες φορές, τις έδωσε χρήματα, προκειμένου να καλύψουν ανάγκες του σπιτιού και των παιδιών.

«δεν μπορώ να είμαι αγάριστη, εγώ ήμουν τυχερή, με βοήθησε ο πατέρας μου, όταν χρειάστηκα μου έδωσε χρήματα και πλήρωσα το νοίκι, θυμάμαι μια φορά που είχε φύγει και δεν μας άφησε χρήματα ο (αναφέρεται στον σύντροφό της) ο πατέρας μου μού έδωσε χρήματα και αγόρασα ψωμί, μακαρόνια και κρέας (.) τα παιδιά κάναν πάρτυ (κλαίει)» Σουζάνα, 44 ετών

«δεν ξέρω, ακόμα δεν μπορώ να καταλάβω τη συμπεριφορά του, με αγαπούσε, με μισούσε, δεν, ε, δεν ξέρω, από τη μια μου έλεγε ότι πρέπει να γυρίσω στον άντρα μου και από την άλλη μου έδινε κάποιες φορές χρήματα για το σπίτι και τα παιδιά» Εριόνα, 33 ετών

Από τις παραπάνω αφηγήσεις προκύπτει ότι η βοήθεια που οι γυναίκες λαμβάνουν από τον πατέρα τους νοσηματοδοτείται ως πολύ σημαντική, ακόμα και όταν αυτή είναι ελάχιστη ή/και μη σταθερή. Η Εριόνα, μάλιστα, φαίνεται να συνδέει την αγάπη του πατέρα της με την παροχή οικονομικής στήριξης. Τα παραπάνω ευρήματα συνάδουν με στερεοτυπικές αντιλήψεις σχετικά με τους ρόλους των δύο φύλων, που θέλουν τους άνδρες υπεύθυνους για την οικονομική στήριξη της οικογένειας και τις γυναίκες ευαίσθητες και φροντιστικές ως προς τις ανάγκες των υπολοίπων μελών αυτής (Δεληγιάννη-Κουϊμιτζή & Σακκά, 2003).

Οι συμμετέχουσες αναφέρουν πως εξίσου σημαντική είναι και η συναισθηματική στήριξη που έλαβαν από την επαφή με τον πνευματικό τους. Οι γυναίκες προσδιορίζουν τη συναισθηματική στήριξη, αναφερόμενες στην ηρεμία και τη δύναμη που ένιωσαν να πήραν, σε μια δύσκολη για εκείνες περίοδο.

«εκεί ηρεμούσα, ξέφευγα, [...] ένιωθα ότι μαζί του μπορώ να βάλω τα πράγματα σε μια τάξη, ότι το μυαλό μου έρχεται και πάλι στη θέση του, μου έδινε δύναμη» Κατίνα, 58 ετών

«στην εκκλησία πήγαινα σε γάμους, βαφτίσια, και τέτοια, και πολλές φορές δεν έμπαινα μέσα, δεν ξέρω γιατί πήγα, τί περίμενα, [...] νομίζω ήθελα να πάω κάπου που να μην με ενοχλήσει κανείς, κάπου που, δεν ξέρω, πάντως εγώ εκεί φόρτιζα τις μπαταρίες μου όταν πήγαινα [...] ένιωθα ότι μπορώ να πάρω αποφάσεις για τη ζωή μου, έβλεπα την Παναγία και ηρεμούσα, τί σου λέω τώρα, ε;» Μάχη, 22 ετών

«μου μετέδιδε ηρεμία, την είχα πολύ ανάγκη (κλαίει), μόνο εκεί έβρισκα ηρεμία, στην εκκλησία» Μαρία, 25 ετών

Όλες οι συμμετέχουσες που μίλησαν για συναισθηματική στήριξη, αναφέρθηκαν στην ηρεμία που ένιωθαν μέσα από την επαφή τους με τα δίκτυα. Φαίνεται, λοιπόν, πως οι γυναίκες επιζητούν την ηρεμία στη ζωή τους και εκλαμβάνουν ως βοηθητικά τα άτομα που τους την προσφέρουν. Πιθανά, η αναζήτηση της ηρεμίας και η καταπολέμηση των συμπτωμάτων που προκαλεί η έλλειψη αυτής, είναι και ένας από τους λόγους που, πολλές γυναίκες, πριν αποκαλύψουν τη βία που υφίστανται από τον σύντροφό τους, επισκέπτονται ειδικούς ψυχικής υγείας για συνταγογράφηση φαρμάκων.

Οι συμμετέχουσες, πέρα από τα παραπάνω, μιλούν και για την εμπειρία τους σχετικά με τη στήριξη που έλαβαν όταν αναζήτησαν επαγγελματική βοήθεια για τη συντροφική βία που βίωναν. Αφηγούνται πολλαπλές προσπάθειες συνεργασίας, διακοπής της συνεργασίας και ξανασυνεργασίας με διάφορα δίκτυα και με διαφορετικούς συμβούλους, γεγονός που καθιστά, πολλές φορές, αντικρουόμενα τα λεγόμενά τους αναφορικά με την εμπειρία τους. Ωστόσο, η πλειοψηφία των συμμετεχουσών συγκλίνει στην άποψη ότι η ψυχολογική στήριξη που έλαβε, τις οδήγησε σε θετικές αλλαγές στη ζωή τους. Ο/η σύμβουλος θεωρείται σημαντικό συστατικό μιας θεραπευτικής αλλαγής, καθώς προσφέρει ένα μοντέλο αλλαγής και μια σειρά δεξιοτήτων (Sexton, 2007). Σύμφωνα με αυτά τα δεδομένα είναι η αφήγηση της Άννας, μιας γυναίκας που για ένα διάστημα βίωσε έντονα την απόρριψη από το οικογενειακό της περιβάλλον. Μίλησε για τον ξενώνα που φιλοξενήθηκε και αναφέρθηκε στην ψυχολόγο με την οποία συνεργάστηκε, ως τη μούσα της, που της έδωσε τη δυνατότητα να κρατηθεί στη ζωή, να πάρει αποφάσεις για τον εαυτό της και να οργανώσει την έξοδό της από την κακοποιητική σχέση που βίωνε.

«έκανα πολλές αλλαγές στη ζωή μου, η (αναφέρει το όνομα της ψυχολόγου) ήταν η μούσα μου, το ξέρω ότι μπορεί να ακούγεται κάπως, αλλά αν δεν ήταν αυτή εγώ μπορεί να μην ζούσα ή η (αναφέρει το όνομα της κόρης της) (.) τώρα είμαστε καλά, με βοήθησε να πάρω αποφάσεις για τη ζωή μου, να οργανωθώ, να καταλάβω τί μου συμβαίνει [...] να δω τι θέλω πραγματικά και έτσι έφυγα» Άννα, 30 ετών

Η Πηνελόπη αναφέρει ότι η απόφασή της να ζητήσει βοήθεια και να εισαχθεί σε ξενώνα για κακοποιημένες γυναίκες, άλλαξε τη ζωή της. Μέσα από τη συνεργασία της με

τους συμβούλους επαναπροσδιόρισε τη ζωή της και ξαναδέθηκε με μέλος της οικογένειάς της με το οποίο είχαν διακόψει τις σχέσεις τους. Η Πηνελόπη ανέφερε ότι σε νεαρή ηλικία απέκτησε μια κόρη εκτός γάμου με την οποία, όταν εκείνη ήταν ακόμη ανήλικη, μάλωσαν και έφυγε από το σπίτι. Η Πηνελόπη ανέφερε ότι η κόρη της δεν της μιλούσε για χρόνια, καθώς θεωρούσε ότι η μητέρα της μπορούσε, αλλά δεν ήθελε να φύγει από τον κακοποιητικό σύντροφό της επειδή τον αγαπούσε περισσότερο από εκείνη. Η εισαγωγή της Πηνελόπης σε ξενώνα και η απόφασή της να οργανώσει τη ζωή της μακριά από τον βίαιο σύντροφό της, αποτέλεσαν για την κόρη της απόδειξη της αλλαγής της και στάθηκαν η αφορμή να τα ξαναβρούν και να επιστρέψει κοντά της.

«ξαναδέθηκα μαζί της, όταν έμαθε ότι ήμουν στον ξενώνα με πήρε τηλέφωνο, [...] από τότε είμαστε μαζί, μετακόμισε μαζί μας πριν λίγους μήνες (.) αποκτήσαμε βάσεις και αυτό το οφείλω στον ξενώνα, το ότι έφυγα και πήγα εκεί σήμαινε για αυτήν ότι ήθελα να ξεφύγω, αυτό δεν μπορούσε να μου συγχωρέσει, ότι εγώ νοιαζόμουν περισσότερο για τον (αναφέρει το όνομα του συντρόφου της) και όχι για τα παιδιά μου, ότι τον αγαπούσα περισσότερο από εκείνην» Πηνελόπη, 41 ετών

Από τις παραπάνω αφηγήσεις προκύπτει ότι η επαγγελματική στήριξη που λαμβάνουν οι γυναίκες τις ενδυναμώνει και τις βοηθάει να επαναπροσδιορίσουν και να οργανώσουν τη ζωή τους. Η Πηνελόπη, η Άννα και ακόμη μία συμμετέχουσα που έκαναν χρήση των υπηρεσιών των ξενώνων φιλοξενίας, ανέφεραν ότι η στήριξη που έλαβαν εκεί τις βοήθησε να οργανώσουν τη ζωή τους και να φύγουν από την κακοποιητική τους σχέση. Το εύρημα αυτό συγκλίνει με αποτελέσματα από ανασκόπηση ερευνητικών μελετών, σύμφωνα με την οποία, η χρήση των ξενώνων φιλοξενίας συνδέεται θετικά με την απόφαση των γυναικών να αφήσουν τις κακοποιητικές τους σχέσεις και μπορεί να μειώσει τη βία εναντίον τους (Jewkes, 2014).

Δύο συμμετέχουσες αναφέρουν, ακόμη, ότι μέσα από την ψυχοκοινωνική στήριξη εκπαιδεύτηκαν σε θέματα σχετικά με τη βία κατά των γυναικών και πως οι ερμηνείες των συμβούλων σχετικά με τα αίτια που προκαλούν τη συντροφική βία τις βοήθησε να αποενοχοποιηθούν. Σύμφωνα με ποιοτική έρευνα του Manthei (2007), οι συμβουλευόμενοι βρίσκουν βοηθητικές τις ερμηνείες των συμβούλων, καθώς μέσα από αυτές αποκτούν νέα οπτική των ζητημάτων τους. Οι συμμετέχουσες αναφέρουν τα παρακάτω:

«έμαθα πολλά για τους μηχανισμούς της βίας, διάβασα [...] και η ψυχολόγος με βοήθησε να δω τα πράγματα διαφορετικά και να σταματήσω να θεωρώ τον εαυτό μου ένοχο για τα πάντα» Πηνελόπη, 41 ετών

«με βοήθησε γιατί έμαθα πράγματα νομίζω, ξέρω τώρα πως δεν φταίω εγώ όταν είναι θυμωμένος, ούτε τα παιδιά, φταίει μόνο εκείνος» Μαρία, 25 ετών

Συνοψίζοντας, οι γυναίκες μέσα από την επαφή τους με τα υποστηρικτικά δίκτυα ενδυναμώνονται και αποκτούν γνώσεις και δεξιότητες που τις βοηθούν να οργανώσουν τη ζωή τους ή/και την έξοδό τους από τη βίαιη σχέση τους.

Κεφάλαιο 6. Συζήτηση

6.1 Συζήτηση αποτελεσμάτων

Η παρούσα έρευνα είχε ως βασικό στόχο να μελετήσει την εμπειρία των γυναικών που έχουν βιώσει συντροφική βία, αναφορικά με τη συνεργασία τους με υποστηρικτικά δίκτυα στα οποία αναζήτησαν βοήθεια. Βασικά ερωτήματα που επιχειρήθηκαν να απαντηθούν, αφορούν: α) στους παράγοντες που κινητοποιούν και όσους αποτρέπουν μια γυναίκα να αποκαλύψει τη βία που δέχεται από τον σύντροφό της, β) στα δίκτυα που επιλέγει να αποκαλύψει την κακοποίηση και να αναζητήσει βοήθεια για αυτήν, γ) στους λόγους για τους οποίους αποφασίζει να αναζητήσει επαγγελματική βοήθεια για τη συντροφική βία που βιώνει και τις πηγές που αντλεί τις πληροφορίες της, και δ) στους παράγοντες που διευκολύνουν, αλλά και όσους δυσχεραίνουν τη συνεργασία με τα υποστηρικτικά δίκτυα.

Όπως αναδεικνύεται από τις προσωπικές μαρτυρίες των γυναικών που συμμετείχαν στην παρούσα έρευνα, οι γυναίκες μένουν για μεγάλο χρονικό διάστημα σε μια κακοποιητική σχέση, πριν τελικά αποφασίσουν να αποκαλύψουν τη βία που υφίστανται από τον σύντροφό τους και ζητήσουν βοήθεια για αυτήν. Η μακροχρόνια παραμονή των γυναικών σε μια βίαιη σχέση, η οποία τεκμηριώνεται και σε προηγούμενες έρευνες (Feder et al., 2006), συνδέεται με συναισθήματα αγάπης που τρέφουν για τον σύντροφό τους, καθώς και με την ελπίδα πως εκείνος θα αλλάξει και θα σταματήσει να είναι βίαιος. Οι γυναίκες μένουν σε μια σχέση επειδή επενδύουν συναισθηματικά στη σχέση και τον σύντροφό τους, όπως επισημαίνεται και σε άλλες έρευνες (Fanslow & Robinson, 2009). Η συμπεριφορά των κακοποιητικών συντρόφων, όπως περιγράφεται μέσα από την εμπειρία των συμμετεχουσών, οι οποίοι μετά

από ένα βίαιο συμβάν εκφράζουν τη μεταμέλειά τους και υπόσχονται πως θα αλλάξουν, έχει περιγραφεί εύστοχα από τη Walker (1979), η οποία διατύπωσε ένα από τα χαρακτηριστικότερα γνωρίσματα της κακοποίησης στη συντροφική σχέση, τη θεωρία του κύκλου της βίας, σύμφωνα με την οποία, οι κακοποιητικές σχέσεις τείνουν να ακολουθούν ένα κυκλικό μοτίβο, το οποίο συμβάλλει στη μετατροπή της γυναίκας σε ψυχολογικό θύμα και στη δυσκολία της να φύγει από τη σχέση.

Πατριαρχικές αντιλήψεις σχετικά με τη θέση και τους ρόλους των δύο φύλων στην οικογένεια επηρεάζουν τη συμπεριφορά των γυναικών στο ζήτημα της συντροφικής βίας και διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη διαίωσή της (Παπαμιχαήλ, 2005. Shehan & Cody, 2016). Πολλές από τις γυναίκες που συμμετείχαν στην παρούσα έρευνα αναφέρουν ότι γαλουχήθηκαν με την αξία της υπεροχής του άνδρα, μέσα σε ένα οικογενειακό περιβάλλον που φυσιολογικοποιούσε την κακοποίηση της γυναίκας και δεν άφηνε καμία επιλογή, όσον αφορά στο χωρισμό τους από τον κακοποιητή σύντροφο. Φαίνεται, μάλιστα, πως οι γυναίκες αυτές, τείνουν περισσότερο από άλλες να ενοχοποιούν τον εαυτό τους για την κακοποίηση που υφίστανται, και να πιστεύουν πως αν ήταν καλύτερες σύντροφοι, η κακοποίηση θα σταματούσε (Weiss, 2000). Σύμφωνα με αποτελέσματα της παρούσας έρευνας, η αποδοχή της βίας ως κάτι το φυσιολογικό και επομένως αποδεκτό, καθώς και το γεγονός ότι πολλές γυναίκες δεν αναγνωρίζουν τον εαυτό τους ως θύμα κακοποίησης, αποτελούν παράγοντες που επηρεάζουν τα χαμηλά ποσοστά αναζήτησης βοήθειας και τη μακροχρόνια παραμονή της γυναίκας σε μια κακοποιητική σχέση (Bomstein, 2006).

Ένας παράγοντας που περιγράφεται και σε άλλες έρευνες (Matthews, 2004), ο οποίος επηρεάζει αρνητικά την αποκάλυψη της κακοποίησης, είναι η απομόνωση των γυναικών από το κοινωνικό τους περιβάλλον. Πολύ συχνά, οι άνδρες που κακοποιούν τη σύντροφό τους, την αποτρέπουν από το να διατηρεί σχέσεις με το οικογενειακό και φιλικό της περιβάλλον, με στόχο τη διατήρηση του ελέγχου πάνω της (Levendosky et al., 2004). Για το λόγο αυτό χρειάζεται να δοθεί έμφαση στην εκπαίδευση του κοινωνικού περιβάλλοντος των γυναικών, προκειμένου να ενημερωθεί σχετικά με τέτοιου είδους τακτικές ελέγχου που χρησιμοποιούν οι κακοποιητές σύντροφοι, προκειμένου να μην επιτρέπουν σε κανέναν να τους αποκόψει από εκείνες (Parker, 2015). Επιπλέον, γυναίκες οι οποίες κατάγονται από χώρες εκτός της Ελλάδας, αναφέρουν ότι αποφεύγουν να αποκαλύψουν τη συντροφική βία, διότι θεωρούν πως με τον τρόπο αυτό ντροπιάζουν ή κάνουν κακό στην οικογένειά τους. Οι απόψεις αυτές των γυναικών επιβεβαιώνονται και σε προηγούμενες έρευνες, σύμφωνα με τις οποίες

γυναίκες που είναι θύματα συντροφικής βίας και ανήκουν σε εθνικές μειονότητες, πιστεύουν ότι προδίδουν τη φυλή ή/και την οικογένειά τους, όταν καταγγέλλουν τη βία που υφίστανται στην αστυνομία ή σε κάποια κοινωνική υπηρεσία (Few, 2000).

Ένας, επιπλέον, παράγοντας που φαίνεται να επηρεάζει τη στάση των γυναικών στην αποκάλυψη της βίας, είναι οι προηγούμενες εμπειρίες κακοποίησης. Σύμφωνα με ερευνητικά δεδομένα, γυναίκες με ιστορικό παιδικής κακοποίησης έχουν περισσότερες πιθανότητες να βιώσουν συντροφική βία, από ότι γυναίκες χωρίς ιστορικό κακοποίησης (Whitfield et al., 2003). Στην παρούσα έρευνα, το εύρημα αυτό επιβεβαιώνεται. Οι περισσότερες γυναίκες αναφέρουν ότι, η συντροφική βία, δεν αποτελεί την πρώτη επαφή τους με την κακοποίηση, καθώς από την παιδική τους ηλικία υπήρξαν θύματα της κακοποίησης που λάμβανε χώρα στην οικογένειά τους. Με τη χρόνια παραμονή της σε ένα κακοποιητικό περιβάλλον, η γυναίκα μαθαίνει πως η βία αποτελεί μια κανονικότητα, η οποία νομιμοποιείται στα πλαίσια της οικογένειας (Douglas et al., 2014), γεγονός το οποίο επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζει την κακοποίηση και εξηγεί εν μέρει την καθυστέρηση στην αποκάλυψη αυτής.

Οι γυναίκες, όπως και σε άλλες έρευνες (Jeyaseelan et al., 2007), αναφέρουν την ντροπή και την εικόνα που έχουν για τον εαυτό τους ως υπεύθυνο για τη βία που υφίστανται, ως λόγους για τους οποίους σιωπούν και δεν αναζητούν βοήθεια. Επιπλέον, φαίνεται πως και ο φόβος επηρεάζει την απόφαση των γυναικών. Αντίστοιχα συμπεράσματα καταγράφονται και σε άλλες έρευνες, όπου τα συναισθήματα φόβου, είτε για τον ίδιο τον εαυτό, είτε για τα παιδιά, είτε για άλλους οικείους, δρουν αποτρεπτικά στην απόφαση των γυναικών να αποκαλύψουν τη βία (Fugate et al., 2005).

Πολύ συχνά, η ανεργία ή το χαμηλό εισόδημα αποτρέπουν την αυτονόμηση των γυναικών, οι οποίες φοβούμενες πως δεν θα μπορέσουν, αν φύγουν από τον σύντροφό τους, να συντηρήσουν τον εαυτό τους ή/και τα παιδιά τους, προτιμούν είτε να μη καταγγέλλουν τη βία είτε να καθυστερούν για μεγάλο χρονικό διάστημα τη φυγή τους από την κακοποιητική σχέση (Martinson, 2001), εύρημα το οποίο επιβεβαιώνεται και στην παρούσα έρευνα. Σύμφωνα με τον Bomstein (2006) είναι ουσιαστικής σημασίας να αντιληφθούμε την αμφίδρομη σύνδεση της οικονομικής εξάρτησης με την κακοποίηση. Η οικονομική εξάρτηση των γυναικών μπορεί να οδηγεί κάποιες γυναίκες να ανέχονται τη συντροφική βία, αλλά η επαναλαμβανόμενη άσκηση βίας, μπορεί να οδηγήσει σε οικονομική εξάρτηση. Γυναίκες που εργάζονται είναι πιθανό εξαιτίας της κακοποίησης να μην μπορούν να συγκεντρωθούν, να

έχουν χαμηλή αποτελεσματικότητα, να απουσιάζουν συχνά από την εργασία τους εξαιτίας των τραυμάτων της κακοποίησης, με αποτέλεσμα να χάνουν την εργασία τους.

Πολλές γυναίκες, ωστόσο, καταφέρνουν να φύγουν από την κακοποιητική σχέση και να ζήσουν μια ζωή ελεύθερη από βία. Το πρώτο βήμα για αυτό, είναι η αποκάλυψη της βίας. Σε συμφωνία με προηγούμενα ερευνητικά δεδομένα, η προστασία του ίδιου του εαυτού αναδεικνύεται από τις γυναίκες, ως ένας από τους παράγοντες που κινητοποιεί την αποκάλυψη της κακοποίησης και την αναζήτηση βοήθειας, τόσο σε άτυπα δίκτυα υποστήριξης όσο και σε εξειδικευμένες υποστηρικτικές υπηρεσίες (Evans & Feder, 2016). Τα ευρήματα της παρούσας έρευνας δείχνουν ότι τόσο η προστασία του ίδιου του εαυτού που μπορεί να εκφράζεται μέσα από το φόβο θανάτου, όσο και η αίσθηση του «δεν αντέχω άλλο», είναι βοηθητικοί παράγοντες στην αποκάλυψη της κακοποίησης. Η Weiss (2000) αναφέρει ότι για κάθε γυναίκα, υπάρχει και κάτι διαφορετικό, το οποίο αποτελεί την τελευταία σταγόνα που ξεχειλίζει το ποτήρι και την ωθεί να φύγει από μια κακοποιητική σχέση, το οποίο σε πολλούς μπορεί να φαντάζει ασήμαντο σε σχέση με όσα έχει ήδη υποστεί η γυναίκα μέχρι τότε. Η μακροχρόνια παραμονή των γυναικών, πάντως, φαίνεται να αποτελεί έναν παράγοντα ξεχειλίσματος του ποτηριού, πιθανά λόγω των επαναλαμβανόμενων επεισοδίων βίας και της ψυχολογικής φθοράς που υφίσταται η γυναίκα, η οποία με το πέρασμα του χρόνου χάνει και την ελπίδα ότι κάτι θα αλλάξει στη σχέση της.

Από τις εμπειρίες των συμμετεχουσών αναδεικνύεται η ασφάλεια των παιδιών, ως σημαντικός κινητοποιητικός παράγοντας στην αναζήτηση βοήθειας, γεγονός που συνάδει με αντίστοιχες έρευνες που συνδέουν θετικά την ύπαρξη παιδιών με την αποκάλυψη της κακοποίησης (Meyer, 2010). Σύμφωνα με το σύνολο των συμμετεχουσών που είναι μητέρες, οι γυναίκες αποφασίζουν να αποκαλύψουν την κακοποίηση προκειμένου να προστατεύσουν τα παιδιά τους, καθώς σε πολλές περιπτώσεις τα παιδιά, είτε έχουν υποστεί και αυτά κακοποίηση από τον πατέρα τους είτε είναι μάρτυρες της κακοποίησης που δέχεται η μητέρα τους. Φαίνεται, λοιπόν, πως η ανησυχία των γυναικών, τόσο για τη σωματική ακεραιότητα των παιδιών τους όσο και για την ψυχική τους ηρεμία, καθώς και η ανάγκη τους να παρέχουν ένα ασφαλές περιβάλλον στα παιδιά τους, τις κάνει να αντιμετωπίζουν και να σπάνε τον κύκλο της βίας (Trigueiro, Lobronici, Merighi, & Raimondo, 2014). Τα παιδιά φαίνεται πως δεν είναι σχεδόν ποτέ αμέτοχα στην κακοποίηση που συμβαίνει στο σπίτι, αν λάβουμε υπόψη ότι σε έρευνα που διεξήχθη σε πανευρωπαϊκό επίπεδο, το 73% των γυναικών που έπεσαν θύμα σωματικής ή/και σεξουαλικής βίας από τον σύντροφό τους, ανέφερε ότι η βία αυτή

έγινε αντιληπτή από τουλάχιστον ένα από τα παιδιά τους (European Union Agency For Fundamental Rights, 2014).

Η πλειοψηφία των γυναικών στην παρούσα έρευνα, όταν αποφάσισε να μιλήσει για την κακοποίηση που βίωσε, απευθύνθηκε αρχικά σε κάποιο άτομο από το οικογενειακό της περιβάλλον. Τα αποτελέσματα αυτά συνάδουν με τη μοναδική πανελλαδική επιδημιολογική έρευνα που πραγματοποιήθηκε από το ΚΕΘΙ (2003), όπου οι γυναίκες αναφέρουν σε ποσοστό 52,3% ότι θα επέλεγαν να μιλήσουν για την κακοποίηση σε άτομο του οικογενειακού τους περιβάλλοντος. Υψηλά ποσοστά, επίσης, καταγράφουν οι φίλοι και οι συγγενείς, με ποσοστά 29,3% και 18,8% αντίστοιχα. Τα δεδομένα αυτά αναδεικνύουν τον κεντρικό ρόλο της οικογένειας και του κοινωνικού περιβάλλοντος στη ζωή των γυναικών, αλλά και τον σημαντικό ρόλο που μπορούν να διαδραματίσουν τα δίκτυα αυτά, στην αντιμετώπιση της συντροφικής βίας. Σε άλλες έρευνες, που πραγματοποιήθηκαν σε χώρες εκτός της Ελλάδας, παρατηρείται ότι οι γυναίκες είναι πιο πιθανό να αποκαλύψουν τη βία σε άτομο του φιλικού τους περιβάλλοντος, παρά σε άτομο από το οικογενειακό τους περιβάλλον (Evans & Feder, 2016). Τα διαφορετικά αποτελέσματα της παρούσας έρευνας μπορεί να οφείλονται στη δομή της ελληνικής κοινωνίας και να υποδεικνύουν την ποιότητα του δεσμού των μελών της και τον κεντρικό ρόλο που κατέχει η οικογένεια σε αυτήν. Σε κάθε περίπτωση, στην παρούσα έρευνα αναδεικνύεται η σχέση που υπάρχει μεταξύ της ποιότητας των δεσμών των μελών της οικογένειας, και της στήριξης που έχει μια γυναίκα στην αναζήτηση βοήθειας. Φαίνεται ότι, όσο πιο στενοί είναι οι δεσμοί της γυναίκας με την οικογένειά της, τόσο αυξάνει και η δυνατότητα βοήθειας που μπορεί να λάβει από το περιβάλλον (Parker, 2016).

Οι γυναίκες φαίνεται πως έχουν στη ζωή τους κάποιο πρόσωπο συγγενικό ή φιλικό με το οποίο έχουν ισχυρούς δεσμούς, το οποίο τις βοηθά, είτε υποστηρίζοντάς τις συναισθηματικά, είτε με την παροχή πρακτικής βοήθειας, όπως για παράδειγμα φαγητό, χρήματα, φιλοξενία, απασχόληση των παιδιών τους. Κυρίαρχο ρόλο στην υποστήριξη των γυναικών φαίνεται να κατέχει το γυναικείο φύλο. Το ανδρικό φύλο είναι ηχηρά απών στις αφηγήσεις των συμμετεχουσών. Ωστόσο, ακόμα και η ελάχιστη βοήθεια -οικονομικής κυρίως φύσεως- που λαμβάνουν οι γυναίκες από τον πατέρα τους, εκλαμβάνεται ως πολύ σημαντική. Το εύρημα αυτό συνάδει με στερεοτυπικές αντιλήψεις που αφορούν στους ρόλους των δύο φύλων, και θέλουν τις γυναίκες να είναι φροντιστικές και να νοιάζονται για τα προβλήματα των μελών της οικογένειας και τους άνδρες να είναι υπεύθυνοι για την οικονομική στήριξη αυτών (Δεληγιάννη-Κουϊμτζή & Σακκά, 2003). Οι αφηγήσεις των γυναικών μαρτυρούν,

ακόμη, πως, κάποιες φορές, η οικονομική στήριξη από τον πατέρα, λαμβάνεται ως ένδειξη αγάπης. Τα παραπάνω, κατά τη γνώμη της ερευνήτριας, μαρτυρούν την ανάγκη των γυναικών να έρθουν πιο κοντά στον πατέρα τους και την επιθυμία τους για πιο ενεργή συμμετοχή και συναισθηματική εμπλοκή του πατέρα στη ζωή τους.

Η εμπειρία από την αποκάλυψη της συντροφικής βίας αναφέρεται πολλές φορές από τις γυναίκες ως αρνητική, γεγονός το οποίο επιβεβαιώνεται και σε προηγούμενες έρευνες (Trotter & Allen, 2009). Οι γυναίκες αναφέρουν πως το κοινωνικό τους περιβάλλον πολλές φορές δε σέβεται τις αποφάσεις τους και τις κάνει να αισθάνονται ένοχες, τόσο για τα συναισθήματα που τρέφουν για τον σύντροφό τους, όσο και για το γεγονός ότι δε φεύγουν από την κακοποιητική σχέση. Ίσως αυτός να είναι και ένας λόγος που, οι γυναίκες, ακόμα και όταν αποφασίσουν να αποκαλύψουν τη συντροφική βία, το κάνουν μερικώς, αποκρύπτοντας, πολλές φορές, το μεγαλύτερο κομμάτι της κακοποίησης (McFarlane et al., 2014). Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας είναι σύμφωνα με έρευνες που δείχνουν ότι, πολλές φορές, οι γυναίκες που βιώνουν βία στη σχέση τους, επιλέγουν τη σιωπή και την απομόνωση από το κοινωνικό τους περιβάλλον επειδή φοβούνται ότι θα επικριθούν και θα κατακριθούν από αυτό (Scheffer Lindgren & Renck, 2008). Η μη αποδοχή των αναγκών και των συναισθημάτων των γυναικών από το οικογενειακό ή/και το ευρύτερο κοινωνικό τους περιβάλλον, οδηγεί στη δημιουργία προβληματικών σχέσεων, με συνακόλουθο οι γυναίκες να μην απευθύνονται σε οικείους για βοήθεια. Αυτό, όμως, επηρεάζει την τυχόν υποστήριξη που θα μπορούσαν να είχαν σε αντίθετη περίπτωση, και παρατείνει, τόσο τη συνέχιση της παραμονής τους σε μια κακοποιητική σχέση όσο και της βίας που ασκείται πάνω τους.

Η άποψη πως ότι συμβαίνει στο σπίτι ανήκει στην ιδιωτική σφαίρα και δεν χρειάζεται να το μαθαίνουν τρίτα πρόσωπα, ακόμα και όταν μιλάμε για κακοποίηση, είναι συνήθης σε αρκετές κοινωνίες (Walsh et al., 2007). Οι απόψεις αυτές, όπως εκφράστηκαν και μέσα από τα λόγια των ίδιων των συμμετεχουσών, αποτελούν ακόμα μια αιτία του μικρού ποσοστού που καταφεύγει στα υποστηρικτικά δίκτυα και τις υπηρεσίες που είναι αρμόδιες για την αντιμετώπιση της συντροφικής βίας, ενώ σε επίπεδο επίσημων ερευνών, αποτελούν μια αιτία της υποτίμησης της συντροφικής βίας κατά των γυναικών (Homwe, 2003).

Η απόφαση των γυναικών να καταγγείλουν τη συντροφική βία επηρεάζεται, όπως καταγράφηκε και στην παρούσα έρευνα, από τη στάση των αστυνομικών στην έκκληση των γυναικών για βοήθεια (Homwe, 2003). Συμμετέχουσες της παρούσας έρευνας αναφέρουν πως

στερεοτυπικές αντιλήψεις σχετικά με τους ρόλους των φύλων που εκφράζουν ορισμένα αστυνομικά όργανα στα οποία απευθύνονται για βοήθεια, τις αποτρέπουν από το να καταγγείλουν τη συντροφική βία και να αναζητήσουν περαιτέρω βοήθεια. Σύμφωνα με τους Lockwood και Prohaska (2015), η αντιμετώπιση των γυναικών από τους αστυνομικούς, σε περιπτώσεις καταγγελίας της βίας που υφίστανται, επηρεάζεται από στερεοτυπικές αντιλήψεις σχετικά με τους ρόλους των δυο φύλων μέσα σε μια αστυνομική κουλτούρα όπου η βία κατά των γυναικών, πολλές φορές, δε θεωρείται σοβαρό έγκλημα.

Η θρησκεία και η πίστη φαίνεται να έχουν διλημματικό χαρακτήρα στην εμπειρία των γυναικών. Η πίστη σε μια ανώτερη δύναμη που θα τις βοηθήσει να ξεπεράσουν τη βία, αλλά και θρησκευτικές πεποιθήσεις σχετικά με την αξία της υπομονής και της συγχώρεσης, φαίνεται να κρατούν τις γυναίκες εγκλωβισμένες σε μια κακοποιητική σχέση. Από την άλλη πλευρά, οι αφηγήσεις των γυναικών αναδεικνύουν το ρόλο του κλήρου στην απόκτηση δύναμης και κουράγιου, στην προσπάθειά τους να ανταπεξέλθουν στη βίαιη σχέση. Οι Gillum et al. (2006) υπογράμμισαν το ρόλο της πίστης σε μια ανώτερη δύναμη, στην προώθηση μιας καλύτερης ποιότητας ζωής και ψυχολογικής ευφορίας, σε γυναίκες που βιώνουν συντροφική βία.

Αν και οι γυναίκες φαίνεται πως όταν αποφασίσουν να μιλήσουν για την κακοποίηση επιλέγουν, συνήθως, ένα άτομο από κάποιο άτυπο υποστηρικτικό δίκτυο (Sylaska & Edwards, 2014), οι Rose και Campbell (2010) βρήκαν ότι η αποκάλυψη της κακοποίησης σε ένα μέλος του φιλικού ή οικογενειακού περιβάλλοντος, μπορεί να αποτελέσει για τη γυναίκα το εφιαλτήριο αναζήτησης βοήθειας σε κάποιο τυπικό υποστηρικτικό δίκτυο, κάτι το οποίο επιβεβαιώθηκε στην παρούσα έρευνα.

Οι γυναίκες τείνουν να αναζητούν βοήθεια και να απευθύνονται σε εξειδικευμένες υποστηρικτικές δομές για τη βία κατά των γυναικών, συνήθως μετά από μια κρίση ή/και μετά από ένα διάστημα όπου βιώνουν συχνά και σοβαρά επεισόδια βίας (Flicker et al., 2011). Οι συμμετέχουσες αναφέρουν πως αναζήτησαν επαγγελματική βοήθεια για τη συντροφική βία που βίωναν όταν δεν μπορούσαν να αντέξουν άλλο την κακοποίηση. Τα ευρήματα αυτά έρχονται σε συμφωνία με ερευνητικά δεδομένα, που θέλουν τις γυναίκες να αναζητούν βοήθεια για την κακοποίηση που υφίστανται, όταν αυτή είναι τόσο επώδυνη, που δεν είναι πλέον ανεκτή (Fanslow & Robinson, 2009). Οι συμμετέχουσες στην έρευνα, αναφέρουν, στην πλειοψηφία τους, ότι δε γνώριζαν κάποια δομή για θύματα βίας και πως άντλησαν τις

πληροφορίες τους από το διαδίκτυο, το κοινωνικό τους περιβάλλον -συμπεριλαμβανομένων του οικογενειακού και φιλικού-, καθώς και την αστυνομία. Ένας λόγος που, ίσως, καθυστερούν την αναζήτηση επαγγελματικής βοήθειας είναι και το γεγονός ότι οι γυναίκες, στην πλειοψηφία τους, δε γνωρίζουν τις δομές της κοινότητας στις οποίες μπορούν να βρουν υποστήριξη. Τα δεδομένα της παρούσας έρευνας συγκλίνουν με ερευνητικά δεδομένα που αναδεικνύουν την έλλειψη ενημερότητας των γυναικών σχετικά με υποστηρικτικές δομές για γυναίκες θύματα βίας στις οποίες μπορούν να απευθυνθούν για βοήθεια (WHO et al., 2014α). Τα αποτελέσματα είναι εντυπωσιακά, ειδικά αν αναλογιστεί κάποιος την αύξηση της διαθεσιμότητας των δομών σε πανελλαδικό επίπεδο τα τελευταία χρόνια (Γ.Γ.Ι.Φ., 2018α), καθώς και την κατοικία των συμμετεχουσών της παρούσας έρευνας σε αστικά κέντρα. Το εύρημα αυτό αναδεικνύει το κενό που υπάρχει στην ελληνική κοινωνία και αναδεικνύει ότι πολλά έχουν ακόμα να γίνουν σε επίπεδο ενημερότητας του γενικού πληθυσμού.

Ένα από τα ευρήματα της παρούσας έρευνας που αξίζει να αναφερθεί εδώ είναι ότι, οι γυναίκες, πριν αποφασίσουν να αποκαλύψουν την κακοποίηση που υφίστανται, επισκέπτονται κατά περιόδους, ειδικούς υγείας, προκειμένου να αντιμετωπίσουν τις συνέπειες της βίας, εύρημα που τεκμηριώνεται και σε προηγούμενες μελέτες (Feder et al., 2006). Ωστόσο, φαίνεται πως το ιατρικό προσωπικό σπανίως επιτυγχάνει να δει τα σημάδια της κακοποίησης, και πολλές φορές δε γνωρίζει πώς να ανταποκριθεί σε μια τέτοια αποκάλυψη (Lo Fo Wong et al., 2008). Η παρούσα έρευνα επιβεβαιώνει το εύρημα αυτό, με τις γυναίκες να αναφέρουν ότι, ακόμα και όταν ήταν εμφανώς χτυπημένες, το προσωπικό δεν έκανε καμία ερώτηση σχετικά με την κακοποίηση. Κατά τη γνώμη της ερευνήτριας, μια συστηματική, ολιγόλεπτη «ανίχνευση/αξιολόγηση» (screening) της συντροφικής βίας σε όλο το γυναικείο πληθυσμό που απευθύνεται σε φορείς υγείας, μέσα από ένα στοχευμένο και σύντομο ερωτηματολόγιο, θα βοηθούσε στην πρωτότερη αποκάλυψη της βίας και την ελαχιστοποίηση του χρόνου παραμονής των γυναικών σε μια κακοποιητική σχέση. Μέχρι σήμερα, πάντως, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας, λόγω της έλλειψης επαρκών δεδομένων αναφορικά με τη σχέση οφέλους-βλάβης της συστηματικής ανίχνευσης/αξιολόγησης της συντροφικής βίας σε όλο το γυναικείο πληθυσμό, δεν τη συνιστά (WHO et al, 2014β).

Τα συμβουλευτικά δίκτυα, μέσα από την παροχή πρακτικής βοήθειας, καθώς και συναισθηματικής/ψυχολογικής στήριξης, ενδυναμώνουν τη γυναίκα, η οποία αποκτά δεξιότητες, εκπαιδεύεται σε θέματα βίας κατά των γυναικών τα οποία συμβάλλουν θετικά στην αποενοχοποίησή της, βρίσκει την ηρεμία που λείπει από τη ζωή της, καθώς και ένα

μοντέλο αλλαγής που τη βοηθάει να επαναπροσδιορίσει τη ζωή της και να λάβει αποφάσεις για τη δημιουργία μιας ζωής ελεύθερης από βία. Η συμβολή της αντιμετώπισης των πρακτικών και συναισθηματικών αναγκών της γυναίκας στην ικανότητά της να σταθεί στα πόδια της, συνάδει με βιβλιογραφικά δεδομένα (WHO, 2013). Επιπλέον, σε συμφωνία με τα ευρήματα της παρούσας έρευνας, η αίσθηση ενός/μιας φιλικού/ής συμβούλου που είναι διαθέσιμος/η και πέρα από προκαθορισμένες συναντήσεις και η αντίληψή του από τη γυναίκα ως άτομο άξιο εμπιστοσύνης (Ackerman & Hilsenroth, 2003), το οποίο την ακούει (Zweig & Burt, 2007), ταυτίζεται συναισθηματικά μαζί της (Cervone & Pervin, 2013) και σέβεται τις αποφάσεις της (Manthei, 2007), είναι παράγοντες που επηρεάζουν θετικά τη συνεργασία των γυναικών με τους επαγγελματίες και βοηθούν στην εδραίωση μιας καλής σχέσης και συνεργασίας με τα δίκτυα που την υποστηρίζουν.

Αντίθετα, η ενοχοποίηση της γυναίκας, η επικριτική στάση και η πίεση να συμμορφωθεί και να δράσει με έναν μη επιθυμητό για εκείνη τρόπο, όπως για παράδειγμα να φύγει από την κακοποιητική σχέση, όχι μόνο δε διευκολύνουν, αλλά παρακωλύουν, τόσο την πρόσβασή της σε εξειδικευμένες υπηρεσίες, όσο και την αποκάλυψη της βίας στο οικείο σε αυτήν περιβάλλον (Fanslow & Robinson, 2009. Grauwiler, 2008). Τα παραπάνω ευρήματα συνάδουν με αυτά της παρούσας έρευνας και φαίνεται πως επηρεάζουν τη μακροχρόνια παραμονή των γυναικών στη βίαιη σχέση και τη συνέχιση της κακοποίησης. Επιπλέον, οι συμμετέχουσες στην παρούσα έρευνα αναφέρουν πως η άκαμπτη εφαρμογή του κανονισμού λειτουργίας των δομών από τους επαγγελματίες, καθιστά προβληματική τη συνεργασία τους με τα δίκτυα, καθώς εκλαμβάνεται ως τιμωρητική, από ένα προσωπικό που αντί να είναι βοηθητικό και ευαισθητοποιημένο στις ανάγκες των γυναικών, διεκπεραιώνει απλά την εργασία του. Η ενημέρωση των γυναικών σχετικά με πηγές βοήθειας, κοινωνικά και υποστηρικτικά δίκτυα θεωρείται ουσιαστικής σημασίας στην υποστήριξή τους (WHO et al., 2011). Ωστόσο, οι γυναίκες αναφέρουν ότι, όταν η πληροφόρηση παρέχεται χωρίς την απαραίτητη επικέντρωση στις ιδιαίτερες ανάγκες της κάθε γυναίκας, μπορεί να επιφέρει αντίθετα αποτελέσματα, να τις απομακρύνει από τα δίκτυα υποστήριξης και συνακόλουθα, να παρατείνει την παραμονή τους σε μια βίαιη σχέση. Ακόμα και όταν οι γυναίκες που είναι δυσαρεστημένες από τη συνεργασία τους με ένα δίκτυο απευθύνονται για συνεργασία σε άλλη δομή, είναι πιθανό να μεσολαβήσει κενό μεταξύ των δυο συνεργασιών, με αποτέλεσμα η γυναίκα να μείνει για κάποιο διάστημα χωρίς υποστήριξη. Επιπλέον, η δυσαρέσκεια των γυναικών από συμβουλευτικές δομές που παρέχουν στήριξη σε γυναίκες θύματα βίας,

επηρεάζει, πιθανά, και την άποψή τους σχετικά με τη βοήθεια που μπορούν να λάβουν από αυτές, γεγονός το οποίο μπορεί να συνδέεται με τα χαμηλά ποσοστά των γυναικών που ανατρέχουν σε αυτές για βοήθεια.

Οι γυναίκες αναφέρουν πως όταν απομακρύνονται από τα δίκτυα που μπορούν να τις προσφέρουν υποστήριξη -ακόμα και όταν αυτό είναι αποτέλεσμα δικών τους επιλογών λόγω δυσαρέσκειας στη συνεργασία-, νιώθουν αβοήθητες, δεν ξέρουν τί να κάνουν για να αντιμετωπίσουν τη συντροφική βία και ως εκ τούτου παραμένουν για μεγαλύτερο διάστημα σε μια βίαιη σχέση. Αν και υπάρχει έλλειψη δεδομένων σχετικά με το κατά πόσο τα δίκτυα μπορούν να μειώσουν την κακοποίηση, ενθαρρυντικά είναι τα αποτελέσματα από ανασκόπηση ερευνητικών μελετών που αναδεικνύουν τη χρήση των ξενώνων φιλοξενίας, ως παράγοντα που μπορεί να μειώσει τη βία κατά των γυναικών, και που συνδέεται θετικά με την απόφασή τους να αφήσουν τις κακοποιητικές τους σχέσεις (Jewkes, 2014). Αξίζει να σημειωθεί ότι οι συμμετέχουσες της παρούσας έρευνας που διέμειναν για κάποιο διάστημα σε ξενώνες φιλοξενίας, έφυγαν από την κακοποιητική τους σχέση, εύρημα το οποίο συγκλίνει με τα παραπάνω δεδομένα. Ωστόσο, θεωρούμε ότι αυτό το εύρημα δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να γενικευτεί, και χρειάζεται να γίνουν αντιπροσωπευτικότερες και ευρύτερης κλίμακας έρευνες, σχετικά με τα αποτελέσματα από τη χρήση υποστηρικτικών δικτύων για κακοποιημένες γυναίκες.

6.2. Συμπεράσματα

Λαμβάνοντας υπόψη όσα συζητήθηκαν παραπάνω, προκύπτουν ορισμένα ενδιαφέροντα συμπεράσματα, που συνοψίζονται παρακάτω:

Ίσως πιο δύσκολο από το να μένει μια γυναίκα σε μια βίαιη σχέση, είναι το να φύγει από αυτήν. Από τις αφηγήσεις των συμμετεχουσών, δεν προκύπτει ένας συγκεκριμένος λόγος για τον οποίο οι γυναίκες μένουν σε μια κακοποιητική σχέση, αλλά αυτό φαίνεται να είναι αποτέλεσμα από ένα συνονθύλευμα παραγόντων, μεταξύ των οποίων τα συναισθήματα αγάπης που τρέφουν για τον σύντροφό τους, η μη αναγνώριση του εαυτού τους ως θύμα, συναισθήματα ντροπής και φόβου τόσο για τον ίδιο τον εαυτό, όσο και για τους οικείους, η εικόνα που έχουν για τον εαυτό τους ως υπεύθυνο για τη βία που υφίστανται, πατριαρχικές αντιλήψεις και στερεότυπα για τους ρόλους των δύο φύλων, η ανοχή και αποδοχή της βίας ως κάτι το φυσιολογικό, η αντίληψη περί της ιδιωτικότητας της οικογενειακής σφαίρας, η μή

επιβάρυνση των οικείων με τα προσωπικά τους προβλήματα, η αντίληψη περί προδοσίας της οικογένειας/εθνικοπολιτιστικής ομάδας, η οικονομική εξάρτηση από τους συντρόφους τους, καθώς και η απομόνωση από το οικογενειακό/κοινωνικό τους περιβάλλον.

Παρά την αύξηση της διαθεσιμότητας των υπηρεσιών που απευθύνονται σε γυναίκες θύματα συντροφικής βίας, οι γυναίκες δε φαίνεται να γνωρίζουν εξειδικευμένες υπηρεσίες, στις οποίες μπορούν να λάβουν βοήθεια για τη βία που υφίστανται. Εξακολουθούν να μένουν για μεγάλο χρονικό διάστημα σε μια κακοποιητική σχέση, πριν τελικά αποφασίσουν να αποκαλύψουν τη συντροφική βία και ζητήσουν βοήθεια για αυτήν.

Ένα ακόμη συμπέρασμα της έρευνας είναι ότι οι γυναίκες, όταν αποφασίσουν να αποκαλύψουν τη συντροφική βία, δεν απευθύνονται σε εξειδικευμένες υπηρεσίες για γυναίκες θύματα βίας, αλλά σε άτυπα δίκτυα υποστήριξης, πρωτίστως στο οικογενειακό και στη συνέχεια στο κοινωνικό περιβάλλον. Ωστόσο, κάποιες φορές αυτά μπορεί να αποτελέσουν παράγοντα αναζήτησης περαιτέρω επαγγελματικής βοήθειας. Η περισσότερη δε, από τη βοήθεια που λαμβάνουν οι γυναίκες, είναι γένους θηλυκού. Ωστόσο, ακόμα και η ελάχιστη βοήθεια -οικονομικής κυρίως φύσεως- που λαμβάνουν από τον πατέρα τους, νοσηματοδοτείται ως πολύ σημαντική.

Οι γυναίκες απευθύνονται σε εξειδικευμένες δομές που παρέχουν υποστήριξη στα θύματα συντροφικής βίας, όταν η βία είναι πλέον τόσο επώδυνη, που δεν μπορούν να την αντέξουν άλλο. Πολλές φορές οι γυναίκες φαίνεται να προσεγγίζουν τους επαγγελματίες μετά από μια κρίση ή επαναλαμβανόμενα επεισόδια κακοποίησης.

Το πρώτο τυπικό δίκτυο στο οποίο οι γυναίκες αποκαλύπτουν την κακοποίηση είναι συνήθως, η αστυνομία, την οποία φαίνεται να επιλέγουν με την ελπίδα ότι κάποιος άλλος θα σταματήσει την κακοποίηση για αυτές. Φαίνεται, ακόμη, ότι οι γυναίκες, πριν αποκαλύψουν τη συντροφική βία, επισκέπτονται ειδικούς υγείας, προκειμένου να αντιμετωπίσουν τις συνέπειες της κακοποίησης, χωρίς όμως να αποκαλύπτουν τη βία που υφίστανται.

Κύρια δίκτυα από όπου αντλούν οι γυναίκες πληροφορίες για επαγγελματική βοήθεια για τη συντροφική βία είναι το διαδίκτυο, το κοινωνικό τους περιβάλλον - συμπεριλαμβανομένων του οικογενειακού και κοινωνικού- και η αστυνομία.

Η αποκάλυψη της συντροφικής βίας, καθώς και η πορεία της συνεργασίας των γυναικών με τα υποστηρικτικά δίκτυα, επηρεάζεται από την απόκριση των δικτύων στην αποκάλυψη της γυναίκας. Παράγοντες όπως η ψυχοκοινωνική στήριξη των γυναικών, η

διαθεσιμότητα των δικτύων, καθώς και η αντίληψη από την πλευρά των γυναικών ενός συμβούλου άξιου εμπιστοσύνης, διαθέσιμου, που τις ακούει, με ενσυναίσθηση, που σέβεται τις αποφάσεις της, είναι παράγοντες που διευκολύνουν τη συνεργασία των γυναικών με τα υποστηρικτικά δίκτυα και επηρεάζουν την απόφασή τους για παραμονή στη συνεργασία αυτή. Από την άλλη πλευρά, παράγοντες που δυσχεραίνουν τη συνεργασία με τα δίκτυα είναι η πίεση για φυγή από τη βία στη σχέση, πατριαρχικές αντιλήψεις σχετικά με τους ρόλους των φύλων, η τυπολατρία στον κανονισμό των δομών και η υπερβολική/μή επικεντρωμένη στις ανάγκες των γυναικών πληροφόρηση.

Η αντίληψη των γυναικών σχετικά με το πόσο βοηθητικά είναι τα υποστηρικτικά δίκτυα επηρεάζεται από τα χαρακτηριστικά των συμβούλων και τη στάση τους απέναντί της. Συνακόλουθα αυτό επηρεάζει και τη συνεργασία των γυναικών με τις δομές που τις υποστηρίζουν.

6.3. Αναστοχαστικότητα

Η επιλογή του συγκεκριμένου θέματος βασίστηκε στο ερευνητικό μου ενδιαφέρον για τα ζητήματα που αφορούν στη βία κατά των γυναικών. Το ενδιαφέρον αυτό αναπτύχθηκε κατά τη διάρκεια των προπτυχιακών μου σπουδών και συνεχίστηκε αμείωτο και αργότερα, όταν ξεκίνησα να εργάζομαι σε μια υποστηρικτική δομή για γυναίκες θύματα κακοποίησης. Η εργασία μου ως ψυχολόγος σε υποστηρικτική δομή για γυναίκες θύματα βίας, συνάδει με τη φιλοσοφία και την πρακτική της ερμηνευτικής φαινομενολογικής ανάλυσης, που καθιστά σημαντική την οπτική της κάθε γυναίκας και την αναδεικνύει σε «ειδικό» για τα ερευνητικά ερωτήματα. Άποψή μου είναι ότι, οι ίδιες οι γυναίκες που χρησιμοποιούν τα υποστηρικτικά δίκτυα και τις δομές που βοηθούν τη γυναίκα να αντιμετωπίσει τη συντροφική βία, είναι οι πλέον αρμόδιες να μιλήσουν για αυτά, για τις παροχές και τις ελλείψεις τους.

Αρχικά, με προβληματίσε ιδιαίτερα η εύρεση των συμμετεχουσών, καθώς είχα θέσει ως περιορισμό στον εαυτό μου τον αποκλεισμό γυναικών θυμάτων συντροφικής βίας που υπήρξαν κατά το παρελθόν ή ήταν κατά τη φάση διεξαγωγής των συνεντεύξεων, χρήστριες των υπηρεσιών της δομής που εργάζομαι. Ωστόσο, σύντομα το πρόβλημα ξεπεράστηκε, με τη βοήθεια φίλων συναδέλφων, οι οποίες μέσα από το κοινωνικό τους περιβάλλον, βοήθησαν άμεσα στην εύρεση του δείγματος της έρευνας.

Οι γυναίκες ανέφεραν ως βασικό κίνητρο για τη συμμετοχή τους στην έρευνα, την επιθυμία να ακουστεί η «φωνή» τους και να γνωστοποιηθεί η εμπειρία τους, με απώτερο στόχο να βοηθηθούν και άλλες γυναίκες, οι οποίες είχαν υποστεί ή όχι, βία από τον σύντροφό τους.

Η εξοικείωση μου, λόγω της εργασίας μου, με γυναίκες θύματα βίας, καθώς και η εκπαίδευσή μου στη συμβουλευτική, μου έδωσε τη δυνατότητα να «βυθίζομαι» στις αφηγήσεις των γυναικών, χωρίς να με διακατέχει άγχος για τη δομή της συνέντευξης που είχα προετοιμάσει. Η εμπειρία μου μού επέτρεψε να ακούω ενεργητικά τις γυναίκες και να λειτουργώ διευκολυντικά προς αυτές. Συχνά, οι γυναίκες φορτίζονταν συναισθηματικά, καθώς, η αφήγηση τόσο επώδυνων καταστάσεων, ξυπνούσε πολλές φορές θαμμένα συναισθήματα, ενώ ορισμένες γυναίκες εξακολουθούσαν το διάστημα των συνεντεύξεων, να υφίστανται βία από τον σύντροφό τους. Μερικές φορές, η διπλή μου ιδιότητα, ως ερευνήτρια και ως σύμβουλος, με δυσκόλεψε, καθώς ορισμένες γυναίκες μου ζητούσαν, κυρίως όταν μιλούσαν για την απογοήτευσή τους από τις υποστηρικτικές δομές, να «*πάρω θέση ως σύμβουλος σε τέτοια δομή*», και χρειάστηκαν προσεκτικοί χειρισμοί προκειμένου να βρεθεί η ισορροπία.

Η απομαγνητοφώνηση και η ανάλυση των δεδομένων ήταν μια ενδιαφέρουσα, δημιουργική αλλά και επίπονη διαδικασία. Ο όγκος των συνεντεύξεων ήταν τεράστιος, και πολλές φορές ένιωσα να θέλω να τα παρατήσω. Ένιωθα κουρασμένη και θύμωνα με τον εαυτό μου. Τα παρατούσα και στη συνέχεια ένιωθα ενοχές. Ένιωθα να είμαι και εγώ κακοποιημένη, όπως ακριβώς οι συμμετέχουσες στην έρευνα μου, καθώς προσπαθούσα να εντοπίσω την ουσία της εμπειρίας τους και να αντιμετωπίσω τα διλήμματα με τα οποία ερχόμουν αντιμέτωπη. Προσπαθούσα τότε να παρατηρήσω τον εαυτό μου, να αναγνωρίσω και να κατανοήσω τα συναισθήματά μου, να δω τον τρόπο με τον οποίο οι ιστορίες των γυναικών με επηρεάζουν και πώς η δική μου στάση και συμπεριφορά επηρεάζει την ανάλυση των δεδομένων και τη νοηματοδότησή τους. Να αντιληφθώ, να κατανοήσω και να δεχτώ ότι η προηγούμενη εργασία μου με γυναίκες θύματα βίας έχει χτίσει μια εικόνα στο μυαλό μου αναφορικά με τη γυναίκα που κακοποιείται από τον σύντροφό της.

Ως ερευνήτρια, θεωρώ ότι αποτέλεσα αναπόσπαστο κομμάτι της διαδικασίας. Η παρουσία μου αποτέλεσε έναν παράγοντα που επηρέασε τη στάση των γυναικών και των πληροφοριών που επέλεξαν να μοιραστούν μαζί μου. Όλοι οι παραπάνω παράγοντες στους

οποίους αναφέρθηκα, θεωρώ ότι επηρέασαν σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό όλα τα στάδια της παρούσας έρευνας, από την επιλογή του θέματος μέχρι την παρουσίαση των αποτελεσμάτων και του κλεισίματος της εργασίας.

6.4. Περιορισμοί έρευνας

Τα συμπεράσματα που συνάγονται από την παρούσα έρευνα αναδεικνύουν την εμπειρία των γυναικών που βιώνουν συντροφική βία, τη δυσκολία της αποκάλυψης της βίας, καθώς και τη συνθετότητα των παραγόντων που επηρεάζουν τη συνεργασία των γυναικών με τα υποστηρικτικά δίκτυα στα οποία αναζητούν βοήθεια για αυτήν. Με βάση τα παραπάνω θεωρούμε ότι η παρούσα εργασία έχει επιτύχει σε σημαντικό βαθμό τους αρχικούς της στόχους. Ωστόσο, όπως σε κάθε ερευνητική προσπάθεια, αναδεικνύονται ορισμένοι ερευνητικοί περιορισμοί, οι οποίοι διατυπώνονται παρακάτω.

Ένας περιορισμός της παρούσας εργασίας αφορά στον περιορισμό του δείγματος σε γυναίκες που ζουν σε αστικό περιβάλλον, ο οποίος μπορεί να επηρεάσει αρνητικά την αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος, καθώς δεν αντιπροσωπεύονται γυναίκες που ζουν σε ημιαστικά ή/και αγροτικά περιβάλλοντα. Επίσης, το δείγμα της έρευνας δεν είναι αντιπροσωπευτικό όλων των ηλικιών, καθώς καμία συμμετέχουσα δεν ανήκει στο ηλικιακό γκρουπ άνω των 60 ετών. Επιπλέον, το γεγονός ότι το δείγμα της έρευνας αφορά σε ένα μικρό αριθμό, μόλις δέκα γυναικών, σε καμία περίπτωση δεν καθιστά τα αποτελέσματα της έρευνας γενικεύσιμα για το σύνολο του γυναικείου πληθυσμού. Ένας ακόμη περιορισμός της παρούσας έρευνας αφορά στην απουσία συμμετοχής στην έρευνα, γυναικών προσφυγισσών. Η Ελλάδα σήμερα είναι περισσότερο από κάθε άλλη φορά, μια πολυπολιτισμική κοινωνία, καθώς οι συνεχόμενες πολεμικές εχθροπραξίες στις χώρες της Μέσης Ανατολής και όχι μόνο, έχουν αυξήσει τη μετανάστευση. Καθώς η χώρα μας αποτελεί αφενός κύρια είσοδο των μεταναστευτικών εισροών προς την Ευρώπη, αφετέρου δε, ένας μεγάλος αριθμός ατόμων ζητά τη χορήγηση ασύλου και την παραμονή του εδώ, η διερεύνηση της εμπειρίας των γυναικών της παραπάνω ομάδας θεωρούμε ότι είναι, περισσότερο από κάθε άλλη φορά, αναγκαία.

Έναν τελευταίο περιορισμό αποτελεί και το γεγονός ότι οι συμμετέχουσες γνώριζαν ότι η ερευνήτρια είναι ψυχολόγος και πως εργάζεται σε δομή που υποστηρίζει κακοποιημένες γυναίκες στη Θεσσαλονίκη, τόπο στον οποίο διαμένει σήμερα η πλειοψηφία αυτών. Παρά το

γεγονός ότι καμία συμμετέχουσα δεν αποτελεί κατά την παρούσα φάση και δεν αποτέλεσε στο παρελθόν εξυπηρετούμενη της δομής που εργάζεται η ερευνήτρια, και αυτός είναι και ο λόγος που η ερευνήτρια απέφυγε να απευθυνθεί στην εργασία της για την εύρεση του δείγματος της έρευνας, πιθανά, η γνώση σχετικά με την ιδιότητά της, να επηρέασε τα λεγόμενα και τις πληροφορίες που οι γυναίκες μοιράστηκαν μαζί της.

Ωστόσο, επειδή στόχο της παρούσας έρευνας δεν αποτελεί η γενίκευση των όποιων ευρημάτων, αλλά η διερεύνηση των προσωπικών απόψεων των γυναικών αναφορικά με την εμπειρία τους από τα υποστηρικτικά δίκτυα στα οποία αναζήτησαν βοήθεια για τη συντροφική βία που βίωσαν σε κάποια περίοδο της ζωής τους, τους παράγοντες που διευκόλυναν αλλά και εκείνους που τις απέτρεπαν από την αποκάλυψη της βίας, την αναζήτηση βοήθειας και τη συνεργασία με τα δίκτυα που παρέχουν στήριξη σε κακοποιημένες γυναίκες, θεωρούμε ότι η συγκεκριμένη έρευνα αποτυπώνει τη φωνή των γυναικών, συνεισφέρει στο κενό που υπάρχει στην ελληνική βιβλιογραφία σχετικά με την εμπειρία των γυναικών με υποστηρικτικές δομές και μπορεί να αποτελέσει το έναυσμα για τη διενέργεια, μελλοντικά, ερευνών ευρύτερης και αντιπροσωπευτικότερης κλίμακας.

6.5. Προτάσεις για μελλοντικές έρευνες και δράσεις

Η έλλειψη δεδομένων σχετικά με τη συντροφική βία στη χώρα μας, θεωρούμε ότι καθιστά αναγκαία την πραγματοποίηση ερευνών που να εστιάζουν στην εξαγωγή αποτελεσμάτων αναφορικά με το πώς απαντάται το φαινόμενο στον ελλαδικό χώρο, καθώς μόνο έτσι μπορεί να διασφαλιστεί ότι οι υπηρεσίες που παρέχονται σε μια πληθυσμιακή ομάδα, σε έναν συγκεκριμένο χρόνο και τόπο, απευθύνονται και καλύπτουν τις ανάγκες της συγκεκριμένης ομάδας. Για το λόγο αυτό προτείνεται να σχεδιαστούν τόσο ποσοτικές έρευνες, αντιπροσωπευτικές του πληθυσμού, όσο και ποιοτικές έρευνες που να αποτυπώνουν τη φωνή των ίδιων των γυναικών αναφορικά με τις ανάγκες τους.

Επίσης, θεωρούμε ότι υπάρχουν ακόμη πολλά να γίνουν σε επίπεδο ερευνών, συλλογής στοιχείων και ανάπτυξης εργαλείων προκειμένου να ενισχυθούν οι κλάδοι που εργάζονται με τις γυναίκες, ώστε να είναι σε θέση να ανταποκριθούν καλύτερα σε θέματα συντροφικής βίας. Καθώς, όπως φαίνεται από τα λεγόμενα των γυναικών, σημαντικό ρόλο στην καλή συνεργασία με τα δίκτυα διαδραματίζουν τα χαρακτηριστικά των συμβούλων, προτείνεται να δοθεί έμφαση στην εκπαίδευσή τους, ώστε να ανταποκρίνονται ακόμα

περισσότερο στις ανάγκες των γυναικών, με απώτερο στόχο την αύξηση της ικανοποίησης από τα δίκτυα, προκειμένου αυτά να γίνουν πιο προσφιλή στις γυναίκες που τα χρησιμοποιούν.

Τα δεδομένα της παρούσας έρευνας θεωρούμε ότι μπορούν να αποτελέσουν πηγή πληροφοριών προκειμένου να εντατικοποιηθούν και να σχεδιαστούν ειδικές δράσεις ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των πολιτών. Καθώς η έρευνα ανέδειξε τα άτυπα δίκτυα υποστήριξης, ως τα πρώτα στα οποία απευθύνονται οι γυναίκες για βοήθεια, προτείνεται ο σχεδιασμός δράσεων και κατάλληλων παρεμβάσεων που να ενθαρρύνουν την εμπλοκή των παραπάνω δικτύων στην αναγνώριση και την αποκάλυψη της κακοποίησης, και να ενδυναμώνουν το ρόλο του ανδρικού φύλου στην καταπολέμηση της συντροφικής βίας.

Καθώς αρκετές γυναίκες αναφέρουν δυσκολίες αναφορικά με την αναγνώριση των σημαδιών της κακοποίησης, προτείνεται στα σχολεία, τα οποία αποτελούν από τα κυριότερα δίκτυα κοινωνικοποίησης των παιδιών, να σχεδιαστούν ειδικές δράσεις, ώστε να αυξηθεί η ενημερότητα των νέων παιδιών σχετικά με ζητήματα που αφορούν στη συντροφική βία, στην αναγνώριση των μορφών που αυτή λαμβάνει, καθώς και σε υποστηρικτικές δομές που υπάρχουν στην κοινότητα, με απώτερο στόχο τη μείωση της απόστασης μεταξύ των γυναικών που βιώνουν συντροφική βία και των επαγγελματιών που μπορούν να συμβάλουν στην υποστήριξή τους.

Σε αυτό το σημείο, η ερευνήτρια κρίνει σημαντικό να αναφερθεί η άποψη των ίδιων των γυναικών σχετικά με όσα θα μπορούσαν να βοηθήσουν στη μείωση ή/και την εξάλειψη της συντροφικής βίας. Το υλικό από τις αφηγήσεις των γυναικών αναφορικά με την άποψή τους για το συγκεκριμένο θέμα δεν ήταν επαρκές ώστε να αποτελέσει ένα ξεχωριστό θέμα στην ανάλυση των δεδομένων. Θεωρούμε, ωστόσο, πως η αναφορά των απόψεων των ίδιων των γυναικών που έχουν βιώσει συντροφική βία είναι βοηθητική σε ο,τιδήποτε αφορά στο υπό διαπραγμάτευση ζήτημα. Οι περισσότερες γυναίκες μίλησαν για την ευαισθητοποίηση του κοινού μέσα από τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας και, κυρίως, μέσα από την τηλεόραση, που είναι το μέσο που *«μπαίνει περισσότερο στα σπίτια όλων»*, όπως χαρακτηριστικά ανέφερε η Σουζάνα. Επιπλέον, δύο ακόμη προτάσεις είναι η στόχευση στην εκπαίδευση/επιμόρφωση των νέων παιδιών, μέσα από *«ειδικές δράσεις ευαισθητοποίησης των νέων στα σχολεία, ώστε να αναγνωρίζουν έγκαιρα τα σημάδια της συντροφικής βίας και τις πηγές που μπορεί να ανατρέξουν για βοήθεια»*, όπως πρότεινε η Πηνελόπη, καθώς και η λήψη κατάλληλων

πολιτικών και κυρίως μέτρων που αφορούν στην οικονομική στήριξη των κακοποιημένων γυναικών, διότι *«όταν δεν υπάρχει η οικονομική δυνατότητα να αυτονομηθείς, η επιστροφή στη βία παραμένει πάντα επιλογή»*, όπως χαρακτηριστικά ανέφερε η Άννα.

Τέλος, θα ήθελα να αναφέρω ότι αρκετές γυναίκες που συμμετείχαν στην παρούσα έρευνα, κατά το διάστημα των συνεντεύξεων, εξακολουθούσαν να κακοποιούνται από τον σύντροφό τους και να δίνουν τη μάχη τους με το τραύμα της βίας. Θα ήθελα να κλείσω την εργασία αυτή με την σκέψη πως, κάποιες από αυτές, είναι σήμερα νικήτριες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ackerman, S. J., & Hilsenroth, M. J. (2003). A review of therapist characteristics and techniques positively impacting the therapeutic alliance. *Clinical Psychology review*, 23, 1-33.
- Ali, P. A., Dhingra, K., & McGarry, J. (2016). A literature review of intimate partner violence and its classifications. *Aggression Violent behavior*, 31, 16-25. doi: 10.1016/j.avb.2016.06.008
- Bent-Goodley, T., Henderson, Z., Youmans, & L., St. Vil, C. (2015). The role of men of faith in responding to domestic violence: Focus group themes. *Journal of the North American Association of Christians in Social Work*, 42(30), 280-295.
- Bomstein, R. F. (2006). The complex relationship between dependency and domestic violence: Converging psychological factors and social forces. *American Psychologist*, 61, 595-606.
- Breiding, M.J., Basile K.C., Smith, S.G., Black, M.C. & Mahendra, R.R. (2015). *Intimate Partner Violence Surveillance: Uniform Definitions and Recommended Data Elements, Version 2.0*. Atlanta (GA): National Center for Injury Prevention and Control, Centers for Disease Control and Prevention.
- Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων. (2012α). *Κανονισμός Λειτουργίας της Τηλεφωνικής Γραμμής SOS 15900 της Γ.Γ.Ι.Φ.* Retrieved from: http://womensos.gr/wp-content/uploads/KANONISMOS-LEITΟΥYRGΙΑΣ-SOS-15900_13-6-12.pdf
- Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων. (2012β). *Κανονισμός Λειτουργίας των συμβουλευτικών κέντρων της Γ.Γ.Ι.Φ.* Retrieved from: <http://womensos.gr/wp-content/uploads/KANONISMOS-LEITΟΥYRGΙΑΣ-SK-GGIF.pdf>
- Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων. (2018α). *Στατιστικά στοιχεία του δικτύου δομών της Γ.Γ.Ι.Φ. για την εξάλειψη της βίας κατά των γυναικών: Νοέμβριος 2018*. Retrieved from: <http://www.isotitavia.gr/δελτίο-τύπου-στατιστικά-στοιχεία/>

- Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων. (2018β). *Κανονισμός Λειτουργίας ξενώνων φιλοξενίας κακοποιημένων γυναικών*. Retrieved from: <http://womensos.gr/wp-content/uploads/KANONISMOS-ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ-ΧΕΝΩΝΩΝ.pdf>
- Cervone, D. & Pervin, L.A. (2013). *Θεωρίες Προσωπικότητας. Έρευνα και Εφαρμογές*. Αθήνα: Gutenberg.
- Cohen, L., & Manion, L. (1994). *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Crowley, C. (2010). Writing up the qualitative methods research report. In M. A. Forrester (Ed.), *Doing Qualitative Research in Psychology: A Practical Guide* (pp. 229-246). London: Sage.
- Δεληγιάννη-Κουϊμτζή, Β. & Σακκά, Δ. (2003). Ταυτότητες φύλου στην εφηβεία. Στο Β. Δεληγιάννη-Κουϊμτζή, Σ. Ζιώγου & Λ. Φρόση (2003) (Επ. Έκδ.), *Φύλο και Εκπαιδευτική Πραγματικότητα στην Ελλάδα: Προωθώντας παρεμβάσεις για την ισότητα των φύλων στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα* (σελ. 138-146). Αθήνα: Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας.
- Devries, K. M., Kishor, S., Johnson, H., Stockl, H., Bacchus, L. J., Garcia-Moreno, C, & Watts, C. (2010). Intimate partner violence during pregnancy: analysis of prevalence data from 19 countries. *Reproductive Health Matters*, 18(36), 158-170.
doi:10.1016/S0968-8080(10)36533-5
- Douglas, E. M., Hines, D. A., & Straus, M. A. (2014). Partner Violence in World Perspective. In J. Treas, J. Scott, & M. Richards, *The Wiley Blackwell Companion to the Sociology of Families* (pp. 323-343). Holbrook: Blackwell Publishing
- Ellsberg, M. & Heise, L. (2005). *Researching Violence Against Women: A Practical Guide for Researchers and Activists*. Washington DC, United States: World Health Organization/ PATH.
- Ευρωπαϊκό Δίκτυο κατά της Βίας (Ε.Δ.κ.Β.). (2013). *Οδηγός "απόδρασης" από μια βίαιη σχέση*. Αθήνα: Εκδόσεις Σοκόλη-Κουλεδάκη.
- European Commission. (2013). *Report on progress on equality between women and men in 2012. Accompanying the document: 2012 Report on the Application of the EU Charter of Fundamental Rights .COM(2013) 271 final. SWD(2013) 172 final* [Commission

staff working document]. Retrieved from http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/swd_2013_171_en.pdf

- European Institute for Gender Equality (EIGE). (2012). *Review of the Implementation of the Beijing Platform for Action in the EU Member States: Violence against Women – Victim Support*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- European Union Agency For Fundamental Rights. (2014). *Violence against women: an EU-wide survey. Main results*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Evans, M.A., & Feder, G.S. (2016). Help-seeking amongst women survivors of domestic violence: a qualitative study of pathways towards formal and informal support. *Health Expectations*, 19(1), 62-73. doi: 10.1111/hex.12330.
- Fanslow, J.L., & Robinson, E.M. (2009). Help-seeking behaviours and reasons for help seeking reported by a representative sample of women victims of intimate partner violence in New Zealand. *Journal of Interpersonal Violence*, 25, 929–951.
- Feder, G. (2006). Responding to intimate partner violence: what role for general practice? *British Journal of General Practice*, 56, 243–244.
- Feder, G.S., Hutson, M., Ramsay, J., Taket, A.R. (2006). Women exposed to intimate partner violence: expectations and experiences when they encounter health care professionals: a meta-analysis of qualitative studies. *Archives of Internal Medicine*, 166, 22–37.
- Feder, G., Agnew-Davies, R., Baird, K., Dunne, D., Eldridge, S., Griffiths, C., Gregory, A., Howell, A., Johnson, M., Ramsay, J., Rutterford, C., & Sharp, D. (2011). Identification and Referral to Improve Safety (IRIS) of women experiencing domestic violence with a primary care training and support programme: a cluster randomised controlled trial. *The Lancet*, 378, 1788–1795. doi: 10.1016/S0140-6736(11)61179-3.
- Few, A. (2000). The (un)making of martyrs - Black mothers, daughters and intimate violence, *Journal of the Association for Research and Therapy*, 1, 68-75.
- Flicker, S. M., Cerulli, C., Zhao, X., Tang, W., Watts, A., & Xia, Y. (2011). Concomitant Forms of Abuse and Help-Seeking Behavior among White, African, and Latina Women Who Experience Intimate Partner Violence, *Violence Against Women*, 17, 1067-1085. doi: 10.1177/1077801211414846.

- Fugate, M., Landis, L., Riordan, K., Naureckas, S., & Engel, B. (2005). Barriers to domestic violence help seeking: implications for intervention. *Violence Against Women, 11*, 290–310. doi: 10.1177/10778012042719.
- Gadamer, H. (2004). *Truth and Method*. London: Continuum.
- Garcia-Moreno, C., Jansen, H.a.F.M., Ellsberg, M., Heise, L., & Watts, C. (2005). *WHO Multi-country Study on Women's Health and Domestic Violence against Women- Initial results on prevalence, health outcomes and women's response*. Geneva: WHO.
- Gillum, T. L., Sullivan, C. M., & Bybee, D. I. (2006). The importance of spirituality in the lives of domestic violence survivors. *Violence Against Women, 12*(3), 240-250. doi:10.1177/1077801206286224.
- Grauwer, P. (2008). Voices of women: Perspectives on decision-making and the management of partner violence. *Children and Youth Services Review, 30*, 311- 322.
- Henning, K. R., & Klesges, L. M. (2002). Utilization of counseling and supportive services by female victims of domestic violence. *Violence and Victims, 17*, 623-636.
- Hesse-Biber, S. N., & Leavy, P. (2011). *The practice of qualitative research. Second Edition*. Thousand Oaks: Sage.
- Homiak, K. B., & Singletary, J. E. (2007). Family violence in congregations: An exploratory study of clergy's needs. *Social Work & Christianity, 34*(1), 18-46.
- Homwe, A. (2003). Managing "Men's Violence" in the Criminological Arena. In C. Sumner, *The Blackwell Companion to Criminology* (pp. 268-285). Malden: Blackwell Publishing.
- Howell, K.H., Bames, S.E., Miller, L. E., & Graham-Bermann, S. A. (2016). Development variations in the impact of intimate partner violence exposure during childhood. *Injury and Violence, 8*(1), 43-57. Retrieved from: www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4729333.
- Humphreys, C. & Thiara, R. (2003). Mental health and domestic violence: I call it symptoms of abuse. *British Journal of Social Work, 33*, 209-226.
- Jewkes, R. (2014). What works to prevent violence against women and girls? Evidence review of the effectiveness of response mechanisms in preventing violence against

- women and girls. Retrieved from:
https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/337622/evidence-review-response-mechanisms-H.pdf.
- Jeyaseelan, S., Kumar, N., Neekalantan, A., Peedicayil, R., & Nata, D. (2007). Physical spousal violence against women in India: some risk factors. *Journal of Biosoc Science*, 39(5), 656-670. doi: 10.1017/S0021932007001836.
- Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας. (2003). *Ενδο-οικογενειακή βία κατά των γυναικών: Πρώτη Πανελλαδική Επιδημιολογική Έρευνα*. Ανακτήθηκε από http://www.kethi.gr/attachments/111_ENDOOIKOGENEIAKH_BIA_KATA_GYNAIKWN.pdf.
- Langdrige, D. (2007). *Phenomenological Psychology: Theory, Research and Methods*. London: Pearson.
- Larkin, M., & Thompson, A.R. (2011). Interpretative phenomenological analysis in mental health and psychotherapy research. In D. Harper & A.R. Thompson (Eds), *Qualitative research methods in mental health and psychotherapy: A guide for students and practitioners* (p.p. 101-116). Chichester: John Wiley & Sons, Inc.
- Lee, R. K., Sanders-Thompson, V. L., & Mechanic, M. B. (2002). Intimate partner violence and women of color: a call for innovations. *American Journal of Public Health*, 92(4), 530-534.
- Levendosky, A.A., Bogat, G.A., Theran, S.A., Trotter, J.S., von Eye, A., & Davidson, W.S. II. (2004). The social networks of women experiencing domestic violence. *American Journal of Community Psychology*, 34(1-2), 95-109.
- Levendosky, A. A., Bogat, G. A., & Martinez-Torteya, C. (2013). PTSD symptoms in young children exposed to intimate partner violence. *Violence Against Women*, 19(2), 187-201. doi: 10.1177/1077801213476458
- Lockwood, D., & Prohaska, A. (2015). Police Officer Gender and Attitudes toward Intimate Partner Violence: How policy can eliminate stereotypes. Retrieved from: <http://www.sascv.org/ijcjs/pdfs/lockwoodprohaskaijcjs2015vol10issue1.pdf>.
- Lo Fo Wong, S., Wester, F., Mol, S., Romkens, R., Hezemans, D., & Lagro-Janssen, T. (2008). Talking matters: abused women's views on disclosure of partner abuse to the

- family doctor and its role in handling the abuse situation. *Patient Education and Counseling*, 70, 386–394.
- Malpass, A., Sales, K., Johnson, M., Howell, A., Agnew-Davis, R., & Feder, G. (2014). Women's experiences of referral to a domestic violence advocate in UK primary care settings: a service-user collaborative study. *British Journal of General Practice*, 64, e159–e167. doi:10.3399/bjgp14X677527.
- Manthei, R. J. (2007). Clients talk about their experience of the process of counselling. *Counselling Psychology Quarterly*, 20(1), 1-26. <http://dx.doi.org/10.1080/09515070701208359>.
- McFarlane, J., Symes, L., Maddoux, J., Gilroy, H., & Koci, A. (2014). Is length of shelter stay and receipt of a protection order associated with less violence and better functioning for abused women? Outcome data 4 months after receiving services. *Journal of Interpersonal Violence*. 29: 2748-2774.
- Meyer, S. (2010). Seeking Help to Protect the Children? The Influence of Children on Women's Decisions to Seek Help When Experiencing Intimate Partner Violence, *Journal of Family Violence*, 25, 8, 713-725. doi: 10.1007/s10896-010-9329-1.
- Morrow, S.L. (2007). Qualitative Research in Counselling Psychology: Conceptual Foundations. *The Counseling Psychologist*, 35, 209-235.
- New Foundland Labrador. (2016). *Defining Violence and Abuse*. Retrieved from <http://www.gov.nl.ca/VPI/types/index.html>.
- Osofsky, J. D. (2003). Prevalence of children's exposure to domestic violence and child maltreatment: implications for prevention and intervention. *Clin Child Fam Psychol Rev*, 6(3): 161–170.
- Owen, D., Knickerbocker, L., Heyman, R., & Slep, A. (2009). Families, violence, and abuse. In J.H. Bray & M. Stanton, (Eds.) *Wiley-Blackwell Handbook of Family Psychology* (p.p. 729-741). Oxford, UK: Wiley-Blackwell Publishers.
- Παπαμιχαήλ, Π. Σ.. (2005). *Κοινωνικές αναπαραστάσεις της κακοποίησης των γυναικών από τους συζύγους/συντρόφους τους*. Αθήνα: Σάκκουλας.

- Parker, I. (2015). *A link in the chain: The role of friends and family in tackling domestic abuse*. Retrieved from <https://www.citizensadvice.org.uk/Global/CitizensAdvice/Crime%20and%20Justice%20Publications/Linkinthechain.pdf>.
- Parks, S. E., Kim, K. H., Day, N. L., Garza, M. A., & Larkby, C. A. (2011). Lifetime self-reported victimization among low-income, urban women: The relationship between childhood maltreatment and adult violent victimization. *Journal of Interpersonal Violence*, 26, 1111-1128. doi: 10.1177/0886260510368158.
- Pearce, S. C. (2005). *Breaking Domestic Silence in a Changing Public Sphere: Private-Life Violence in Contemporary Poland*. Towson: Department of Sociology, Anthropology, and Criminal Justice.
- Potter, H. (2007). Battered Black women's use of religious services and spirituality for assistance in leaving abusive relationships. *Violence Against Women*, 13(3), 262-284.
- Rose, L.E., & Campbell, J. (2010). The role of social support and family relationships in women's response to battering. *Health Care International*. 21: 27-39.
- Scheffer Lindgren, M., & Renck, B. (2008). Intimate partner violence and the leaving process: Interviews with abused women. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-being*, 3(2), 113-124.
- Sexton, T. L. (2007). The therapist as a moderator and mediator in successful therapeutic change. *Journal of Family Therapy*, 29, 103-107.
- Shehan, C., & Cody, S. (2016). Inequalities in Marriage. *The Blackwell Encyclopedia of Sociology*, doi. 10.1002/9781405165518.wbeosi035.pub2.
- Smith, J. A., Flowers, P., & Larkin, M. (2009). *Interpretative phenomenological analysis. Theory, method and research*. London: Sage.
- Smith, J.A., & Osborn, M. (2008). Interpretative phenomenological analysis. In J.A. Smith (Ed.), *Qualitative Psychology*. London: Sage.
- Storey, L. (2007). Doing interpretative phenomenological analysis. In E. Lyons & A. Coyle (Eds), *Analyzing qualitative data in psychology* (p.p. 51-64). London: Sage.

- Sylaska, K.M., & Edwards, K.M. (2014). Disclosure of intimate partner violence to informal social support network members: a review of the literature. *Trauma, Violence & Abuse*, 15: 3–21.
- Testa, M. (2004). The role of substances in male-to-female physical and sexual violence: a brief review and recommendations for future research. *Journal of Interpersonal Violence*, 19 (12): 1494-1505.
- Trevillion, K., Howard, L.M., Morgan, C., Feder, G., Woodall, A., & Rose, D. (2012). The response of mental health services to domestic violence: a qualitative study of service users' and professionals experiences. *Journal of the American Psychiatric Nurses Association*, 18: 326–336.
- Trigueiro, T.M., Lobronici, L.M., Merighi, M.A.B., & Raimondo, M.L. (2014). The process of resilience in women who are victims of domestic violence: a qualitative approach. *Cogitare Enfermagem*, 19 (3), 395-401. Retrieved from <http://revistas.ufpr.br/cogitare/article/view/34726/232017>.
- Trotter, J.L., & Allen, N.E. (2009). The good, the bad and the ugly: domestic violence survivors' experiences with their informal social networks. *American Journal of Community Psychology*, 43: 221–231.
- United Nations General Assembly. (1993). *Declaration on the Elimination of Violence against Women (A/RES/48/104)*. Retrieved from <http://www.un.org/documents/ga/res/48/a48r104.htm>.
- United Nations General Assembly. (2006). *In-Depth Study on All Forms of Violence against Women: Report of the Secretary General. (A/61/122/Add.1)*. Retrieved from <http://daccessddsny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/419/74/PDF/N0641974.pdf?OpenElement>.
- United Nations General Assembly. (2014). *Intensification of efforts to eliminate all forms of violence against women and girls. (A/C.3/69/L.19/Rev.1)*. Retrieved from http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/C.3/69/L.19/Rev.1.
- Vil, N. M. S., Sabri, B., Nwokolo, V., Alexander, K. A., & Campbell, J. C. (2016). A Qualitative Study of Survival Strategies Used by Low-Income Black Women Who Experience Intimate Partner Violence. *Social Work*, 62(1), 63-71.

- Walker, L. E. (1979). *The battered woman*. New York, NY: Harper and Row.
- Weiss, E. (2004). *Surviving Domestic Violence: Voices of Women Who Broke Free*. Volcano, CA: Volcano Press.
- Whitfield, C.L., Anda, R.F., Dube, S.R. & Felitti, V.J. (2003). Violent childhood experiences and the risk of intimate partner violence in adults: Assessment in a large health maintenance organization. *Journal of Interpersonal Violence*, 18: 166-186.
- World Health Organization. (2013). *Responding to intimate partner violence and sexual violence against women: WHO clinical and policy guidelines*. Geneva: WHO.
- World Health Organization & London School of Hygiene and Tropical Medicine. (2010). *Preventing intimate partner and sexual violence against women: taking action and generating evidence*. Geneva: WHO.
- World Health Organization, London School of Hygiene & Tropical Medicine, & South African Medical Research Council. (2013). *Global and regional estimates of violence against women: prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence*. Geneva: WHO.
- World Health Organization, United Nations Office on Drugs and Crime & United Nations Development Programme. (2014 α). *Global status report on violence prevention 2014*. Geneva: WHO.
- World Health Organization, UN Women & UNFPA. (2014 β). *Health care for women subjected to intimate partner violence or sexual violence. A clinical handbook*. Geneva: WHO.
- World Health Organization, War Trauma Foundation & World Vision International. (2011). *Psychological first aid: Guide for field workers*. WHO: Geneva.
- Yakubovich, A.R., Stöckl, H., Murray, J., Melendez-Torres, G.J., Steinert, J.I., Glavin, C.E., & Humphreys, D.K. (2018). Risk and Protective Factors for Intimate Partner Violence Against Women: Systematic Review and Meta-analyses of Prospective-Longitudinal Studies. *American Journal of Public Health*, 108(7):e1-e11. doi: 10.2105/AJPH.2018.304428.

Ψαρού, Μ., & Ζαφειρόπουλος, Κ. (2001). *Επιστημονική Έρευνα: Θεωρία και Εφαρμογή στις κοινωνικές Επιστήμες*. Αθήνα: Τυπωθήτω.

Zweig, J. M., & Burt, M. R. (2007). Predicting women's perceptions of domestic violence and sexual assault agency helpfulness: What matters to program clients? *Violence Against Women, 13*(11), 1149-1178.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α. ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ

Ονομάζομαι Χαμαϊδή Αναγνωστοπούλου και είμαι ψυχολόγος.

Το Σεπτέμβριο του 2013 ξεκίνησα τις μεταπτυχιακές μου σπουδές στο πρόγραμμα «Συμβουλευτική Ψυχολογία και Συμβουλευτική στην Ειδική Αγωγή, την Εκπαίδευση και την Υγεία», στο Τμήμα Ειδικής Αγωγής του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Στο πλαίσιο του παραπάνω προγράμματος μεταπτυχιακών σπουδών, διεξάγω έρευνα με σκοπό να μελετήσω τις εμπειρίες γυναικών που βίωσαν συντροφική βία ως προς την βοήθεια που έλαβαν από τυπικά και άτυπα δίκτυα υποστήριξης.

Για το σκοπό αυτό αναζητώ γυναίκες -οι οποίες βίωσαν συντροφική βία και απευθύνθηκαν για βοήθεια σε τουλάχιστον ένα τυπικό ή άτυπο υποστηρικτικό δίκτυο- για μια ατομική συνέντευξη, κατά την οποία θα συζητήσουμε κυρίως την εμπειρία που είχαν από τη συνεργασία τους με τα δίκτυα.

Η συμμετοχή στην έρευνα είναι εθελοντική. Η ανωνυμία των συμμετεχουσών, η εμπιστευτικότητα και το απόρρητο των πληροφοριών θα διασφαλιστεί, ενώ η συμμετοχή στη διαδικασία της έρευνας μπορεί να διακοπεί οποιαδήποτε στιγμή. Τα αποτελέσματα θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά και μόνο για επιστημονικούς σκοπούς.

Αν ενδιαφέρεστε να λάβετε μέρος στην έρευνα ή αν θέλετε οποιαδήποτε περαιτέρω πληροφορία ή διευκρίνηση, παρακαλώ επικοινωνήστε μαζί μου.

Χαμαϊδή (Αμυ) Αναγνωστοπούλου

Τηλ.:

Σας ευχαριστώ προκαταβολικά

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β. ΕΝΤΥΠΟ ΣΥΝΑΙΝΕΣΗΣ

Αγαπητή συμμετέχουσα,

ονομάζομαι Χαμαϊδή Αναγνωστοπούλου και είμαι ψυχολόγος.

Το Σεπτέμβριο του 2013 ξεκίνησα τις μεταπτυχιακές μου σπουδές στο πρόγραμμα «Συμβουλευτική Ψυχολογία και Συμβουλευτική στην Ειδική Αγωγή, την Εκπαίδευση και την Υγεία», στο Τμήμα Ειδικής Αγωγής του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Στο πλαίσιο του παραπάνω προγράμματος μεταπτυχιακών σπουδών, διεξάγω έρευνα με σκοπό να μελετήσω τις εμπειρίες γυναικών που βίωσαν συντροφική βία ως προς τη βοήθεια που έλαβαν από τυπικά και άτυπα δίκτυα υποστήριξης.

Η συμμετοχή στην έρευνα είναι εθελοντική. Η ανωνυμία των συμμετεχουσών, η εμπιστευτικότητα και το απόρρητο των πληροφοριών θα διασφαλιστεί, ενώ η συμμετοχή στη διαδικασία της έρευνας μπορεί να διακοπεί οποιαδήποτε στιγμή. Τα αποτελέσματα θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά και μόνο για επιστημονικούς σκοπούς.

Συναινετική δήλωση

Έχοντας διαβάσει και κατανοήσει τα παραπάνω, δέχομαι να λάβω μέρος στην έρευνα της κ. Χαμαϊδής Αναγνωστοπούλου και συγκατατίθεμαι για την ανώνυμη χρήση του περιεχομένου της συνέντευξης, ενώ διατηρώ το δικαίωμά μου να διακόψω τη συμμετοχή μου σε αυτήν οποιαδήποτε στιγμή.

Όνομα:

Ημερομηνία:

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ. ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Κωδικός αριθμός συνέντευξης: π.χ. #1, #2 κτλ

Ηλικία:

Οικογενειακή κατάσταση:

Αριθμός παιδιών:

Εκπαιδευτικό επίπεδο:

Κατάσταση απασχόλησης:

Τόπος καταγωγής:

Εθνικότητα:

Τόπος διαμονής:

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Δ. ΟΙ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ

1. Μπορείτε να μου πείτε λίγα πράγματα για τον εαυτό σας;

Πήγατε σχολείο; Πού μένετε; Έχετε παιδιά; Εργάζεστε; Βρίσκεστε σε κάποια σχέση;

2. Πότε ξεκίνησε η κακοποιητική συμπεριφορά του (νυν ή πρώην) συντρόφου σας;

Πώς το αντιληφθήκατε; Για πόσο διάστημα συνεχίστηκε ή συνεχίζεται ακόμη;

3. Πώς αντιμετωπίσατε/αντιδράσατε αρχικά στη βίαιη συμπεριφορά του συντρόφου σας;

Τι ήταν αυτό που σας έκανε να αντιδράσετε; Πού απευθυνθήκατε όταν χρειαστήκατε βοήθεια; Π.χ. οικογένεια, φίλους, άλλοι.

4. Γνωρίζατε κάποιες υπηρεσίες συμβουλευτικής στήριξης που θα μπορούσαν να σας βοηθήσουν;

Είχατε πρόσβαση σε αυτές; Από πού πήρατε τις σχετικές πληροφορίες;

5. Τί ήταν αυτό που σας έκανε να αναζητήσετε επαγγελματική βοήθεια για τη βία που δεχόσασταν;

Πότε έγινε αυτό; Ποιοι παράγοντες συνέβαλαν στην απόφασή σας να αναζητήσετε βοήθεια στη συγκεκριμένη δομή;

Ποια είναι η εμπειρία σας από τη συνεργασία αυτή; Είσαστε ικανοποιημένη από την υποστήριξη που λάβατε;

Αν ναι, τί ήταν αυτό που βρήκατε βοηθητικό;

Αν όχι, για ποιον λόγο;

6. Έχετε απευθυνθεί για βοήθεια σε άλλες δομές/υπηρεσίες υποστήριξης;

Για παράδειγμα:

- τηλεφωνικές γραμμές 24ωρης λειτουργίας
- συμβουλευτικά κέντρα/κέντρα στήριξης κακοποιημένων γυναικών
- Καταφύγια/ξενώνες για κακοποιημένες γυναίκες

Ποια είναι η εμπειρία σας από τη συνεργασία σας με αυτές τις δομές;

Τί ήταν αυτό που βρήκατε βοηθητικό στην επαφή σας με τις παραπάνω υπηρεσίες; Τι θα θέλατε να ήταν διαφορετικό;

7. Τι θα έπρεπε να γίνει κατά τη γνώμη σας (σε επίπεδο κοινωνίας, οικογένειας, ατόμου) για να μειωθεί/εξαλειφθεί η (ενδοοικογενειακή ή και άλλου είδους) βία κατά των γυναικών;